

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS UN PSIHOLOĢIJAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

**Andas Līces daiļrades vērtību aktualizācijas iespējas
10.kl. literatūras stundās**

DIPLOMDARBS

Autore: Aija Stepanova

Stud. apl. Nr.: SkLa 30010

Darba vadītāja: **Dr.philol. prof. Ilze Stikāne**

RĪGA 2008

ANOTĀCIJA

Diplomdarba temats ir „Andas Līces daiļrades vērtību aktualizācijas iespējas 10. klases literatūras stundās”.

Šis temats tika izvēlēts, ņemot vērā diplomdarba autores interesi par dzejnieci un publicisti Andu Līci. Diplomdarbam izvirzītā problēma ir šāda: literatūras mācību programmā nav iekļauts pietiekami daudz vērtīborientējošu mācību stundu. Tāpēc diplomdarba autores mērķis ir izveidot vērtīborientējošu literatūras mācību metodisko sistēmu, izmantojot Andas Līces daiļradē paustās vērtības.

Diplomdarba izstrādes gaitā tika sagatavota vērtīborientējoša literatūras mācību metodiskā sistēma, kurā tika izmantotas 4 Andas Līces vēstules, 1 eseja un 7 dzejoļi, kā arī izveidots apkopojošs materiāls par Andas Līces dzīves gaitām, kas līdz šim pilnā apjomā nekur nebija publicēts. Metodiskā sistēma tika izstrādāta 4 mācību stundām un aprobēta Īslīces vidusskolas 10.klasē.

Darba apjoms: 52 lpp ar pielikumiem, 3 attēli, 2 tabulas, 5 pielikumi un 28 nosaukumu informācijas avoti.

ANNOTATION

The Theme of this Diploma Paper is „ The possibilities to activate the values of Anda Lices writings at 10th class literature lessons”

This theme was chosen taking into account the authoress' interest in poetess and publicist Anda Lice. The problem defined for the diploma work is the foloowing: there are no enough values orientated lessons included in the literature education program. Therefore the aim of the authoress' diploma work is to create values oriented methodical system for literature teaching using values expressed in the writings of Anda Lice.

In the process of the diploma work preparation the value oriented methodical system for literature teaching was prepared using 4 letters of Anda Lice, 1 essay and 7 poems; as well as collected materials about the course of Anda Lice's life, which was not published in full up to now. The methodical system was created for 4 lessons and approbated at the 10-th class of Islice secondary school.

The Diploma paper contains from 52 pages and appendixs, 3 pictures, 2 tables, 5 appendixs, and 28 names of sort of information.

SATURS

IEVADS.....	5
1. ANDAS LĪCES DAIĻRADES VĒRTĪBAS LITERATŪRAS MĀCĪBU KONTEKSTĀ.....	6
1.1. Andas Līces dzīves faktu ietekme pasaules uzskata izveidē.....	6
1.2. Nozīmīgāko Andas Līces daiļradē pausto vērtību aktualitāte.....	16
2. MĀCĪBU METODISKĀS SISTĒMAS IZSTRĀDE.....	22
2.1. 10. klases skolēnu vecumposma īpatnības.....	22
2.2. Īslīces vidusskolas 10.klases kolektīva raksturojums.....	25
2.3. Metodisko paņēmieni sistēmas izvēlē.....	26
2.4. Vērtīborientētu literatūras mācību stundu plānojums.....	31
3. VĒRTĪBORIENTĒTU STUNDU ĪSTENOJUMS ĪSLĪCES VIDUSSKOLAS 10.KLASĒ.....	40
4. IEGŪTO REZLTĀTU APKOPOJUMS UN ANALĪZE.....	44
SECINĀJUMI.....	49
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS:.....	51
PIELIKUMI.....	53
1.pielikums (Interesanta Andas Līces dzīves gaitā).....	54
2.pielikums (Vērtības un atziņas Andas Līces daiļradē).....	58
3.pielikums (Vērtīgais Andas Līces „Vēstulēs bez pasta zīmoga”).....	64
4.pielikums (Andas Līces dzeja un eseja „Ja runa ir par sirdi”).....	68
5.pielikums (Intervija ar dzejnieci, esejisti Andu Līci).....	73

IEVADS

Bērnībā grāmatplauktā pamanītās mazās grāmatiņas izraisīja interesi to izmēra dēļ, vēlāk - saturs bija iemesls atkal tās paņemt rokās. Tā nemanāmi diplomdarba autore dzīvē ienāca dzejniece un esejiste Anda Līce, lai šodien sekotu ar dzejoli piezīmju grāmatā, ar lūgšanu, ar daiļrunas konkursā iegūtu apbalvojumu. Ir piepildīta un vērtīga stunda, ja tiek lasīta kāda no Andas Līces grāmatām. Dzejniece un rakstniece, kuras vārds daudziem ir zināms, taču par kuru joprojām runā reti. Iemesli tam varētu būt vairāki - bailes no viņas skaudrās atklātības, runājot par sabiedrībā un politikā aktuālām norisēm, iespējams, cilvēki izvairās redzēt patiesi lielus cilvēkus, vai gluži vienkārši tiem nav laika.

Šajā diplomdarbā darba autore vēlas runāt par 19 dzejas un eseju krājumu, publikāciju autori, dzīves gudru un viedu sievieti, māti, labu draugu jeb vienkārši- Andu Līci. Vēlas izzināt un iepazīt tās lietas, cilvēkus, apstākļus, kas ir veidojuši viņas attieksmi pret ikvienu dzīves dienu, ietekmējuši daiļradi un kuru ietvarā ir iezīmējusies viņas personība un, izmantojot Andas Līces daiļradē paustās vērtības, izveidot un īstenot vērtīborientētas literatūras stundas Īslīces vidusskolas 10. klasē.

Pētījuma problēma: nepieciešamība pēc vērtīborientētām literatūras mācību stundām 10. klases mācību programmā.

Hipotēze. Izmantojot Andas Līces daiļradē paustās vērtības, iespējams izstrādāt veiksmīgu vērtīborientētu literatūras mācību metodisko sistēmu.

Diplomdarba mērķis. Izmantojot Andas Līces daiļradi, izstrādāt mācību metodiskās sistēmas variantu, kas veicinātu 10. klases skolēnu izpratni par vērtīborientāciju.

Pētījuma uzdevumi.

1. Izpētīt Andas Līces dzīves faktu ietekmi pasaules uzskata izveidē.
2. Atlasīt nozīmīgākās Andas Līces daiļradē paustās vērtības un pamatot to aktualitāti.
3. Izstrādāt mācību metodisko sistēmu, izmantojot Andas Līces daiļradi.
4. Iegūto rezultātu apkopojums un analīze.

Pētījuma metodes. Teorētiskās literatūras studijas, pedagoģiskā novērošana, pedagoģiskās pieredzes apkopošana.

Pētījuma bāze un laiks. Īslīces vidusskola, 2006.gada janvāris- 2008.gada maijs. Diplomdarba autore sistemātiski sāka vākt informāciju par Andas Līces dzīves gaitām no 2006.gada janvāra, savukārt stundu metodiskais plāns tika īstenots Īslīces vidusskolā 2008.gada aprīlī.

1. ANDAS LĪCES DAIĻRADES VĒRTĪBAS LITERATŪRAS MĀCĪBU KONTEKSTĀ

1.1. Andas Līces dzīves faktu ietekme pasaules uzskata izveidē

Dzejniece, publiciste Anda Līce dzimusi 1941. gada 27. aprīlī Vidzemes pusē. Šogad viņai aprit 67 gadi. Taču, domājams, viņa nav draugos ar šo skaitli, jo vēl pirms pāris gadiem vaicāta par savu vecumu, viņa apjukumā atbildēja "56".

Anda Līce ir apbalvota ar Trīs Zvaigžņu ordeni (1995), ir Aspazijas (2005) un Eduarda Vedenbauma prēmijas laureāte. Ar Triju Zvaigžņu ordeni dzejniecei ir īpašas attiecības, kas lielā mērā raksturo Andas Līces attieksmi pret apbalvojumiem un nominācijām. Dzejniecei nešķiet, ka ir cienīga nest šīs Zvaigznes, tas ir liels pārbaudījums saņēmējam, un būtu kauns tās aptraipīt. Vēlāk kā pārsteigums bijis valsts prezidenta Gunta Ulmaņa uzaicinājums būt Triju Zvaigžņu ordeņa piešķiršanas komisijas sastāvā. Tas ir gods, jo Andas Līce domā, ka šīm „Zvaigznēm jābūt godīgām un spožām”, un tas ir veids kā pateikt „paldies” - nepateikts šis vārds ir līdzvērtīgs parādam.

Dzejnieces Andas Līces mamma Marta Līce (1899.-1984.) bija vienīgais bērns saviem vecākiem, savukārt tēvs Roberts Līcis (1898.-1942.) nācis no Madonas puses- Vējavas pagasta „Upmaļiem”, no daudzbērnu ģimenes. Roberts Līcis studējis LU, bija inženieris mežkopis, studiju laikā pats pelnīja, rakstot diplomdarbus bagātākiem studentiem. „Liepnieku” mājās ienāk mežsarga gaitās un tā tur arī paliek. Anda bija vēlālais bērns, viņas piedzimšanas brīdī mammai jau bija 41 gads. Andas Līces vecāki salaulājās, kad tēvs jau bija neārstējami slims ar diloni. Tas viņu aizsauca no dzīves priekšlaicīgi, kad viņa meitiņa bija tikai gadu veca. „Upmaļos” palika aizsāktā jaunā dzīvojamā māja, kuras pamati stāv vēl šodien. Mamma bija diplomēta agronome (beigusi LU), ar plašām mājturības zināšanām— sēja sierus, raudzēja brīnišķīgus upenjāņogu vīnus, par kuriem garšīgākus Anda neesot dzērusi. Vecāmāte Eda Dreimane (dz. Roziņš, 1877.–1953.). Vecaistēvs Jānis Dreimanis (1871.- 1950.), kaut tikai draudzes skolu beidzis, bija zinātkārs, enerģisks un apsviedīgs cilvēks, jaunībā esot bijis traks uz dancošanu un vienmēr izdomājis kā izjokot kādu. Apkārtne pirmais sāka lietot gan minerālmēslus, gan lauksaimniecības tehniku, tāpēc "Liepnieki" bija viena no pagasta labākajām saimniecībām, lai gan zemes bija tikai 30 ha. To no Biksēres barona izpirka vecvectēvs, bet divstāvu dzīvojamo māju un citas ēkas cēla vectēvs pats.

Mācīties Anda Līce sāka Cesvaines vidusskolā 1948. gadā, mamma viņu veda atrādīt uz skolu vienreiz nedēļā. Agrie braucieni caur mežu uz skolu bija biedējoši, jo pie ilksīm

mēdza siet lukturi, kura gaismā mežs izskatījās noslēpumains un baigs. Tomēr ikreiz tas bija liels notikums, jo mazā Anda skolu iedomājās līdzīgu baznīcai un skolotāju līdzīgu mācītājam. Viņa citus bērnus nebija redzējusi, tāpēc pēkšņi nokļūstot telpā, kurā visi kliedz un skrien, bija šausmās. Taču skolā iešana turpinājās tikai līdz 1949.gada 25.martam, kad mazo meiteni ar mammu un vecvecākiem izsūtīja.

Savādi, bet pirms izsūtīšanas viņa atkārtoti redzēja sapni: „liels, brūns lācis ienāk pagalmā un meklē tieši viņu. Kaut gan lien zem rabarberu lapām un cenšas sarauties pavisam maziņa, tomēr lācis viņu redz, un meitene no bailēm pamostas”[10,10]. Izvešanas priekšvakarā Anda bija smagi saslimusi, bet 25. marta rītā lācis patiesi ienāk sētā. „Tajā rītā bērns pamodās no zābaku klaudzoņas un svešām balsīm. Pati saģērbties nespēj(..), māte ģērbj(..), vectēvs sēž kā sastindzis uz krēsla(..), bet vecmamma liek maisos mantas(..) Arī svešie palīdz, un tas viņus vēlāk paglābj no bada.”[10,10] Ceļojumu viņa atceras kā pa miglu. Tikai aiz Urāliem sāka vērot apkārtni un atceras bērzus, kas zibēja gar logiem. Anda augusi vienatnē, tāpēc bija bikla un kautrīga. Bija aprīlis, kad mazo Andu un viņas ģimeni ar automašīnām veda cauri Sibīrijas laukiem, un abpus ceļam līdz pašai pamalei liesmoja aizdedzinātā kūla. Uguns jūra. Viņi nokļuva Mazanovas rajona Aļeksejevkas sādžā, kur kolhozā Anda Līce dzīvoja un strādāja līdz mājās braukšanai. Daudz ko par to laiku viņa uzzina vēlāk, lasot citu atmiņas. Bet tad, būdama vēl maza un bez saknēm Latvijā, 7gadīgā meitene centās iesakņoties auglīgajā, bet aukstajā zemē. Viņa ir vienīgā latviešu meitene sādžā, tāpēc nekas cits nekas neatliek kā piemēroties situācijai. 7 gadu vecumā Anda Līce ātri apgūst svešo valodu, krieviski lamāties iemācās vienlaicīgi ar alfabētu. Sākumā vārdu krājums ir niecīgs un pāridarījuma brīžos viņa vienkārši izklie dz to priekšmetu nosaukumus, kas tajā brīdī tuvumā redzami. Vēlāk sādžas sievas saka Andas Līces mammai, ka meitene krievu valodā runājot pat bez akcenta. Vide tur bija kā sūklis, kas iesūc sevī visu. Arī tagad Andai Līcei pieder krievu valoda un kultūra, kas gan ir dziļi apslēpta, tomēr to Anda uztver kā viņas bagātību. Sādžā nežēlība iet roku rokā ar lielu sirsnību, to visu nākas piedzīvot pusaudzei Andai. Par piederības izjūtu Latvijai tur nevar runāt, jo par to vienkārši iekaustīja.

Tālajā zemē palika daudzu latviešu kapi, arī Andas vectēva un vecmamma kaps. Vēlāk, uzsākot strādāt ar izsūtīto cilvēku dzīvesstāstiem, viņa apjauš, ka šis darbs ir viņas pienākums. Iepazīstot citu cilvēku likteņus, arī viss pašas piedzīvotais atklājas vēl jo dzīvāk. Pēc vecvecāku nāves Anda dzīvoja divatā ar mammu, kura smagi slimoja. Arī jaunajai meitenei draudēja nāves briesmas, jo bija saslimusi ar šarlaku.

1956. gada oktobrī, atvadījušās no cilvēkiem, kuriem līdzās nodzīvoti 7 gadi, turot klēpī viņu cepto maizi (tagad Anda Līce pati labprāt cep maizīti, īpaši saldskābmaizi, un svētkos dāvina to tuviem cilvēkiem), kā brīvlaistās Anda kopā ar mammu atgriežas Latvijā.

Andai Līcei bija žēl braukt atpakaļ, jo viņa, nezinot, kas patiesībā ir ticis atņemts, nevarēja ilgoties pēc tā. Viss apzinīgais meitenes mūžs taču bija izdzīvots tālajā Sibīrijā, un tikai vēlāk Anda apjauta mammas gudrību, vēloties „atdot” Latviju un latvisko. 1957.gadā “Liepniekos” atgriezies nevarēja, tie bija aizņemti, tāpēc Anda un Marta Līces sāka dzīvot kā dubultģimniece pie vientuļas radnieces „Akmentiņu” mājās 3 km no Cesvaines, visas vienā istabīnā. „Un atkal Anda cieš, jo viss apziņā bija jāpārkārto citādi, visur „tās jau izsūtītās, no Sibīrijas”. 7.klasi Anda Līce pabeidza Cesvainē krievu plūsmā, 8.klasē sāka mācīties latviešu skolā. Mācījusies tikai krievu valodā, Anda Līce slikti runā latviski, rakstīt gandrīz nemaz neprata. Jutās nepārliccināta par sevi, bija krieviska, sākumā uz skolu gāju kirzas zābakos (to atminas diplomdarba autores vecmamma), kā jau daudzi no Sibīrijas pārnākušie. Tāds savdabīgs „maugļa” periods, kad pilnīgi viss jāmācās no jauna. Skolas gadu atklājums, ka teātri spēlēt ir aizraujoši, bija ļoti nozīmīgs, jo tādā veidā Anda varēja tikt ārā no iekšējās nebrīves un važām, ko bija uzlicis laiks. Anda savā dabā bija liela individuāliste, pirmās draudzenes iemantoja vēlu, vairāk dzīvoja grāmatu pasaulē, lasīja krievu valodā Tolstoju, Ļermontovu, Puškinu, paslepus saimnieku galā klausās klasisko mūziku, kas viņu dziļi iespaido. Skolu beidzot, literatūras skolotāja meitenei ieteica studēt filoloģijas fakultātē, lai gan tolaik Anda zīmēja karikatūras, un zīmēšana viņai bija kluss sapnis, taču nebija ar ko tajā dalīties, un zīmēšanas skolotājam savus darbus rādīt neuzdrīkstējās. 1962.gadā iestājās LVU Filoloģijas fakultātē. Pirmajā gadā visiem obligāti bija jāstrādā kādā rūpnīcā vai fabrikā, taču tas nebija viegli, jo mācīties varēja tikai vakaros. Anda Līce izvēlējās strādāt konditorejas fabrikā “17.jūnijs”, jo tur vismaz varēja paēst. Jau pirmā mācību gada laikā studente saprot, ka nav izvēlējusies īsto ceļu, jo skolotājas darbs pēc studiju beigšanas viņu nemaz nevilināja. Par to ļoti pārdzīvoja Andas mammai - viņa cerēja, ka Anda beigs universitāti.

Vēlāk Anda Līce iestājās Bulduru dārzkopības tehnikumā. To ieteica mammas studiju biedrs, ļoti inteligents cilvēks, agronoms Mārtiņš Eihe, kas bija atgriezies pēc 1941.gada izsūtījuma. Pie Eihēm Anda Līce gāja, ja vēlējās mācīties garīgi. Pie viņiem Anda Līce iemācījās skatīties gleznas, un vēlāk ģimene viņai uzdāvināja Brektes akvareli- ainavu ar ceļu, kas pazūd aiz līkuma. Un tā arī Anda Līce domā, ka aiz līkuma vienmēr ir kāds pārsteigums.

Tehnikumā bija jauna nodaļa – apstādījumu projektēšana un ierīkošana. Tā Andai Līcei patika. Iesaistās sabiedriskās norisēs, ir grupas vecākā. Nācās tomēr iestāties komjaunatnē, jo Andu Līci gan kaunināja kā grupas vecāko, gan pierunāja. 1966.gadā ar labām sekmēm skolu Anda pabeidza un pēc sadales tika nosūtīta strādāt uz zinātniskās pētniecības saimniecību "Krimulda". Tur nostrādāja vienu gadu, veidoja apstādījumus Krimuldas centrā, šajā vietā arī dzejoļi labi „rakstījās”. Tad jauno daiļdārznieci uzaicināja

darbā Bulduru tehnikumā par skolotāju (viņas bijušais skolotājs Pēteris Tambergs, būdams smagi slim, bija izteicis šādu vēlēšanos). Pēc lielas pierunāšanas pievienojas skolotāju kolektīvam, bet bez augstākās izglītības, tāpēc iestājās Jelgavā LLA Mežsaimniecības fakultātē, pēc tam Agronomijas fakultātē. Taču studijas vairs nebija prātā, jo jau tolaik bija sākusi rakstīt dzejoļus un tā arī līdz šai dienai ir 3. kursa studente un ir palikusi ar vidējo speciālo izglītību kaut pavisam tehnikumā nostrādāja 12 gadus (1968.-1981.). Tolaik Anda Līce sāk rakstīt publicistiku par apstādījumu veidošanu un citiem jautājumiem. Taču vienā brīdī atskārtusi, ka, ejot klasē, vairs nejūt priecīgu satraukumu, Anda Līce beidz savu skolotājas karjeru.

1976.gadā Anda Līce satika cilvēku, ar kuru gribējās iet kopēju ceļu, jeb viņas gaismas lokā ienāca vēl kāds. Viņu sauca Andris, esot bijis ļoti skaists un stalts vīrietis, taču mājas dzīvē nepraktisks. Par neilgo laulības dzīvi ar Andri Līci(viņš pieņēma Andas uzvārdu) atrodamas visnotaļ skopas ziņas, jo Andas kundze ļoti augstu vērtē ikviena cilvēka tiesības uz privāto dzīvi. Tomēr lasot viņas esejas un dzejoļus var nojaust, ka mīlestībai Andas dzīvē ir ļoti liela nozīme, taču laikam jau vairāk tā ir bijusi citāda nekā tradicionālajā izpratnē. Laulībā piedzima dēls Jurgis un meita Elīna. Dēla un meitas piedzimšana un pašas garīgā atdzimšana ir divi lielākie notikumi Andas Līces dzīvē. Anda stāsta par jau iepriekš zināmām lietām. To, ka viņai būs dēls, zināja jau no paša sākuma, vienīgi nevarēja izvēlēties vārdu Jūlijs un Jurgis. Līdzīgi bija arī ar Elīnu, gan vārdiņš, gan meitenes pūrs bija sagatavots jau ilgi pirms tās piedzimšanas. Laiks pirms un pēc bērnu dzimšanas ir pats piepildītākais Andas mūžā. Anda Līce par bērniem pusaudžiem saka, ka „man mazai esot, labus padomus deva mana mamma. Tad es visos tajos neieklaušajos. Tagad es šos padomus dodu saviem bērniem un manu, ka arī viņi ne visai tos pieņem. Labi padomi ir kā sudraba naudiņa, tajā brīdī, kad tos uzdāvina vai iedod, to vērtība nešķiet īpaša, bet pēc kāda laika atkal atrasts un ārā izvilks, uzreiz tas iegūst milzīgu vērtību.”[7,7]

Darbs tehnikumā bija saistīts ar komandējumiem, tāpēc to vairs nevarēja turpināt. Ģimene dzīvo Lielupē, tajā laikā Anda Līce iestājās darbā bērnudārzā “Saulīte” par sētnieci, jo vajadzēja bērnus iekārtot dārziņā. „Bērni un radošais darbs- tie ir lielumi, kas prasa tevi visu”[7,8]

Andas Līces pirmais dzejolis publicēts 1967.gada 8.martā “Padomju Jaunatnē”. Tas bija par viņas Sibīrijas bērnību. Uldis Leinerts bija pievienojis piebildi ar dažiem labiem vārdiem, kas jaunajai dzejniecei bija ļoti svarīgi, bet ir arī bail un tā kā kauns, it kā būtu izdarījusi kaut ko neatļautu. Un tā līdz pat šai dienai. Tomēr ar to aizsākās viņas gara literārā jaunība. Trīsdesmit gadu vecumā Anda Līce bija kļuvusi par jauno autori.

Gadu vēlāk dzejnieci uzaicināja uz jauno autoru semināru un 1982.gadā uzņēma rakstnieku savienībā. 1984.gadā Andai Līcei piedāvā strādāt par dzejas konsultanti Rakstnieku savienībā, kur viņa turpina strādāt arī Atmodas sākumā, tur arī piedzīvo 1991.gada barikāžu dienas. Šī bija īpaša vieta, jo te pirmo reizi sāka interesēties par represēto atmiņu stāstiem. Tika izveidota staļinisma ļaundarību apzināšanas komisija, kuru vadīja akadēmiķis J. Stradiņš, bet A. Līce veica sekretāres pienākumus. Komisijā bija 12 cilvēku, un katru dienu kāds uzturējās RS mājā un pieņēma apmeklētājus, cilvēku interese bija ļoti liela. Dibinājās Tautas fronte. Daudziem Andas kundze bija pirmais cilvēks, kuram viņi uzticēja šīs atmiņas mutiski, vēlāk tās tika iesniegtas arī rakstveidā. Tā Andai Līcei kļuva par šo atmiņu galveno vācēju un glabātāju. Sākumā viņa atcerējās katru stāstītāju un katra stāstu, izsāpēja un izstaigāja līdzī. Tajā laikā atsāka rakstīt publicistiku, un līdz pat šim laikam šī tēma visā uzrakstītajā ir klāt. Daudzi no atmiņu nesējiem nu jau ir miruši, taču viņi ir atstājuši stāstus, kurus šodien lasīt ir grūti. Tik nesaprotami un sāpīgi.

Kad atvilktnēs sakrājās manuskripti, tad arī sākās pārrunas par iespējām tos izdot. Pirmo un otro atmiņu grāmatu Andai Līcei sagatavoja kopā ar Ildzi Krontu, taču grāmatas sastādītāja un redaktore bija Andai Līcei. To izdošanai "Liesmā" bija jāpārvar liela pretestība. Pirmais krājums nosaukumu "Via dolorosa" iznāca 1990.gadā. Barikāžu laikā, baidoties par atmiņu manuskriptu turpmāko likteni, Līces kundze pierakstus aizveda savai draudzenei, kura tos ieraka savā ģimenes dārzā.

Apmēram pusgadu Andai Līcei bija bez darba, viņai gan šķita, ka piepildīs sapni būt par brīvas profesijas cilvēku, lai nebūtu rakstīšanai laiks jākrāj pa minūtēm. A. Līcei tas ir ļoti svarīgi izteikt sevi vārdiski, kaut arī nejut sevi īsti piederīgu rakstnieku videi. Labprāt tiekas ar šiem cilvēkiem, bet stāv savrup. Kādā intervijā dzejniece saka : „ Es, piemēram, būtu priecīga, ja varētu noiet maliņā. Negribu būt uz skatuves, eksponēties, grozīties un kaut ko pārstāvēt, tādejādi savu godkārtību apmierināt.”[7,8]. Bet tad nāca darba piedāvājums no Zigmunda Skujiņa, Valsts radio un televīzijas padomes priekšsēdētāja un Andai Līcei padomē kļuva par valodas konsultanti. Kopā ar žurnālisti Silviju Sūnu kopā tika veidots raidījumu cikls "Ko tu teici, kā tu teici?" par kļūdām latviešu valodā. Šajā laikā A.Līce raksta esejas par valodas un citiem jautājumiem, kas kopā veido krājumu "Vai plīvo?".

Drīz Okupācijas muzeja toreizējā direktore Anna Zoldnere aicina Andu Līci strādāt muzejā, tomēr Līces kundzei bija grūti pieņemt šo lēmumu, jo būtu gribējusi tāpat kā citi- aizmirst. Tomēr Rakstnieku savienībā bija palicis atmiņu arhīvs, kam bija jānonāk muzejā, un kopā ar to tur nonāca arī Andai Līcei. Okupācijas muzejs bija viņas darbavieta līdz 2007.gadam, kur Andai Līcei strādāja par literāro konsultanti. Viņas darba pienākumos ietilpa izdot apkārtrakstu, piedalīties izstāžu veidošanā, kā arī strādāt ar tekstiem- lasīt un rediģēt

cilvēku atmiņas, gatavot publikācijas par izstādēm un citām aktualitātēm. Lai gan šobrīd dzejniece vairs nestrādā Okupācijas muzejā, viņu joprojām gaida viesos. Gada sākumā muzejā tika svinēti pēdējās izdotās grāmatas „Mūsu mirdzēšanas laiks” atvēršanas svētki.

Caur represēto atmiņām Anda Līce ir izstaigājusi arī savu piederīgo izsūtījuma ceļu, kā bērns viņa to bija pārdzīvojusi citādi un to, ko juta mamma un vecvecāki, sāka saprast caur šiem atmiņu stāstiem. Okupācijas muzeja ekspozīcijas zālē ikvienu pavada Andas Līces dzejas rindas, kas ar baltu uz melna drukātas. Dziļas skumjas pārņem lasītāju un smags slogs uzguļas mugurai, tā, ka grūti soļus spert. Taču tieši šeit ir iespējams labāk iepazīt dzejnieci un publicisti Andu Līci, var kaut nedaudz nojaust tos apstākļus, kādos viņai nācās pavadīt 7 gadus.

Andas Līces mamma aizgāja mūžībā 1984.gadā. Andas tēvs bija miris viņai mazai esot, vecvecāki palikuši Sibīrijas zemē, tāpēc māte Andai ir bijusi ļoti tuvs cilvēks. Lasot Andas Līces rakstīto, bieži var sastapt arhetipu „māte”, nenoliedzami šāds priekšstats Andai Līcei veidojies tikai īpašo attiecību un tuvības dēļ, kāds viņai bija ar savu mammu, taču ir jūtams arī laiks, kas nostājies starp viņām, jo abu gadu starpība ir liela, un Andai bieži ir citādāki uzskati, kas rada nedaudz konfliktējošu gaisotni.

„Anda atceras mammu caur rīta trauku šķindas simfoniju. Caur rīta simfoniju do diēža mažorā viņa atceras mammu- mūžīgu un nemainīgu. Vēlāk būs brīdis pie pilna un vēl neskarta galda, brīdis, kad pārlaiž skatienu un priecājas par to, kas ir. Abas pārrunā to, ko vakarnakt nepaguva....”[12,10] Par to Anda Līce stāsta redzējumu grāmatā „No sniega uz ziediem” iespēstajā redzējumā „Rīta simfonija”.

Kad Marta salaulājās ar Robertu, bija jau zināms, ka viņš ir neglābjami slims, un pēc „vīra nāves mātei visu laiku šķita, ka šīs slimības ēna stāv arī pār Andu- viņa vienmēr dzīvoja kādas nelaimes nojautās, bet Andai tā būtu gribējies, lai viņa ir jautra. Pēc tēva nāves viņa sāka bailoties par mazo meiteni un tā līdz mūža beigām. Viņai nebija savas dzīves(..) Tikai mūža pēdējās dienās Anda savu mammu ieraudzīja harmonisku, mierīgu un gaišu. Nāves tuvums bija noņēmis visas sīkās raizes.”[10,14-15] Anda Līce uzskata, ka „mamma bija absolūti unikāls cilvēks, absolūti godīga, viņai nekad nekas nepielipa pie pirkstiem. Tikai Sibīrijā izcīnot lielu cīņu, viņa šad tad pārnesa kabatās klētī pagrabtos graudus”[10,15].

Mamma ļoti pārdzīvoja kritiskus izteikumus par Andas dzejoļiem, viņa mēdza jautāt, vai ir vērts rakstīt, ja reiz ir tik smagi?. Taču Anda Līce vairs citādi neprata. Martas kundze izgriezta no avīzēm un krāja Andas dzejoļus, kurus bērnu dienā kopā ar dzejoļu grāmatiņām, fotogrāfiju, kurā redzama viņa ar bērniem, mazu maisiņu ar smiltīm no Aļeksejevkas kapiem ielika mammai pagalvī.

Anda tagad zina kā ir tad, kad vairs nav mātes. „Pagalmā, kur auga lielā liepa ir izrauta bedre. To nav iespējams aizbērt un iestādīt tur arī neko nevar. Nav vairs aizvēja, ēnas un cits nekas neatliek kā pašai kļūt par liepu.”[10,20]

Anda Līce saka: „Neviens cits par bērnu tā nepriecājas un neskumst kā māte. Neviena nav tik daudz piedēvis un tik daudz lūdzis. Tas nebūtu iespējams, ja māte nebūtu mūžīga.” [9,38]

Andas liktenis ir savijies ar mātes un dažās niansēs atkārtojas. Runājot ar cilvēkiem, kuriem bija iespēja pazīt gan māti, gan meitu diplomdarba autore saņem tam apstiprinājumu.

„Tavas asaras , māt,

Tagad uz mana vaiga.

Kādus gan ceļus

Mūsu sūtība staigā,

Kādus gan debesu ceļus noiet,

Ja tik līdzīgi atkārtojas?”[9,32]

Tāču ir noticis tas, kas jau dažkārt mēdz notikt. Abi Andas Līces bērni raksta. Viņa satrūkās, kad Elīna parādīja pirmos dzejoļus, jo viņa zina, cik daudz tas maksā, tomēr viņa arī ieraudzīja, ka meita smeļ no dziļumiem, kas pašai paslēpti, viņā ir tas, kas Andā palicis neatraisījies. Elīnas dzejoļi nu bieži izskan kopā ar Andas, to pavada Elīnas dziesmas un ģitāras spēle. Elīna pabeigusi Rīgas Pedagoģijas augstskolu, tagad raksta diplomdarbu Liepājas Pedagoģiskajā akadēmijā, kur apguva mūzikas terapiju. Elīna dzied un spēlē grupā „Baobabs”.

Jurģis vairāk vienpatis, vairākus gadus dzīvojis „Ceļadomās” vientulīgi, rūpējoties par māju un bišu dravu. Pirms 6 gadiem diplomdarba autore saņēma no Jurģa vēstuli. Smalkā, it kā bērnišķīgi kaligrāfiskā rokrakstā, viņš raksta, ka skolas gados bijis varbūt pats slinkākais, simulējošākais un bastojošākais skolēns, un tagad, kad apkārt tikai vecākas paaudzes cilvēki, viņš sākot mentāli tiem pielīdzināties. Tomēr viņa paša viedoklis tam vissvarīgākais, pats visu mēģina, varbūt pat izgudro to, kas citiem jau zināms. Vasarās viņš itin mierīgi nāk uz Cesvaini 4 km basām kājām. Šobrīd Jurģis dzīvo Anglijā, kur strādā savdabīgā rūpnīcā- tajā tiek savākti pārtikas produkti, kam beidzies termiņš, vai, piemēram, firmai pārtraukts piegādes līgums,- no šiem produktiem tiek ražota dzīvnieku barība. Jurģis negrasās atgriezties Latvijā, vismaz pagaidām ne, jo tur viņš ir ieguvis zināmu statusu un stabilitāti. Jurģis vēlas nopelnīt naudu jaunam jumtam „Ceļadomām” kā arī mātai, kamēr tā studē, brālis ir liels atbalsts.

Anda Līce ir visnotaļ noslēgta un tā uzreiz nevienam neatklājas, taču neatsaka tikšanos ar jauniešiem literatūras stundās, piedalās represētajiem veltītajos pasākumos, koncertos un, šajās reizēs labprāt lasot savas dzejas, iepriecina klausītājus. Dzejniecei piemīt lieliska humora izjūta, tāpēc itin bieži telpai pāršalc smieklu vilnis.

Tagad Anda Līce atkal atgriezusies daiļdārznieces profesijā un apgūst savu zemi Vidzemē, Madonas rajona Biksēres pagastā (3 ha), pietiekami lielu, lai veidotu apkārtni, kas vienmēr ir bijis viņas sapnis. Vēl jo vairāk tagad, kad viņa beidzot ir brīva no obligātiem darba pienākumiem Rīgā. Dzejniece saka, ka viņa „dzīvo kā zaļā okeānā peldošas salas”[19,153]. Anda Līce ir iekopusi brīnišķīgu dārzu, klausot savai izjūtai un pakļaujoties zemes valodai. Andas Līces dārzā nav nevienas taisnstūrainas puķu dobes, jo dabā viss ir noapaļots un plūstošs- zeme, saule, ezera krasta līnija. Katrs pavasaris Andai Līcei sākas aizverot aiz sevis sēklu veikala durvis, un laiks, kamēr pēc rudens darbiem sagaida šo brīdi, ir tikpat mokošs kā krizantēmai pagraba tumsā. Dārzs vien ir atsevišķa stāsta vērts, jo te ir tik daudz pūļu, labu domu un notikumu noticis! Ābeles ir pāraugušas Andu, un tagad viņa var dalīt tālāk stādus, kas reiz labu cilvēku dāvināti. Svarīga ir bijusi pati piedalīšanās radīšanā, un Andai tas ir izdevies. Viņas saknes ir laukos, tomēr ceļš uz savu lauku māju ir bijis grūts. Māja bija ļoti nolaista, daudzi neticēja, ka kaut kas te vispār var izdoties, vairākas reizes to apzaga, bija vajadzīgs liels fizisks darbs un materiāli ieguldījumi, lai radītu šo vietu tādu, kāda tā ir šodien. „Ceļadomas” ir Andas izvēlētais māju nosaukums. Kādreiz tie bija „Vidusmačkrieviņi”, taču Anda par tiem tik daudz domāja ceļā (Rīga- Vecumi vilcienā) esot, ka vārds bija jāmaina. Te ir notikuši daudzi brīnumi, muzeja kolēģi un draugi ir braukuši talkās, ārzemju latviete ir palīdzējusi nomaksāt maksājumus par māju. „Laukos dzīvojot, Anda sajūtas pašpietiekama. „Tā jūtos tādēļ, ka man daudz kas nav vajadzīgs. Es daudz ko neklausos un neskatos (..)”[6,6]

Ne tikai zemē ir cilvēku saknes. Tās ir arī debesīs. Atmosferas laiks Andā atnāca ar ticības meklējumiem. Tomēr tie nebija meklējumi bez kartes, jo Andai ļoti spilgti atmiņā palikuši dievkalpojumi Cesvaines baznīcā pirms izsūtīšanas, kur mazajai meitenei šķita, ka mācītājs skatās tieši uz viņu. Baznīcā Anda Līce ienāca barikāžu dienās, kad tā vēl bija drupās, bet jau brīva. Andai tuvs ir ekumenisms un viņa sapņo par laiku, kad baznīcas atdalīs nevis augsti mūri, bet zaļi dzīvžogi. Kādā vasarā Mazirbē, guļot zālē, viņa lasa Jauno Derību, un Dievs viņu tik nepārprotami uzrunā, ka visas šaubas var atmest. Tomēr viņa ir piederīga luterāņu konfesijai un nosacīti par savējo var saukt Cesvaines evaņģēliski luterisko baznīcu. Anda Līce ļoti atzinīgi vērtē Jura Rubeņa nostāju reliģiskos jautājumos, viņu, tāpat kā Andu uztrauc „jēdzienu sajaukšanās, robežu izplūšana un sabiedrības vērtību noārdīšana”[3,9]. Bībele ir visu grāmatu grāmata, un tā vienmēr stāv uz Andas Līces naktsгалdiņa.

„Mans talants”, „mans darbs”, „mani panākumi”. Tā bieži sakām. Taču tikai ne Anda Līce. Dievs ir tas, kas viņai ir devis iespēju rakstīt.

Dzeja- tik netverama, neredzama, nejūtama. Kāds tad ir cilvēks, kas to rada? Pārlapojot Andas Līces dzejoļu un eseju krājumus var atrast nelielas piezīmes, kas ļauj nojaust autores attieksmi pret dzeju un dzejniekiem, tātad arī par sevi.

Anda Līce par rakstīšanu saka: „Es lidoju rakstot. Citi- gleznojot, aužot, kaļot akmenī, būvējot mājas, stādot dārzus un mežus.” [12,62]. Dzeja, viņasprāt, ir „liktenis, ko nevar ne izvēlēties, ne atnest”[12,62]. Tieši dzejoļos Anda mēra dienas kvalitāti. Tā ir izdevusies, ja ir kaut viens dzejolis uzrakstīts. Gadās, ka vienā dienā spalvas kātu iekustina pat 14 dzejoļi. Anda Līce saka: „Jebkurā mākslas darbā jābūt konfliktam. Kur tā nav, tur nav nekā! [6,6]. Arī par kritiku Andai Līcei ir savs viedoklis, sakot, ka mūsdienās trūkst labu kritiķu- tādu, kas mākslā atrastu to, kas jau tur ir, nevis meklētu pēc tā, kā tur nav. Stāstā par sevi Anda raksta: “ Ja runa ir par diagnozēm, tad dzejnieki ir emocionālie narkomāni. Mēs dzīvojam no emocijas uz emociju, parasti tas nozīmē- no mīlestības(..) Tāda atkarība ir postoša pašam, bet svētīga vispārībai. Literatūras un mākslas pērles izaug ievainoto dvēseļu gliemežnīcās(..). Dzejniekam vientulība ir gan dienišķā maize, gan spaidis, no kura viņi bēg. Dzirksteles (dzejoļi) izšķīlas, triecoties pašam pret sevi.” [23,145] „Dzeja rodas, kad stāvi uz sliekšņa un redzi- tur, iekšā, ir gaisma un siltums. Tu šaubies, vai vajag kāpt pāri sliekšnim. Intuīcija skrien pa priekšu kā suns (..). [19,219]

Tieši dzeju Anda Līce vērtē visaugstāk, sakot, ka „dzeja ir visa pirmais labums, jo tā nosmeļ izjūtu krējumu. Tikai tad seko proza un dramaturģija.”[13,19] Viņasprāt to nevajag daudz, tikai tik, lai asinis sāktu riņķot straujāk, kā malku balzama. Dzejoli viņa tēlo kā ļoti niecīgu, taču tik svarīgu dzīves sastāvdaļu. Ja kādam dzejoļi vairs “nerakstās” , tad tas nav pasaules gals, taču kaut kā gals ir dzejniekā. Tomēr daba nemīl tukšumu un, iespējams, kāds sāks rakstīt prozu vai dramaturģiju. Anda Līce šodien raksta gan vienu, gan otru.

Dzejā atspoguļojas viss neticamais. Un varbūt pati dzīve. Jo jājautā, cik vērtas ir tās lietas, ko skaļi reklamē pasaule. Tādēļ dzejniece var rakstīt pat smiltīs ar aizlauztu spārnu, kas neizturami sāp. Bet līnijas virknējas vārdos un rindās. Rīta zvaigzne vakarā aust. Anda Līce krasi noraida aklu pakļaušanos sabiedriskajai domai, jo tā nekad neparāda patieso situāciju, bet gan akcentē nevajadzīgo un nogalina vērtīgo. Šīs domas ir paustas Andas Līces rakstītajās „Vēstules bez pasta zīmoga”.

Rakstot par Andas Līces daiļradi, noteikti jāpiemin viņas sadarbība ar grāmatu izdevēju Anitu Mellupi.

Anita Mellupe ir izdevniecības vadītāja, kura ir izdevusi lielāko daļu no Andas Līces grāmatām. Viņas vadītā izdevniecība nav liela, taču tieši viņa pirmā ieraudzīja vērtību tajā,

ko rakstīja Anda Līce, laikā, kad viņa bija nezināma, nevēlama, netīkama citiem izdevējiem. Anita un Anda ir pazīstamas jau sen. Abu satikšanās ir nejauša, taču tā abām ir ļoti nozīmīga, ir izveidojusies cieša sadarbība un draudzība daudzu gadu garumā.

Andas Līces vēstuļu grāmatā „Vēstules bez pasta zīmoga”, kura izdota 1992.-1993. gadā, ir vēstule Anitai Mēlupei- par to diplomdarba autore nejauši uzzināja intervijas laikā ar izdevēju. Vēstule pārcēlējai. Tajā Anda raksta: „Ja mēs nebūtu nejauši satikušās, es vēl tagad drebinātos viņa krastā un savas vēstules droši vien būtu izkaisījusi krasta kārklos. (..) Ja mēs nebūtu nejauši satikušās... Tagad man ir pamats apgalvot- nejaušu satikšanos nemaz nav. Tās vienmēr notiek pēkšņi, kā jau brīnums”.[17,14] Šajā Anitai veltītajā vēstulē var nojaust abu kopīgā ceļa sākumu. Viņas bija katra savā krastā, taču Anita nebaidījās Andu celt pāri upei. Tas nav sievietei piemērots darbs- būt pārcēlējai, taču autore norāda, ka neviens cits to vairs neuzņemas- ”pie mums pārcēlājiem maksā par upes platumu, par kilometriem, nevis par risku”. Daudz ir cilvēku, kas vēlas tikt pārcelti, bet maz to, kas spēj pārcelt. Pirmā grāmata ir piestājusī krastā, taču tad vēl nebija zināms- ciemos vai mājās.[17,15]

Anita Mēlupe atzīst, ka viņa pastāv par Andu tad, kad neviens cits viņu „neņēma”, bet, lai sadarbība būtu veiksmīga, ir jābūt pilnīgai abpusējai uzticībai. Tā kā mātei ar bērnu. Anitas kundze min: „ Es jūtos pagodināta, ka Andas grāmatas tiek izdotas manā izdevniecībā!”, Viņa saka, ka par Andas Līces daiļradi esot jādomā, tomēr jāpieņem arī tas, ka, lai darbu izdotu, ir jālabo. Tāpat pati autore ir nesaudzīga un dažkārt diezgan daudz svītro. Taču Anita Mēlupe uzsver, ka grāmata ir mūžības daļa, un tāpēc visas grūtības ir pārvaramas un uzskata, ka katra grāmata pagarina cilvēka dzīvi par 100 gadiem, cilvēks mirst, bet grāmata paliek. Sarunas gaitā viņa atklāj interesantus faktus par abu kopējo darbu. Piemēram, grāmata „Vai plīvo?” ir iespiesta uz apdegušām lapām, kas tika izrautas no degošas tipogrāfijas noliktavas un grāmatas vāki ir darināti no papīra atgriezumiem. Grāmatu izdevniecībā ir jāreķinās ar finansiālajām iespējām, jo apgrozījums ir neliels. Dažkārt grāmatas izdošanai izdodas piesaistīt sponsorus, tad ir vieglāk.

Uz jautājumu, kādas ir Andas Līces raksturīgākās īpašības, Anitas kundze atbildēja : „Anda ir ļoti godīga, asprātīga, izpildīga, stingra, jūtīga, nelaiž uzreiz cilvēku klāt, krietns cilvēks, talantīgs un, manuprāt, Andai teksts līst no spalvas..”

Saglabāt humoru, jā, patiesi tas ir Andas Līces gaumē pat šķietami nopietnās situācijās. Piemēram, ārsts Andai saka: „Nu ko tad jūs gribat savos gados? Priecājieties, ka jums vēl nav tas un šis. Līdz simts gadiem taču netaisāties dzīvot.” Uz to Anda Līce atbild: „Kāpēc gan es nevarētu dzīvot līdz simts gadiem?”[19,87]. Taču turpat- viena no Andas Līces vēlēšanām ir novecot, nezaudējot pašcieņu.

Andas Līces dzejas un eseju krājumi:

- „Uzvilkti pulksteņi” (1977)
- „Šai mūžīgā spēlē” (1982)
- „Ar zaļiem krustdūrieniem” (1985)
- „ Es saradojos ar tevi” (1989)
- „Vēstules bez pasta zīmoga” (divas grāmatas 1992, 1993)
- „ Bet tagad par sauli” (1992)
- „Tev- debesīs” (1992)
- „ Un Tev – uz zemes” (1992)
- „ Vai plīvo?” (1993)
- „Iesēt starp puķēm” (1993)
- „ Un pārvērsties ziedputeksnī” (1994)
- „ Dzīvesstāsts un 33 npublicēti dzejoļi” (1996)
- „ Mana ziema ir beigusies” (1997)
- „ Uzziedināšanas vārdi” (1999)
- „ Mūžīgie līdumnieki” (2000)
- „Citāda gaisma” (2001)
- „Un pārvēršas putnos vārdi....” (2004)
- „ Mūsu mirdzēšanas laiks” (2007)

Liels ir arī Andas Līces ieguldījums publicistikā, viņas pārdomas, esejas atrodamas kristiešu avīzē „Svētdienas rīts”, reģionālajos laikrakstos „Jūrmala” (Rīgas rajonā) kā arī „ Stars” un „Dzirkstele” (Gulbenes rajonā), laikrakstā „ Diena”, „Lauku avīze”, žurnālā „Māja un Dārzs” u.c.

1.2.Nozīmīgāko Andas Līces daiļradē pausto vērtību aktualitāte

Andas Līces daiļrade ir kā mežābeles ābols, kura augļi liekas sūri tikai tiem, kas pārēdušies, bet saldi tiem, kas meklē. Lasot dzejas krājumus un esejas, bieži lasītāju uzrunā vienkārši Anda, kas norāda uz sevi, pašas pārdzīvojumu un atklāsmi, nevis ar iezīmē līdzgājēju ceļu. Tomēr vienmēr paliek noslēpums, jo spēles kauliņi gan tiek doti, taču noteikumi katram citi. Anda Līce savējos neizdala.

Salīdzinot grāmatas, kas izdotas ar 10 gadu starpību, var vērot dzejoļu tematikas maiņu, ja agrāk lielāks akcents tika likts uz sabiedrībā notiekošo, tad tagad autore uzsver ikviena cilvēka nozīmīgumu pasaules ritējumā, kam pāri liecas Debesis. Kā īpaši svarīgu Anda Līce redz ikviena cilvēka sirdi un norāda cik tās piesārņotas ar pasaulīgo, neatstājot vietu estētiskajām un ētiskajām vērtībām.

Anda Līce redz sevi dabā un pilnībā saplūst ar dabas norisēm. Cilvēkam piedēvē lietu īpašības un atdzīvina nedzīvo, tādā veidā atgādinot par cilvēka niecību un dabas varenību. Taču viņas dzejā un esejās vienmēr pastāv līdzsvars un harmonija.

Padomus gribētu dot visi. Taču adresāts parasti vai nu ir vai arī izliekas par kurlu esam. Anda Līce uzdod jautājumus. Uz tiem atbildot, ikvienam nākas aizdomāties par savu dzīvi un veidu, kā pieņemam realitāti un īstenojam to, ko no mums gaida Dievs. Dzejniece joprojām ir pārsteigta par Dieva līdzību cilvēkā. Kaut arī salīdzinot ar Dieva lieluma, tas ir tikai mazumiņš, tomēr cilvēks lielajā Pasaules radīšanas namā turpina Dieva aizsākto- sieviete iznēsā bērnu, dzejnieki- dzejoļus, mākslinieki- gleznas.[19,122]

Andai Līcei ir tuvs iepriekšējo paaudžu ētisko vērtību kopums, tas šķiet stabils un drošs. Kā rūdīts tērauds vai apdedzināts māls. Vulgaritāte gan dzīvē, gan mākslā viņai derdzas, par to liecina liela daļa viņas publikāciju laikrakstos: “ Lauku Avīze”, “ Svētdienas Rīts ”, “ Diena”, kā arī žurnālā “ Māja un Dārzs” . Rakstos autore skaidri norāda uz dzīves skumjajām patiesībām- daudzi ir mantkārīgi, neapdomīgi, piesārņo ne tikai savu sētu, bet arī „plašākas teritorijas”.

Reizēm viņa var teikt, ka jūtas tik sena kā māja, vai ir kā apsūbējusi karote. Sudraba karote. Tā ir kā zīme, ka dvēsele ir pilna, ka gadi ir sanesuši dvēselē gana daudz, lai varētu samierināties pats ar sevi un pasauli, Dievu. “ Esība jāpieņem tāda, kāda tā ir,- ar visām pārtapšanām”[23, 160], saka Anda, domājot par savām dienām. Viņa „nevēlētos mainīt neko savā dzīvē, droši vien tad sāktos vēl neiedomājams haoss. Un pietiek arī tikai ar vienu mūžu, jo, domājams, ka arī tā laikā ikviens ļoti nogurst. Arī salīdzināt nav nozīmes, jo tas neko nemaina. Vienīgais, ko var iesākt ar dzīvi, izdzīvot to un, cik jau nu tas ir iespējams, bez rūgtuma, taču lai tas izdotos, ir jālūkojas augšup.”[23, 162] Lasot šīs pārdomas, brīdi apstājas arī tas, kas tur šo vēstuli rokās. Atskatās uz savu dzīvi, izmantotajām un neizmantotajām iespējām.

Lasot Andas Līces dzejas krājumus, esejas, pārsteidz viņas vienkāršība un pazemība. Iespējams, ka tāpat kā sudrabs, tas iegūstams tikai laikā. Dzejolī “Es esmu salmi” krājumā “ Citāda gaisma”, Anda Līce saka: “ Es esmu salmi. Salmi, kuros nav gulējis Kristus bērniņš. (..) Salmi ko izdedzināšanas un patiesības ugunī met.(..) Salmi, ko baloži lasa, meklējami vienas vasaras sauli. Un knābjus slauka, kad paēduši.”[9,8] Autorei būtu pamatots iemesls

sevi tā nedēvēt un neattiecināt uz sevi šādas līdzības, bet viņa tomēr to dara, tādā veidā parādot, ka ne jau cilvēka prāts ir tā mēraukla, pēc kuras mums būtu jāvadās, bet gan Dieva. Un Dievs ir tuvu nabadzīgiem un pazemīgiem, Anda Līce min, ka vienīgais, kas viņai pieder, ir pilna sirds. Anda nekad nav bijusi materiāli bagāta, taču viņas dzīve pierāda, ka dzīvojot Dievam pie rokas, vissarežģītākās situācijas tiek atrisinātas, protams, negaidot, jo, ja Dievs var pabarot putnus, kāpēc lai Viņš nepabarotu arī cilvēkus.

Anda Līce ir neatkarīga no pasaulīgā, bet tuvojas Pasaules sirdij- Dievam.

“ Man nav no kā bīties. Kad smiltis auž pēdas ciet un pretvējš augumu saliec, es varu iet un pat neatskatīties- pasaules jumts ir Tavs nomods, un tava žēlastība paliek mūžīgi.” [9,43]

“ Pagātnē vairs nekas nevar notikt. Un nākotnē vēl nekas nenotiek. Tad kāpēc visas bažas un nopūtas skrien pa priekšu vai atpakaļ? Nožēla par vakardienu un rītdienas minējumi šodien padara mazvērtīgu, nenožīmīgu. Šodienas skan, smaržo, tā ir salda, skāba un rūgta. Šodienas saraudātās asaras ir karstas un sāļas, bet šodienas smiekli sašūpo koku galotni.(..) Viss, ko daru, notiek šodien. Es grozos pa vidu laikam un priecājos, ka vakars ir garš, nakts dziļa kā aka un līdz svētdienai vēl sešas nakts. Es priecājos tagad. Šodien. Šajā mirklī.” [9,15] Šajā citātā no grāmatas „Citāda gaisma” skaidri atspoguļotas autores domas par laiku. Uz 21.gadsimtam raksturīgo tendenci, ka laiks šķietami pasteidzas ātrāk un cilvēkiem ir sajūta, ka neko nepaspēj, Andas kundze raugās apbrīnojami mierīgi, un jautā, kur gan paliek ietaupītais laiks, ko iegūst mazgājot veļu automātiskajā veļas mašīnā un uz darbu braucot automašīnā nevis ejot kājām? Viņa aicina ikvienu būt šeit un tagad.

Andas liktenis ne tikai lauzis, bet arī apgriezis spārnus. Izsūtījumā piedzīvotais ir kā pār visu dvēseli uzspiests zīmogs, uz kura rakstīts “ Sibīrija”. Anda Līce nevar no tā izvairīties un tas visur nāk līdzi.

„ Svešatnes skāvēni,
Nepiederēšanas laiks,
It ā aizgriezies projām
Būtu Dieva vaigs.”

Taču viņai ir skumji par tiem, kas nezina tautas ciešanas un neko nejūt. Šobrīd arī interpretācijas par šo tēmu ir tik dažādas. A.Līce jautā:” Kā stāstīt asniem par ziemu, kad pavasaris pašā plaukumā?”

Dzejas vērtas ir divas īstenības- mīlestība un Dievs. Par divām īstenībām jāraksta dzeja- par mīlestību un Dievu. Kad tās saplūst par vienu.

„Mīlēt – Andas Līces dzejas valodā tas nozīmē pārtapt „garajā saucienā”, kam mīlestība vārdā, „ieraudzīt cerību pilnus tulpju kausus”, saprast apreibušus putnus. Tas

nozīmē arī – zaudēt savas bruņas: „Tu tagad vari mani ievainot- kā vilni krasts, kā vēju stumbrs rievains. Bet šī mīlestība nepazīst vēlmi prasīt vai ņemt. Tā ir vērtība pati par sevi. (..) Andas Līces mīlas dzeja ir kā daba- reizē vienkārša, sarežģīta un gudra. Vienkārša kā daba savās dzimt-dzīvot-mirt norisēs un sarežģīta kā daba daudzu kopsakarību grūti atšķetināmā pinumā, mūžības un mirkļa vērtības realitātē, maiguma un spēka iedarbības neparedzamībā” [16,59-60] – tā grāmatas „Uzziedināšanas vārdi” pēcvārdā saka Ruta Veidemane.

Kad viņai ir labi un viegli, tad Anda neraksta. Dzīvo un bauda šos brīžus, bet tie vienmēr īslaicīgi, jo par visām lietām viņai jāmaksā daudz.

Zigmunds Skujiņš grāmatas „Mūsu mirdzēšanas laiks” pēcvārdā saka: „No viņas rakstītā, kā samanīju jau tolaik (1993.g. aut.), daudzas rindas bija pelnījušas pārtapšanu patstāvīgās atziņās lai dzīvotu tālāk kā literāri aforismi. (..) ar viņu ir vērts mainīties ar domām, viņa nav no tiem, kas paliek parādā.

No derīgajiem izrakteņiem grāmatu kalnos visbiežāk atrod atziņas. Rūpnieciski tās iegūt nav iespējams, tas ir un paliek tikai roku darbs.[11,86]

- ✓ Cilvēkiem ir raksturīgi pietuvināt savu iespēju robežas rokas stiepiena attālumā, jo tā ir izdevīgi un tā daudz ko var attaisnot.[21,161]
- ✓ Atraidīta mīlestība dvēseli sašķeļ kā ar skalpeli. Atraidījumā vienmēr ir kaut kas no nodevības.[21, 162]
- ✓ Dzejniekiem vientulība ir gan dienišķā maize, gan spaidis no kā viņi bēg.[21, 162]
- ✓ Lidojumu skatīties sanākušie taču nav vainīgi, ka ziepju burbuļi nekļūst par gaisa baloniem.[21, 164]
- ✓ Šis ir tavs labākais laiks, nenoniecini to![21,165]
- ✓ Pret vecumu nav zāļu. Pret vecumu viss ir zāles.[21.166]
- ✓ To cik daudz spēj uzziedināt viena satikšanās un cik daudz arī nokaltēt, par laimi, mums nav lemts zināt iepriekš.[10,24]
- ✓ Mūsu lielais mainītājs ir Dievs- Viņš sadauza šķirstiņu ar mūsu pašdarinātajām un aizlienētajām vērtībām un liek visu sākt no gala. Sadauzītā, protams, ir žēl. Bet tikai sākumā.[10,22]
- ✓ Ja kāds sabiedrībā dzīvo pēc pašiznīcināšanās programmas, tad to nevar glābt nedz līgumi, nedz kredīti.[10,25]

- ✓ Svarīga ir pati piedalīšanās nepārtrauktajā radīšanā, jo piepildās ne jau tikai šūnas, piepildās vācējs pats.[10,27]
- ✓ Nomirt otrreiz nepiedzimušam ir vislielākā nelaime, kas var piemeklēt cilvēku.[9,52]
- ✓ Kā gan asns var atlīdzināt graudam? Ar ziedēšanu un jauniem graudiem. [12,16]
- ✓ Mīlestība ir gaisma.[12,32.]
- ✓ Mīlot kādu, mēs skatāmies uz viņu ar Dieva acīm.[12,32]
- ✓ Dabu uzziedina saule. Cilvēku- mīlestība.[12,32]
- ✓ Sievieteļ ceļš pie ticības ir vieglāks nekā vīrietim. Sievieteļ prāts ātrāk atkāpjas sirds priekšā. Dzīvē reizēm tas ir par postu, ticībā vienmēr par svētību[12,30]
- ✓ Lai arī ko mēs domātu par robežām, cilvēks nav radīts dzīvei bez tām.[23, 167]
- ✓ Būt nebrīvē ir briesmīgi, bet dažkārt tas ir vienīgais līdzeklis, lai cilvēks apstātos ceļā uz bezdibeni[17,52]
- ✓ Paliec vēl brīdi mierā , kamēr sirds top tik caurspīdīga kā kļavas sēkliņas līdzpārns jūlija vidū. Paliec mierā- pēc tam atkal varēsi lidot [16,54]
- ✓ Lēti atdodot citiem, dārgi maksāts ar mums[7,6]
- ✓ Laikam pulksteņi nav vajadzīgi. Pulksteņiem gan ir vajadzīgs laiks. [19,79]
- ✓ Naivums kā diagnoze. Lai vakarā vieglāk aizmigt.[19,80]
- ✓ Mēs esam pilni ar citu cilvēku teikto un neapzināti uzrakstīto, un varbūt pat domāto.[19,99]
- ✓ Nav grūtākas sardzes kā būt nomodā par sevi pašu..[19,165]
- ✓ Būtu labi, ja mēs spētu teikt acīs to, ko sakām viens par otru aiz muguras. Bet būtu vēl labāk, ja nemaz nebūtu nekā peļama, ko teik.[19, 161]
- ✓ Mēs meklējam zīmes tur, kur to nav, un neņemam vērā tās, kas domātas tieši mums.[19, 148]
- ✓ Jaunība ir ļoti skaļa, tā dzird tikai sevi.[19, 148]
- ✓ Pasaule ir tik pilna mūsu radīto trokšņu un ņirbas, arī čukstu un mājienu, kurus dzird nevis ar ausīm, bet ar sirdi. Vai gan citādi psalmists Dāvids būtu teicis: „Māci mums dienas tā skaitīt, ka gudru sirdi dabūjam.”[19,149]
- ✓ Parasti sievietēm ir divas paslēptuves- mīlestība un darbs[19,217]
- ✓ Vīrieši ceļ māju, sieviete- mājīgumu.[19,237]
- ✓ Advents ir kā radīts, lai cilvēks paviesoties beidzot pats pie sevis [19,271]

Diplomdarba autore ir pārliecināta, ka Andas Līces dzeja un esejas ir lieliska izvēle, jo dzejniece pauž savas domas lasītājam saistošā veidā, izmantojot pārdomātus un interesantus salīdzinājumus, personīgo pieredzi, dzejniecei ir labi izkopta un tēlaina valoda, kuras bagātināšanai un ilustrācijai izmanto arī sarunvalodas vārdus, tos ikdienas valodā izmanto lielākā daļā skolēnu. Tādā veidā viņas daiļrade ir ne tikai saprotama un viegli uztverama, bet vienlaicīgi veic arī didaktisko funkciju. Savukārt darbu saturs neuzkrītoši, bet ļoti intensīvi ikviena skolēna dvēselei ļauj pārtapt brīnumā, līdzīgi kā pārtop necila māla pika uz podnieka ripas. Arī šajā procesā ir gana netīrumu, gadās neveiksmes, taču trauku var labot, krāsot, mainīt tā formu. Literatūras stundā skolnieks ir šī māla pika, literatūra ir virpa, bet podnieka rokas- skolotājs. Virpai jāgriežas pietiekoši ātri, rokām jābūt prasmīgām. Diplomdarba autore uzdrīkstas apgalvot, ka Andas Līces daiļliteratūra palīdz radīt visskaistākās, latviskākās skolēnu sirdis.

Anda Līce ir saņēmusi vairākas literārās prēmijas, kuras noteikti apliecina viņas spožo talantu. Tas ir vēl viens iemesls kāpēc skolēniem ir nozīmīgi iepazīt viņas daiļradi.

Skolēniem varētu būt tuvs atziņas prieks, kas rodas lasot viņas esejas. Daudz pārdomu rodas katram pašam, jo Anda Līce tik vienkārši un nepārprotami norāda uz problēmām, kas valda sabiedrībā un katra paša dvēselē. Anda Līce tēlaini un ar apbrīnojamu humora izjūtu liek ceļa zīmes dzīves kalnā kāpējam.

Dzejnieces dzīve raiba, ar zaļiem krustdūrieniem izšūta zeme, brīnumu pilna pasaule, bet pāri visam- daudziem neko neizsakošais „Sibīrija”, vienpatība, skumjas un sevis meklējumi, kas aktuāli arī jauniešiem. Andai Līcei ir izdevies atbildēt uz daudziem no jautājumiem, ko ikviens uzdod sev. Tādēļ diplomdarba autore domā, ka tikšanās reizes ar dzejnieci un esejisti Andu Līci ne vien neklātienē, bet arī klātienē varētu būt ļoti interesantas. Vecums nav Andas draugs, tomēr tās vērtības, ko ikviens atrod gadiem ilgos meklējumos, nebūtu slikti vismaz pamanīt jau ātrāk. Un, ja meitenes jau drīzākajā nākotnē negrib kļūt par „vecenēm”, vajadzētu ieklausīties Andas Līces versijā par „vecēnu” dzīves veidu- (eseja „Kā kļūt par veceni” krājumā „Mūsu mirdzēšanas laiks”).

2. MĀCĪBU METODISKĀS SISTĒMAS IZSTRĀDE

2.1. 10. klases skolēnu vecumposma īpatnības

10. klases skolēni ir vidusskolas klašu grupā, tajā mācās skolēni, kuru vecums ir, apmēram, 15-17 gadi, tātad tas ir „jauniešu vecums, kas ir cilvēka nobriešanas un attīstības posms, kad bērns kļūst par pieaugušo”. [21,47] Šī vecumposma specifika ir saistīta ne tikai ar fizisku, bet arī ar emocionālu nobriešanu, kas sevī ietver savas kultūras apzināšanos, zināšanu un prasmju apguvi, kas nepieciešamas personiskajā un sabiedriski aktīvajā dzīvē. Jauniešiem nozīmīgākās vajadzības ir atbalsts, apliecināšanās, draudzība, kā arī saskarsme ar pretējo dzimumu. Tas ir brīdis, kad cilvēkam mainās vērtību sistēma, tā kļūst individuāla un nostabilizējas. „Es” identitātes stabilizācija ir pozitīva šī vecumposma iezīme, kas sevī slēpj risku- identitātes difūziju. Ir jāatbild uz nopietniem jautājumiem: „Kas es esmu?”, „Kas es vēlos būt?”, tātad „Es” aptver ne vien pagātņi, bet arī ietiecas nākotnē. Parādās jauna „Es” identitāte- es kā pieaugušais. Jauniešu vecumā bērns it kā atdalās no ģimenes un gatavojas pats radīt savu ģimeni. Skolā vadošā darbība ir mācību profesionālā darbība, jo pavisam drīz būs jāpieņem izšķirīgi lēmumi par turpmāko izglītības diferenciāciju.

Skolēnu izziņas motīvu galvenais stimulants ir interese par zināšanām un to iegūšanas procesu, vēlme zināt vairāk, paplašināt redzesloku. Pārdomāti un labi organizēta literatūras mācību stunda, aktīva skolēnu iesaistīšana izziņas darbībā izraisa skolēnos interesi un darba prieku. Arī ārpusstundu nodarbībās, piemēram, konkursos, olimpiādēs, var turpināt mācību stundā aizsāktu izziņas interešu izraisīšanu.

Mācīšanās motīvi 10.klases skolēniem ietekmē attieksmi pret mācību darbu, protams, vissekmīgāk tas noris, ja attieksme ir pozitīva. Augsta mācību motivācija veicina labus sasniegumus mācību darbā, taču tam vajadzīgs arī augsts pašapstiprinājums, pārliecība par saviem spēkiem. Klases darbā noteikti ir jābūt uzdevumiem, kuri ļauj skolēniem gūt panākumus

Domāšanas operācijas kļūst arvien sarežģītākas, 11-13 gadu vecumā aizsākusies pāreja no konkrētām uz formālām operācijām, 15-18 gadu vecumā sasniedz augstāko līmeni. Formālajai operacionālajai domāšanai raksturīgas šādas funkcijas: analīze, vispārināšana, pieņēmumi jeb hipotēzes u.c.[24,58]

Lai labāk izprastu skolēnus, noteikti jāņem vērā šim vecumposmam raksturīgās ar seksuālo attīstību saistītās somatiskās un fizioloģiskās īpatnības. Skolēniem mēdz būt paaugstināts asinsspiediens, traucēts sirdsdarbības ritms, tie var ātri nogurt, īpaši dienas otrajā pusē. Tomēr kopumā fiziskās un garīgās darbaspējas palielinās, uzlabojas veselības stāvoklis.

Šajā vecumposmā mainās skolēnu attieksme pret skolotāju, kurš tagad izturas pret skolēniem kā līdzīgs ar līdzīgu apmainoties ar viedokļiem, īpaši tas tiek realizēts literatūras mācību stundās. No skolotāja tiek gaidīta mērķtiecīgi vadīta mācību stunda, ņemot vērā katra skolēna un kopīgās klases vajadzības. Šajā vecumā skolēnu izziņas vajadzība ir spēcīgāk izteikta, jo skolēniem aktuāli kļūst jautājumi : kas es esmu, kāds ir manas dzīves uzdevums, ko no manis gaida sabiedrība, kādam man būt, un citi.

Līdztekus vecumposma īpatnībām jāņem vērā katra skolēna individuālais psihodinamiskais raksturojums. Arī šajā vecumposmā skolēni ir dažādi- izteikti nesavaldīgi un emocionāli, lēni un mierīgi. Izpaužas skolēnam vien piemītošas rakstura īpatnības, temperamenta tips. Temperaments ir noturīgs cilvēka individuālo psihodinamisko īpašību kopums, kas izpaužas viņa darbībā, rīcībā uzvedībā.[wikipedia] Lieliski, ja skolotājs var atrast katram skolēnam atbilstošu pieeju. Pastiprināta uzmanība jāpievērš bērniem ar melanholiķa, jeb vājā neirālās darbības tipa iezīmes- šiem jauniešiem bieži mēdz būt depresijas. Melanholiķiem jūtās ir izteikts dziļums un patstāvība, taču ir grūtības sociālo kontaktu veidošanā. Skolēni ar melanholiķa temperamenta iezīmēm mēdz aizsāpēties. Spēcīga ietekme, negatīvs vērtējums var ietekmēt turpmākās darba spējas negatīvi. Skolēniem flegmatīkiem ir ļoti zema aktivitāte, mīl komfortu. Pret skolas biedriem izturas laipni un pieklājīgi. Uzsākto darbu vienmēr izdara līdz galam, ir neatlaidīgi un pacietīgi, tāpēc grupu darbā uz tiem var droši paļauties. Nemīl tukšas sarunas, ir pārliecināts par savu viedokli, ko parasti nemaina. Jaunieši ar sangviniķa temperamenta iezīmēm ātri atrod kontaktu ar klases biedriem, tiem piemīt lielisks runas talants. Jūtu dzīvē nepatstāvīgs, emocionālais pārdzīvojums virspusējs. Mācību darbu veic haotiski, tāpēc nevar izpildīt darbus, kas prasa noteiktu spēka pielietojumu. Ir nepatstāvīgs viedoklis, kas bieži tiek mainīts. Holēriķi ir izteikti impulsīvi un ātri. Šiem skolēniem ir spilgti emocionālie pārdzīvojumi, ja kaut kas ir ieinteresējis, aizrautīgi iesaistās, bet neprot sevi taupīt kam citam, kā rezultātā ātri zaudē spēkus. Holēriķis skolēns labprāt riskē, ir izteikta varaskāre. Šie skolēni bieži ir klases līderi. Ja skolēnam ir svešs garīgums, tad tas mēdz uzsprāgt negaidītās dusmu lēkmēs, neadekvāti reaģē saspringtās situācijās.

Skolēna attīstību ietekmējošos faktoros kopumā var iedalīt divās lielās grupās: iekšējie un ārējie faktori. Pie ārējiem faktoriem pieder daba un sociālā vide, savukārt iekšējiem- mantojums, tas ir, iedzimtība, prenatālā un perinatālā perioda iespaidi. „Iedzimtība lielā mērā nosaka temperamentu, kas atkarīgs no indivīda neirālās darbības iedzimtajām īpatnībām- nervu procesa spēka, kustīguma līdzsvarotības, taču raksturu kā sarežģītu cilvēka psihisko sistēmu ietekmē audzināšana”[24,17]. Par skolēna audzināšanu un socializāciju vislielākajā mērā atbildīga, protams, ģimene, un dažādi faktori, kas saistīti ar to-

savstarpējās attiecības, dzīvesveids, vecāku izglītības līmenis, sociālekonomiskais stāvoklis. Taču skolā skolēns pavada teju lielāko dienas daļu, tāpēc arī izglītības iestādes atbildība jaunās personības attieksmju un vērtību izveidē ir ļoti liela. Vēl divas būtiskas ietekmes grupas ir vienaudži un masu informācijas līdzekļi. Latvijā jauniešu iespējas izpausties, gūt domubiedrus dažādos reģionos ir ļoti atšķirīgas, tāpēc ir vērojamas krasa nevienlīdzība starp jauniešu aktivitāšu, aktualitāšu, vērtību sistēmas, autoritāšu izvēlēm skolēniem rajonu centros un nelielos pagastos. Vislielākā vienaudžu un masu mediju ietekme vērojama tad, ja jauniešiem ir slikts vai nav vispār kontakts ar ģimenes locekļiem. Būtiski ir apzināties, ka jaunieši mācās atdarinot, un visvairāk negatīvajam piemēram seko tie, kam ir zems pašvērtējums, tāpēc skolotāja uzdevums ir sekmēt patstāvīgas un par sevi pārliecinātas personības veidošanos, kas spēj mainīt apkārtējo vidi pozitīvā veidā. Bez pozitīva pašnovērtējuma nav iespējama arī personības brīvība. Izglītošana un audzināšana ir mērķtiecīgs process, pie tam jāņem vērā, ka attieksmes un vērtīborientācija ir grūtāk ietekmējamas. Visveiksmīgāk atzīstamu rezultātu var gūt, jaunieši iesaistot aktīvā darbībā mācību stundā un ārpusklases pasākumos. Ļ. Vigotskis uzskata, ka „personības attīstības virzītājspēks ir pretstatī- vajadzības un to apmierināšana”[24,29]

Vajadzību apmierināšana ir attīstības virzītājspēks. A. Maslovs personības vajadzības sakārtojis „Vajadzību hierārijas piramīdā”, kuras virsotnē ir vajadzība sevi apliecināt / aktualizēt. Savukārt E. Eriksons akcentē pašizziņas vajadzību, bet amerikāņu psihologs A. Bandura- vajadzību pēc mīlestības, vajadzību iekļauties un vajadzību pēc kontroles[24,31]. Šķiet, ka visvairāk vidusskolā par šīm skolēna vajadzībām var domāt tieši literatūras skolotājs.

Humānisma idejas pedagogijā attiecībā uz jauniešu izglītošanas filozofiju ir ļoti aktuālas. Tās norāda, ka uzmanības centrā ir skolēns, tāpēc, lai izdotos īstenot mācību procesa norisi, respektējot humānismu un demokrātismu, ir jāizmanto inovatīvas mācību darba formas un metodes. Skolotājam ar pietāti ir jāizturas pret katra skolēna personības spējām un vajadzībām dažādās situācijās. Jāņem vērā, ka, izdarot izvēles savā dzīvē, ikviens cilvēks ietekmē savu likteni, tādēļ mācību stundās uzmanība jāvērs uz pusaudža vērtīborientāciju, kritiski konstruktīvas domāšanas attīstību, noteikti arī- prasmi uzņemties atbildību par savu rīcību un lēmumiem. Pusaudža pašvērtējumu nosaka apkārtējo mīlestība un atbalsts, kas ir dabiska vajadzība. Zems pašvērtējums grauj pareizu dzīves uztveri, tā sekas var būt nelabvēlīga kognitīvo prasmju attīstība, kā arī personības attīstība kopumā. Protams, ja skolēns ir apmierināts ar sevi, pašpārliecināts, viņš spēj izturēties ar iecietību un sapratni pret līdzcilvēkiem. Lai veicinātu labvēlīgu vidi klasē, ļoti svarīgas ne tikai skolēnu attiecības savā starpā, bet arī ar vienaudžiem, ģimeni, skolotāju. Maslova vajadzību hierārijas

augšējais līmenis ir pašrealizācija, tāpēc skolotāja uzdevums ir pamanīt un atbalstīt skolēnu īpašās spējas un dotības. Skolēna unikalitāte slēpjas arī tajā apstākļī, ka katra dzīves pieredze ir bijusi individuāla, tāpēc skolotājam jāprot ieraudzīt kādā veidā skolēns uztver pasauli. Šī uztvere var būt atšķirīga no objektīvās īstenības.

2.2. Īslīces vidusskolas 10.klases kolektīva raksturojums

Īslīces vidusskolas klasē mācās 26 skolēni, no kuriem 9 ir zēni, 15- meitenes. Kopš piektās klases šo klasi audzina skolotāja Aiva Skaldere, kas ir sporta skolotāja. Viņas vadībā skolēni apgūst arī dažāda veida dejas- gan latviešu tautu dejas, gan cirtautu -, piemēram, īru. Viņas vadībā tiek iestudēti deju uzvedumi gan skolas mērogā, gan rajonā.

10. klases skolēnu intelektuālā attīstība. Klasē ir visnotaļ dažāds sekmju līmenis, nav izteikti izcilu vai nesekmīgu skolēnu. Zemāki mācību sasniegumi ir eksaktajos priekšmetos- matemātikā, ķīmijā un fizikā, skolēni ar lielāku interesi apgūst valodas, ekonomiku, lielai daļai skolēnu šie priekšmeti saistās ar turpmāko studiju izvēli. Skolēni ir iecietīgi viens pret otru, pozitīvas savstarpējās attiecības uzlabo mācību rezultātus. Mazas lauku vidusskolas priekšrocība ir, ka pedagogs katram skolēnam var pievērst individuālu uzmanību, līdz ar to katra skolēna veiksmes un neveiksmes var pamanīt laicīgi un plānot savu darbu tā, lai klases mācību darba rezultāti uzlabotos.

Klases attieksme pret mācībām kopumā vērtējama pozitīvi, skolēni prot plānot un organizēt savu darbu. Jauno mācību vielu apgūst sistemātiski un regulāri. Skolēniem ir izteikta loģiskā domāšana, tie atrod kopsakarības, cenšas būt aktīvi un radoši. Protams, arī šajā klasē ir daži skolēni, kurus ieinteresēt un motivēt mācību darbam ir grūti, to vērtību sistēma vēl nav nostabilizējusies, tie neredz jēgu. Nevar apgalvot, ka šāds motivācijas trūkums ir tikai skolēniem no nelabvēlīgām ģimenēm, jo viens skolēns no šādas ģimenes mācās ļoti labi un teicami, taču ir 2 skolēni, kuru vecāki mēdz izpildīt visu to vēlmes, viss tiem tiek pasniegts jau gatavs, tādēļ tiem nav attīstīta griba, kas, kā zināms, sāk veidoties jau bērnībā, bērnam palīdzot vecākiem mājas saimniecībā un dārzā. Motivāciju- darīt- veido vēlme pārvarēt sevi, attīstīties vispusīgi. Skolēnu vērtību skalā prioritāte ir veselība, ģimene, attiecības ar līdzaudžiem. Materiālās vērtība ir svarīgas, lai apmierinātu savas pamatvajadzības, taču, nenoliedzami, šajā vecumā aktuāla ir arī imidža veidošana, kas ir viena no „Es” veidošanas daļām.

Liela daļa skolēnu augsti vērtē ieguldītā darba nozīmīgumu, tie interesējas par dažādām profesijām. Daļa no skolēniem vasaras brīvdienās ir guvusi darba pieredzi, piemēram, vecāku uzņēmumos, aizvietojojt darbiniekus to atvaļinājuma laikā, vai palīdzot vecākiem lauksaimniecībā, kas šim reģionam ir raksturīgs peļņas gūšanas avots. Dažas no

meitenēm aizraujas ar rokdarbiem, savukārt zēniem aktuālas ir dažādas fiziskās aktivitātes- florbols, futbols, basketbols. Skolēni labprāt apmeklē dažādus pasākumus- koncertus, teātra izrādes, kopā dodas slēpot. Šajā ziemā skolēni īpaši sajūsminās par kopīgu basketbola spēļu skatīšanos, klase bieži dodas uz Rīgu, lai vērotu aizraujošākos mirkļus klātienē. Klasei ir izteikta kopības sajūta, nav vērojama puīšu un meiteņu atšķirtība, jo jau septītajā klasē nostabilizējās draugu kodols, kas turpina mācības arī vidusskolā. Iespējams, to ir veicinājusi klases audzinātāja, kas strikti ir iesaistījusi visu klasi kopīgā dejošanā jau kopš 5. klases. Liela daļa klases skolēnu dejo skolas tautas deju kolektīvā, uz skolas pasākumiem šī klase vienmēr sagatavo lieliskus, labi pārdomātus priekšnesumus.

Lai gan arī šajā klasē neiztiek bez starpgadījumiem, kopumā klases skolēnus var vērtēt kā emocionāli stabilus, ar vērtējošu attieksmi vienam pret otru, skolotājiem, sabiedrību. Skolēni nekautrējas izteikt savu viedokli, nosodoši vērtē netaisnīgumu. Klases biedru starpā valda labas attiecības, kas veicina pozitīvas mācību atmosfēras veidošanos klasē. Kritika un aizrādījumi vairumā gadījumu tiek uztverti objektīvi un ņemti vērā.

Īslīces vidusskolas 10. klases skolēni orientējas sabiedrībai aktuālos jautājumos, informācijas iegūšanai pārsvarā izmanto internetu, jauniešiem paredzētus preses izdevumus, svarīgs ir arī draugu viedoklis. Viņus uztrauc sabiedrībā, politikā, valstī un pasaulē notiekošais. Skolēni rūpējas par vides tīrību, viens otru mudina pēc kopīgiem pasākumiem aiz sevis savākt atkritumus.

Skolēni kopumā visnotaļ labi izpilda skolas, sabiedrības un ģimenes izvirzītās prasības, neizvairās no atbildības, taču iniciatīvu ne vienmēr izrāda. Lielākā daļa sadzīves kultūru izpilda aiz pārliecības. Ļoti rūpīgi izturas pret ārējo izskatu, ir kārtīgi.

2.3. Metodisko paņēmienų sistēmas izvēle

Mācību metodes tikai salīdzinoši nesen ir iekļautas mācību programmās. Iepriekš tā ir bijusi skolotāja individuāla izvēle kādā veidā organizēt mācību darbu klasē. Taču tagad izglītības likums mācību metodes ir noteicis kā neatņemamu mācību programmu daļu, kas ir jānosaka jau izvirzot mērķus un atlasot mācību saturu.

Mācību metode ir skolotāja un skolēnu savstarpējās sadarbības paņēmienų kopums, kas nepieciešams noteikta didaktiskā principa vai pedagoģiskās pieejas ietvaros un paredzēts, lai nodrošinātu mācību, audzināšanas un attīstības uzdevumu izpildi mācību procesā un izglītības mērķų sasniegšanu.[20,5]

Mācīšanas metode ir „skolotāja apzināta, mērķtiecīga, plānota mācību satura, formu, metodisko un vērtēšanas paņēmienų, organizatorisko noteikumu sistēma zināšanu, iemaņu

un prasmju nodošanai skolēniem mācību procesā, kas ietekmē skolēna kompetenci un maina viņa attieksmi pret mācībām un uzvedību.”[20,5]

Mācīšanās metode „skolēnu patstāvīgas un atbildīgas rīcības raksturojums izvirzītā mērķa sasniegšanai un mācību uzdevumu risināšanai, kas stimulē un ietekmē skolēnu mācību un sadarbības pieredzi un sekmē viņu apzinātu uzvedības un attieksmju maiņu.[20,5]

Izvēloties mācību metodes jāņem vērā:

- izvirzītos mācību mērķus,
- mācību saturu,
- skolēnu individuālās īpatnības,
- izmantojamās mācību līdzekļus,
- skolotāja metodisko gaumi.

Mācību metodes lieto noteikta didaktiskā principa vai pedagoģiskās pieejas ietvaros. Šajā mācību metodiskajā sistēmā tiks izmantoti šādi didaktiskie principi: labvēlīga skolas un mācību vide, mācību darba un audzināšanas vienotība, individuāla pieeja katram skolēnam, problēmpieeja jeb saiknes meklējumi starp zināmo un nezināmo, attīstība un izaugsme, mācīšanās, kas balstīta uz praksi, vērtēšanas daudzveidība.

Mācību metožu izvēli raksturo to daudzveidība, jo, izmantojot dažādas mācību metodes, var gūt visveiksmīgāko rezultātu- augšupejošu skolēnu mācību sasniegumu dinamiku. Jāņem vērā, ka izglītības mērķis ir daudzpusīgi attīstīta personība ar pieredzi, saskarsmi, emocijām, attieksmēm pret lietām, parādībām vidē un sabiedrībā, cilvēkiem.

Metodes, ievērojot izziņas darbību, var dalīt vārdiskās un tiešās izziņas metodēs, konkrētas metodes, kas ir atbilstīgas iepriekšminētajām izziņas darbībām, redzamas 2.1 tabulā.

Mācību metodes pēc izziņas veida

2.1 tabula

Vārdiskās(netiešas izziņas) mācību metodes	Monologs un dialogs	Stāstījums, lekcija, pārrunas, skaidrojums, pierādījums, mutvārdu vingrinājumi
	Darbs ar grāmatu	Lasīšana, rakstveida vingrinājumi.
Tiešās izziņas metodes	Uzskates metodes	Demonstrējumi, ekskursijas, patstāvīgie novērojumi
	Praktiskās metodes	Laboratorijas un praktiskie darbi

Mācību metožu saistība ar mācību satura elementiem

2.2 tabula

<i>Mācību satura elementi</i>	<i>Mācību metodes</i>
Zināšanas	Izskaidrojoši ilustratīvā metode(stāstījums, lekcija, skaidrojums, pārrunas, diskusija, demonstrējumi)
Darbības veidu pieredze	Reproduktīvā metode (vingrinājumi)
Radošās darbības pieredze	Problēmmācību metodes: - problēmiskais izklāsts; - daļēju meklējumu jeb heuristikā metode; - pētnieciskā metode
Emocionāli vērtējošās attieksmes pieredze	Pārdzīvojumu radīšanas, emocionālās iedarbības paņēmieni

Veidojot vērtīborientētas mācību stundas 10. klasei, izmantojot Andas Līces daiļradē paustās vērtības, mācību metožu izvēle būtiski var ietekmēt mācību procesa rezultātus, skolēnu sasniegumus un viņu attieksmes veidošanos pret Andas Līces personību un daiļradi. 2.2 tabulā redzama mācību metožu saistība ar mācību satura elementiem.

Latvijas Universitātes profesore Irina Maslo piedāvā prasību dalījumu metožu izvēlē atbilstīgi skolēnu vecumposmiem. 10.-12.klasēs svarīgi ir veidot vidi, kas veicina garīgo aktivitāti, jāapmierina izziņas interesi, jāveicina patstāvīga un atbildīga mācīšanās, skolēniem jādod iespēja lietot zināšanas un prasmes komunikācijā, kā arī metodēm ir jāaptver visas iespējamās sociālās formas (darbs grupā, individuāli, pāros). Diplomdarba autores mācību

metodiskajā sistēmā ir plānots apmeklēt Okupācijas muzeju, kas daudziem skolēniem saistās ar pagātnes notikumiem, ja kāds no ģimenes ir bijis izsūtīts, savukārt pārējie skolēni lielākoties izjūt dabisku cieņu un respektu, tāpēc šāda vietas izvēle varētu būt veiksmīgas mācību stundas pamatā- būs veicināta skolēnu garīgā aktivitāte, līdzpārdzīvojums. Diplomdarba autores izstrādātajā metodiskajā sistēmā būs izmantotas divas sociālās formas: darbs individuāli un pāros.

Arī mācību satura izvēle daļēji saistīta ar mācību metožu izvēli, respektīvi, no tā, kādi mācību līdzekļi un paņēmieni ir pieejami un izmantojami. Ņemot vērā to, ka 10.klases literatūras mācību programmā nav iekļauta Andas Līces daiļrade, mācību satura izvēle ir diplomdarba autores ziņā, kura, gatavojot darba lapas ar dažādiem tekstiem, ņems vērā 10.klases skolēnu vecumposma īpatnības un izziņas intereses, emocionālā un intelektuālā brieduma pakāpi.

Lai sasniegtu izvirzīto diplomdarba mērķi, tika izvēlētas šādas mācību metodes:

Mācību ekskursija

Mācību ekskursija ir kāda ārpusskolas pasākuma, objekta vai darbības vietas apmeklējums, lai iegūtu informāciju, padziļinātu mācību satura izpratni, integrētu dažādos mācību priekšmetos gūtās zināšanas un attīstītu sociālās prasmes.

Pirms mācību ekskursijas skolēni individuāli, pāros vai grupās saņem darba uzdevumu, kurš jāveic darba laikā. Pēc ekskursijas skolēni apkopos paveikto darba lapā.[4]

Vizualizēšana

Skolotājs vai skolēni mācību procesā izmanto vai veido uzskates līdzekļus- vizuālos balstus (attēlus, zīmējumus, shēmas, simbolus, videoierakstus) vai grafiskos organizētājus- vizuālās atslēgas (domu karti, tabulu, Venna diagrammu), lai demonstrētu dažādu notikumu, parādību vai jēdzienu kopsakaru, ilustrētu kāda vārda nozīmi vai jēdziena saturu, parādītu uzskatāmāku teksta vai cita mācību materiāla ideju, labāk iegaumētu svarīgu informāciju.

Skolēni attīsta prasmi apstrādāt, vizualizēt un sistematizēt iegūto informāciju, pilnveido savas mācīšanās stratēģijas.[4]

Darbs ar tekstu

„Skolotājs piedāvā skolēniem tekstu lasīšanai (atbilstoši viņu lasīšanas tehnikas apguves līmenim). Skolēns atbilstoši mācību uzdevumam strādā ar tekstu, lai iegūtu

nepieciešamo informāciju. Darbam ar tekstu pazīstami dažādi veidi: lasīšana lomās, prognozēšana, jautājumi un atbildes”[4]

Prātavētra

Skolotājs vai skolēni izvirza tēmu (jautājumu, problēmu), kuru uzraksta uz tāfeles. Skolēniem tiek atvēlēts laika sprīdis, kurā viņiem par attiecīgo tēmu jāizsaka vai jāpieraksta maksimāli daudz ideju, atbilžu, atslēgas vārdus, nekommentējot un nevērtējot citu teikto. Pēc tam skolēns idejas var grupēt, izvērtēt. Šī metode nodrošina katram skolēnam iespēju iesaistīties ideju izteikšanā un lēmumu pieņemšanā, aktivizē iztēli un radošo domāšanu.[4]

Prognozēšana

Tā ir metode, kas paredz prognožu izteikšanu apgūstamās tēmas ietvaros, balstoties uz jau zināmo/izlasīto (virsrakstu, attēlu, fragmentu). Prognozēšanu var veikt gan nodarbības sākumā, gan vairākkārt stundas vidū, pārtraucot teksta lasīšanu.[4]

Lekcija

Lekcija kā mācību organizācijas forma un metode ir strukturāli organizēts skolotāja stāstījums par kādu tēmu.[4]

Tabula

Tabulā var atspoguļot attiecības, struktūras un procesus. Tabulu var veidot, vācot informāciju no rakstu avotiem par kādu tēmu, lai vislabāk izprastu aplūkojamo tēmu un veiktu vispārinājumu, klasifikāciju, izdarītu secinājumus vai vienkārši apzinātu situāciju kādā jomā. Tabulu var veidot arī rezultātu apkopošanai, veicot pētījumus, aptaujājot respondentus. Uzskatāmais informācijas izkārtojums ļauj ietaupīt laiku un uzlabot plānošanas procesu.[4]

Eseja

Skolotājs piedāvā skolēniem veidot rakstu darbu (pārspriedumu, domrakstu) par noteiktu tematu un pēc noteiktas struktūras. Skolēni izsaka savas domas, attieksmi, ievērojot noteikto darba struktūru.[4]

Pētījums

Skolotājs un skolēni formulē problēmu vai jautājumu, kas jāizpēta, lietojot zinātniskās pētniecības metodes.

Skolēns patstāvīgi izpēta avotus un literatūru par pētījuma tematu, vāc informāciju, veic novērojumus, eksperimentus, pieraksta rezultātus, apkopo informāciju, izdara secinājumus, izklāsta pētījuma rezultātus.

Pētījumā skolēni pilnveido prasmi patstāvīgi plānot un organizēt savu mācību darbu, iegūt un daudzveidīgi izmantot informāciju.[4]

Domu karte

Domu kartē var gan apkopot iegūto informāciju, gan pārskatāmi attēlot zināmo pirms jaunas tēmas uzsākšanas vai papildināt informāciju tēmas apguves laikā, gan uzskatāmā veidā atspoguļot savas idejas. Lapas centrā ieraksta tēmu un apvelk ap to apli. Tad veido atzarus, kas tēmu savieno ar apakštēmām, šiem atzariem piezīmē zariņus, pie kuriem pieraksta atslēgas vārdus, kas saistās ar apakštēmu.

Domu karte palīdz strukturēt domas gaitu: sāk ar vispārīgo (tēmu), pāriet uz konkrēto (apakštēmu) un tikai tad iedziļinās detaļās.[4]

2.4. Vērtīborientētu literatūras mācību stundu plānojums

Viens no skolotāja didaktiskās erudīcijas kritērijiem ir prasme izvēlēties tādu mācību vielu, kuras saturs precīzi atbilst konkrētajam adresātam- 10.klases skolēniem un to vispārējām kognitīvajām spējām, katra skolēna individuālajām prasmēm un iemaņām, pusaudžu vecumposmam raksturīgajām interesēm, hobijiem, kā arī reālajām vajadzībām, personīgajiem mērķiem un mācīšanās motīviem. Domājot par Andas Līces dzejoļu un eseju atlasu un izvēli, nedrīkst aizmirst par piemērotības un atbilstības principa ievērošanu, taču pedagogam jābūt tālredzīgam- nedrīkst dot priekšroku tikai tam, kas jauniešiem ir aktuāls šodien, jānudina tos ieskatīties arī nākotnē, tādejādi radot priekšnosacījumus jaunieša emocionālās pasaules, psihi un vērtību pasaules izkopšanai. Taču tā kā skolēni ir ļoti dažādi, lai iegūtu optimālu rezultātu, ir vēlams mācību tekstu, metožu diferenciacija.

Latvijas izglītības pamatprincipu sistēmas dominante ir humanitāte, kuras būtība ir „cilvēka atzīšana par pamatvērtību. Izglītība veido patiesi cilvēcīgu personību, kopj humānus uzskatus, jūtas un attieksmes”[Izglītības koncepcija]

Zinātniskais uzskats par izglītību ir humānā paradigma. To raksturo vairāki aspekti:

- sadarbība, nevis sacensība,
- process, nevis rezultāts,
- skolēns kā mācību procesa subjekts, nevis mācīšanās objekts,

- pedagogs kā skolēna sadarbības partneris,
- objektīvās un subjektīvās patiesības meklējumi dialogā, saskarsmē, refleksijā,
- skolēna paškontrolē un pašvērtējums pirms skolotāja vērtējuma,
- problēmmācības un meklējumdarbība kā metodiskās dominantes,
- radošums un kritiskums saistībā ar konstruktīvismu,
- vērtīborientācija un atbildības apziņas izkopšana pedagoģiskajā procesā.[8,23]

Plānojot vērtīborientētas literatūras mācību stundas, jāņem vērā attieksmju un uzvedības ietekmēšanas psiholoģiskie aspekti. Attieksme ir skolēna uz personisko pieredzi balstīts viedoklis par lietu, parādību vai cilvēku rīcību literāros darbos. Jebkura „cilvēka attieksmes raksturu nosaka vērtīborientācijas, no kuras viņš atvasina savas uzvedības normas”[24,62]. Viena no svarīgākajām izglītības funkcijām ir reizē ar zināšanu un prasmju apguvi ir audzināšanas funkcija, proti, vērtīborientācijas, attieksmju un uzvedības ietekmēšana pozitīvā virzienā.[24,62]

Attieksmju apguves mehānisms ietver šādus komponentus:

- 1)emocionālais elements (nozīmīgs ietekmējot parauga pārņemšanu vai arī tā noraidīšanu),
- 2)kognitīvais elements (kritiskā domāšana, kas aktualizējas tieši pusaudžu vecumā),
- 3)uzvedība kā praktiskā reakcija uz attieksmju objektu (to skaidro gan sociālā, gan psiholoģiskā, gan biheivioristiskā pieeja).

Tātad, plānojot mācību stundas, jāatceras par skolēnu vērtējošo attieksmi-tāpēc ir pārdomāti jāizvēlas teksts, kurš tiks izmantots, lai sasniegtu vērtīborientējošas stundas mērķus. Ir jāattīsta skolēnu kritiskā domāšana, piemēram, izmantojot problēmjautājumus.

Alberts Bandura(1925), skaidrojot uzvedības apguvi, ir radījis sociālās mācīšanās teoriju. Šajā teorijā svarīga loma ir sociālajai videi un no tās gūto iespaidu atdarināšana, kurā būtisks komponents ir kognitīvais elements.

A.Bandura uzvedības apgūvē izšķir 4 fāzes:

- 1)uzmanības pievēršana modeļa uzvedībai,
- 2)modeļa uzvedības iekļaušanai atmiņā,
- 3)reprodukcijas fāze,
- 4)motivācijas fāze (darbības vērtējums un lēmuma pieņemšana, vai šo darbību atkārtot).

Sociālā vide, kurā skolēns uzturas ikdienā (ģimene, skola, dzīvesvietas apstākļi) ietekmē skolēnu attieksmi pret lasāmo tekstu, mācību stundā skolēns vispirms lasa tekstu, kuram raksturīga vērtīborientācija (teksta saturs izglītojošs, uz pārdomām un analītiskumu virzošs), skolēni to atceras un iekļauj atmiņā, pārrunājot klasē ar literāro darbu saistītos jautājumus, paužot savu viedokli. Motivācijas fāze visvairāk izteikta un novērtējama ir skolēna individuālā mācību darbā, piemēram, par konkrētu tematu rakstot vēstuli vai eseju.

Skolēna kognitīvais process ir pārdomas, ko no literāra darbā paustās atziņas ir vērts pārņemt un mācīties. Lai skolēns spētu izdarīt adekvātu lēmumu riska situācijās, jābūt attīstītām spējām analizēt, vērtēt, kritiski domāt. Īpaši nozīmīgi tas ir situācijās, kad ir jāizvairās no negatīva psiholoģiskā spiediena, kaitīgu ieradumu, bīstamas uzvedības piesavināšanās.[24,67] Vērtīborientējošu stundu nozīme ir, ka skolēni apgūst vērtīgu darbības pieredzi, tie atmiņā veido shēmas, kā arī rīcības un seku kopsakarības.

Neinteresanta, „sausā” informācija ir neefektīvs līdzeklis skolēna attieksmju un uzvedības ietekmēšanā, daudz noderīgāks ir emocionālais elements. Jo tieši caur emocijām, ko skolēni varētu gūt, lasot Andas Līces daiļradi, uz skolēniem iedarbojas pozitīvais paraugs. Vienas no mācību stundu satura atklāsmei tiek izmantotas Andas Līces literārās vēstules- šī literārā darba forma jau pati sevī ietver emocionālu komponentu

Joprojām sabiedrībā tiek pausti dažādi viedokļi par to, kādai būtu jābūt izglītības sistēmai Latvijā, nav apstiprināta mācību standarta vidusskolai. Raisās asas diskusijas par literatūras stundu nozīmi, to skaitu un, galvenais, saturu. Ik gadu tiek izdotas jaunas mācību grāmatas, izdevniecības veido tām atbilstošas mācību programmas, mēģina atrast labāko veidu, kā izpildīt saistības, ko uzliek valsts izglītības likumā noteiktās prasības un sabiedrība kopumā.

Taču Jānis Rudzītis grāmatā „Literatūras mācības skolā” nepārprotami norāda, ka „literatūras kā mākslas mācību priekšmeta galvenais uzdevums ir veicināt katra cilvēka harmoniskas personības veidošanos un attīstību, īpaši emocionālās pasaules attīstību, vērtīborientācijas veidošanos, mākslinieciskās pašaktivitātes izraisīšanos. [25,53] Diplomdarba autore domā, ka šis ir pārmaiņu laiks. Ir ļoti daudz filozofiska rakstura daiļdarbi, taču diplomdarba autore uzskata, ka daudzi no tiem vispār nav piemēroti skolēniem. Joprojām mācību programmās ir liela apjoma dramaturģijas un prozas darbi, kurus skolēni nelasa, iespējams pat apzinoties to nozīmīgumu un vērtīgumu. Uzlūkojot 21.gs. sabiedrību, paliek skumji un bail vienlaikus. Anda Līce teic, ka” šis nav ideālu un personību laiks. Šis ir skandālu un cinisma laiks”[9,24]. Tāpēc tagad, kad tiek izstrādāts literatūras mācību standarts, un tik bieži mainītas mācību programmas, ir ļoti svarīgi izvērtēt tos literāros darbus, ar kuriem iepazīstināt skolēnus. Diplomdarba autore pieņem, ka tieši

literatūra stundās skolēnā tiek iedvesta cilvēcības un mīlestības dvaša, kuras ikvienam pietrūkst, ja viņš neiemācās redzēt, dzirdēt un just vairāk nekā to piedāvā reklāmas stabi pa ceļam uz skolu. Tomēr, ņemot vērā, ka skolēni lasa maz, iespējamais risinājums varētu būt vērtīborientētas idejas paust iespējami īsākā formātā, kas tomēr īsteno literatūras stundām izvirzītos mērķus un uzdevumus.

Izvērtējot un analizējot Andas Līces dzeju un prozu, diplomdarba autore pieņem, ka viņas daiļrade būtu piemērota vidusskolas audzēkņiem. Autores dzeju un prozu iespējams iedalīt vairākos tematiskos lokos, piemēram: daba, cilvēks un Dievs, dvēseles dzīve. Katram tematiskajam lokam skolotājs var sagatavot atbilstošu materiālu, izmantojot vairākus Andas Līces dzejoļu un eseju krājumus. Skolēns lasot meklē sev nozīmīgo un svarīgo, aktualizē un izdala daiļdarbā pausto ideju, problēmu. Šajā brīdī iespējamas dažādas emocionālās reakcijas, kas skolēnam var būt pārsteidzošas. Skolotājs piedāvā dažādus uzdevumu veidus, tādā veidā veidojot individuālu attieksmi pret ikvienu skolēnu. Arī skolēnu atbildes, piedāvātie problēmu risinājumi būs atšķirīgi.

Īslīces vidusskolā literatūras mācību stundās tiek izmantota Zvaigzne ABC izdota mācību grāmata L.Silova, A.Vēvers, I.Viduša „Literatūras 10. klasei”. Mācību programmas pamatā ir divas lielas nodaļas- „Estētiskais un literatūra” un „Literatūras pirmsākumi. Atbalsis un paralēles latviešu literatūrā”. Pirmajā nodaļā tiek akcentētas estētiskās vērtības, skolēni lasa un analizē daiļdarbus, kuros ietverts bezjēdzīgais, cildenais un zemiskais, traģiskais un dramatiskais, romantiskais, kā arī komiskais. Mācību programmas sastādītāji ir izvēlējušies gan latviešu, gan ārzemju autoru darbus, piemēram, Kārļa Skalbes pasakas, Imanta Ziedoņa Epifāniju, Erenesta Hemingveja „Sirmgalvis un jūra”, Raiņa „Ave sol!”, Mārtiņa Zīverta „Kāds, kura nav”, Noras Ikstenas „Četru brauciens”, Jānis Baltvilks „Parodijas” un citi.

Iepazīstot mācību grāmatu, ir skaidrs, ka Andas Līces dzejoļi un esejas vislabāk iederas pirmās nodaļas estētisko vērtību interpretācijai un ilustrācijai. Taču tā kā ir iecerēts izveidot 4 mācību stundu plānus (ņemot vērā to, ka Andas Līces daiļrade nav iekļauta skolu mācību programmā, vairāk stundu aprobēt nav iespējams), ir svarīgi izvēlēties to vērtību sadaļu, kurai Andas Līces daiļrade ir visatbilstīgākā, lai gan, ņemot vērā īso formātu, kādā parasti raksta Andas Līce, viņas daiļrade ir izmantojama dažādu estētisko vērtību ilustrācijai.

Diplomdarba autore piedāvā ievietot Andas Līces daiļradi mācību programmas daļā, kas runā par bezjēdzīgo, jo tai atbilstīgs ir gan dzejnieka misijas nozīme, gan saturiskā izvēlēto literāro tekstu pamatdoma.

Vērtēšana

Ir dažādi vērtēšanas veidi, taču šajā metodiskajā sistēmā tiks izmantota dabiskā vērtēšana, kuras mērķis ir noskaidrot skolēna perspektīvas, kas izzina, vēro, klausās un apdomā visu, ko dara un saka skolēni, ko viņš jūt un domā. Mācību darba laikā tiks veikta starpvērtēšana (vēstule, ko raksta pēc otrās mācību stundas, darba lapas, kas tiek aizpildīta mācību stundas laikā, novērtējums,), kas norāda uz izmaiņām mācību procesā, bet ne gala rezultātu (tā būs eseja). Tā būs iepriekš nenoteiktā vērtēšana, jo ir vajadzība uzzināt ko un kā skolēni mācās, nerēķinoties ar sagaidāmajiem specifiskajiem rezultātiem. Ņemot vērā, ka stundas tematika saistīta ar vērtīborientāciju un skolēna individuālu, iespējams, pat ļoti personīgu viedokli, tiks izmantots tikai skolotāja vērtējums.

Ņemot vērā diplomdarba tematiku, tad galvenokārt tiks vērtēta emociju sfēra. Vērtējot tiks izmantoti šādi kritēriji:

- Centība (uzmanības virzība). Apzināšanās, vēlēšanās kaut ko sasniegt, to raksturo skolēna spēja un gatavība uztvert parādības, apkārtējās vides stimulus. Skolēni saprot mācīšanās nozīmīgumu, uzklausa pārējos, izprot citu cilvēku
- Atbildes reakcija. Skolēni atbild, vēlas to darīt, ir gandarījums par atbildi. Skolēni ir ieinteresēti un aktīvi, demonstrē stabili vēlēšanos apgūt zināšanas, prasmes un iemaņas.
- Novērtēšana. Skolēni pieņem vērtības, tiem veidojas vērtību hiarhija, kurai ir obligāts raksturs. Novērtēšanu raksturo vērtīborientāciju izzināšana dažādos līmeņos. Skolēni demonstrē noturīgas vēlēšanās, mērķtiecību, apgūst dažādus uzskatus, ir pārliecināti par saviem ideāliem.
- Organizācija. Vērtību konceptualizācija, vērtīborientācijas sistēmas veidošanās, tās nozīmīguma apzināšanās savā dzīvē. Skolēns kļūst atbildīgs par savu uzvedību, izprot savas spējas un ierobežojumus.
- Vērtību vai vērtīborientācijas ietekme uz darbību. Skolēna vērtības, vērtīborientācija nosaka tā uzvedību, ietekmē dzīvesveidu. Skolēns ir patstāvīgs, vēlas sadarboties, spēj mainīt savu viedokli, uzklusot nopietnus argumentus.

Vērtēšanas pamatprincipi, kas jāievēro jebkuram skolotājam ir: prasību atklātības un skaidrības princips, pozitīvo sasniegumu summēšanas princips, vērtējuma atbilstības princips, vērtējuma noteikšanai izmantoto veidu dažādības princips, vērtēšanas regularitātes princips, vērtējuma obligātuma princips.

Mācību stundu plānojums

1. mācību stunda

Klase: 10.klase

Stunda: literatūra

Stundas tēma: Andas Līces dzeja un esejas vērtīborientētā literatūras stundā

Stundas temats: Interesantais Andas Līces dzīves gaitā

Mācību stundas mērķi:

1. Motivēt skolēnus iepazīt dzejnieces un esejistes Andas Līces biogrāfiju, svarīgākos dzīves faktus caur dažādām maņām: redzi, dzirdi, garšu.
2. Attīstīt skolēnu prasmes analizēt informāciju un atlasīt svarīgāko.
3. Mudināt skolēnus izvērtēt vēsturisko notikumu, apkārtējo cilvēku ietekmi Andas Līces biogrāfijā.

Prognozējamais rezultāts:

1. Skolēni iepazīst dzejnieces un esejistes Andas Līces biogrāfiju, svarīgākos dzīves faktus, izmantojot dažādas maņas.
2. Skolēni analizē informāciju un atlasa svarīgāko.
3. Skolēni izvērtē vēsturisko notikumu, apkārtējo cilvēku ietekmi Andas Līces biogrāfijā.

Mācību metodes: mācību ekskursija, darbs ar tekstu, lekcija, vizualizēšana, domu karte.

Darba organizācijas formas: frontāls darbs, individuāls darbs.

Mācību līdzekļu un metodisko palīglīdzekļu izmantojums: skolotājas sagatavotas darba lapas, audio ieraksts ar vilciena dunoņu un audio iekārta, maizītes ar kaņepju sviestu, fotogrāfijas ar Andu Līci, viņas ģimeni.

Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana: tā kā šī ir pirmā stunda temata atklāsmē, tad skolēn mācību darbs netiks vērtēti ar atzīmi, taču ar atzīmi tiks vērtēts mājas darbs – uzrakstīt vēstuli, izmantojot Andas Līces paustās atziņas- , kas tiks uzdots nākamajā stundā.

2. mācību stunda

Klase: 10.klase

Stunda: literatūra

Stundas tēma: Andas Līces dzeja un esejas vērtīborientētā literatūras stundā

Stundas temats: Vērtības un atziņas Andas Līces daiļradē

Mācību stundas mērķi:

1. Sekmēt skolēnu zināšanas par dzejnieka sūtību radīt mākslas darbu- literāru darbu.
2. Attīstīt skolēnu prasmes rakstīt vēstuli atbilstīgi vēstules rakstīšanas pamatprincipiem.
3. Veicināt skolēnu izpratnes veidošanos par vērtību nozīmīgumu cilvēka dzīvē.

Prognozējamais rezultāts:

1. Skolēni ir ieguvuši zināšanas par dzejnieka sūtību radīt mākslas darbu- literāru darbu.
2. Ir attīstītas skolēnu prasmes rakstīt vēstuli atbilstīgi vēstules rakstīšanas pamatprincipiem.
3. Skolēniem ir izpratne par vērtību nozīmīgumu cilvēka dzīvē.

Mācību metodes: lekcija, darbs ar tekstu, vizualizēšana (tabula), pētījums.

Darba organizācijas formas: individuāls darbs, darbs pāros, frontāls darbs

Mācību līdzekļu un metodisko palīglīdzekļu izmantojums: skolotājas sagatavotas darba lapas, skolotājas sagatavots konspekts par Andas Līces daiļradē paustajām vērtībām, dažādas Andas Līces grāmatas- gan dzejoļu, gan eseju krājumi, pastmarku albumi.

Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana: Šajā mācību stundā aktīvākie skolēni tiks uzteikti ar vārdiskām uzslavām, ar atzīmi tiks vērtēts mājas darbs- skolēna uzrakstītā vēstule, kurā tiks izmantota kāda no Andas Līces atziņām.

3. mācību stunda

Klase: 10.klase

Stunda: literatūra

Stundas tēma: Andas Līces dzeja un esejas vērtīborientētā literatūras stundā

Stundas temats: Vērtīgais Andas Līces „Vēstulēs bez pasta zīmoga”

Mācību stundas mērķi:

1. Veicināt skolēnu interesi par vēstules rakstīšanu dažādās dzīves situācijās.
2. Attīstīt skolēnu prasmes lasīt tekstu ar izpratni.
3. Mudināt skolēnus atrast Andas Līces „Vēstulēs bez pasta zīmoga” sev nozīmīgo un saistīt to ar personīgo dzīves pieredzi.

Prognozējamais rezultāts:

1. Skolēnu izrāda interesi par vēstules rakstīšanu dažādās dzīves situācijās.
2. Ir veicināta skolēnu prasme lasīt tekstu ar izpratni.
3. Skolēni ir atraduši Andas Līces „Vēstulēs bez pasta zīmoga” sev nozīmīgo un saista to ar personīgo dzīves pieredzi.

Mācību metodes: prognozēšana, prāta vētra, darbs ar tekstu.

Darba organizācijas formas: frontāls darbs, individuāls darbs.

Mācību līdzekļu un metodisko palīg līdzekļu izmantojums: skolotājas sagatavotas darba lapas ar fragmentiem no Andas Līces „Vēstules bez pasta zīmoga”, vēstuļu krājums „Vēstules bez pasta zīmoga”.

Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana: šajā mācību stundā skolēnu sasniegumi netiks vērtēti ar atzīmi, aktīvākie skolēni tiks uzteikti ar vārdiskām uzslavām.

4. mācību stunda

Klase: 10.klase

Stunda: literatūra

Stundas tēma: Andas Līces dzeja un esejas vērtīborientētā literatūras stundā

Stundas temats: Tematika Andas Līces dzejā un esejā „Ja runa ir par sirdi”

Mācību stundas mērķi:

1. Veicināt skolēnu izpratnes veidošanos par Andas Līces dzejas dziļāko saturu.
2. Attīstīt skolēnu prasmes radoši izpausties mācību stundas gaitā.
3. Mudināt skolēnus paust personisko attieksmi par tēmām, kuras savā daiļradē aizskārusi Anda Līce.

Prognozējamais rezultāts:

1. Skolēniem ir izveidojusies padziļināta izpratne par Andas Līces dzejas dziļāko saturu.
2. Ir attīstīta skolēnu prasme radoši izpausties mācību stundas gaitā.
3. Skolēni pauž personisko attieksmi par tēmām, kuras savā daiļradē aizskārusi Anda Līce.

Mācību metodes: darbs ar tekstu, esēja

Darba organizācijas formas: individuāls darbs, frontāls darbs

Mācību līdzekļu un metodisko palīg līdzekļu izmantojums: skolotājas sagatavotas darba lapas, sirds makets (no anatomijas kabineta)

Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana: Aktīvākajiem skolēniem stundas gaitā būs iespējams nopelnīt papildus plusiņus, taču arī stundas darbs kopumā tiks vērtēts ar atzīmi (darba lapa „Ja runa ir par sirdi”). Mācību darbam paredzēts arī gala vērtējums, ko veidos atzīme par mājas darbu- eseju.

3. VĒRTĪBORIENTĒTU STUNDU ĪSTENOJUMS ĪSLĪCES VIDUSSKOLAS 10.KLASĒ

Literatūras mācību programma 10. klasē ir visnotaļ noslogota, tāpēc nav iespējams veidot plašu stundu metodisko modeli par tēmu, kas nav iekļauta programmā. Īslīces vidusskolā tika rasta iespēja aprobēt 4 vērtīborientētas literatūras stundas, izmantojot Andas Līces daiļradē paustās vērtības.

1. mācību stunda

Dienā, kad skolēniem ir vismazāk stundu, tiek organizēta mācību ekskursija uz Okupācijas muzeju. Šīs mācību stundas galvenā atšķirība ir organizācijas forma un tā tika īstenota Okupācijas muzejā divu iemeslu dēļ: 1) Anda Līce ir bijusi to skaitā, kas daļu savas bērnības pavada Sibīrijā, 2) Anda Līce daudzus gadus ir strādājusi Okupācijas muzejā, apkopojot represēto atmiņas krājumus „Via Dolorosa”.

Ienākot muzeja telpās, skolotāja aicina skolēnus pulcēties simboliskajā vilciena vagonā, kur arī notiks mācību stunda. Stundas sākumā skolotāja pastāsta par iecerēto 4 mācību stundās, ko plānots veltīt Andas Līces daiļradei, tajā paustajām vērtībām. Skolotāja saka, ka vēlas iepazīstināt skolēnus ne tikai ar Andas Līces daiļradi, bet arī ar viņas dzīves gaitu, jo to nevar skatīt atrauti vienu no otra. Informē skolēnus, ka turpmāko stundu laikā tiks izmantoti dažādi Andas Līces literārie darbi- dzejoļi, eseja, vēstules, publikācijas presē, kā arī – atziņas, kas ir paustas dažādos izdevumos.

Skolotāja izdala skolēniem darba lapas „Andas Līces atmiņu vilcienā”, kuras skolēniem būs jāizpilda mācību stundas laikā. Skolotāja pastāsta par veicamajiem uzdevumiem: 1) jāatbild uz jautājumiem pirmajā lapas pusē, 2) jāizvēlas un jāpieraksta viens no Andas Līces dzejoļiem, kas papildina Okupācijas muzeja ekspozīciju, kā raksturojošāko Andas Līces dzīves gaitām(tas jāizdara stundas beigās), 3) jāpapildina domu karte darba lapas otrajā pusē (Anda Līce). Skolotāja piebilst, ka šīs darba lapas būs iespējams papildināt arī nākamo stundu laikā, veidojot sev interesantu un vērtīgu informatīvu materiālu.

Šajā mācību stundā iecerēts papildināt teorētisko informāciju ar sajūtas raisošiem kairinātājiem, tāpēc skolotāja stundas sākumā atskaņo ierakstu ar vilciena dunoņu. Lekcijas formā stāsta par Andas Līces biogrāfiju, personīgo pieredzi un novērojumiem . Lai vizualizētu stāstīto, skolotāja izmanto fotogrāfijas no personīgā arhīva(skat. 1. pielikums). Kad skolotāja ir iepazīstinājusi skolēnus ar Anda Līces dzīves datiem, aicina nobaudīt Andas Līces iemīļotāko cienastu- rupja maluma graudu maize ar kaņepju sviestu, tādejādi šajā

stundā tiks izmantotas 3 maņas: redze, dzirde, garša. Stundas turpinājumā skolēni individuāli apskata ekspozīciju Okupācijas muzejā, izvēlas vienu no dzejoļiem un papildina darba lapas.

Stundas beigās skolēniem tiek uzdots mājas darbs: bibliotēkā vai interneta vidē sameklēt kādu no Andas Līces publikācijām vai arī interviju (laikrakstos „Diena”, „Svētdienas rīts”, „Māja un Dārzs”, kā arī reģionālajos laikrakstos „Jūrmala”, „Stars” u.c.). Atrastajā tekstā jāpasvīturo būtiskākais, kāds domugrauds vai dzejolis, kas likās īpaši saistošs.

2. mācību stunda

Stundas sākumā skolotāja pateicas skolēniem par jauko stundu Okupācijas muzejā, jautā vai ir palikuši kādi neskaidri jautājumi. Skolotāja pastāsta par iecerēto šajā mācību stundā : īsi pārrunāt mājas darbā paveikto, lekcijas veidā iepazīties ar Andas Līces daiļradē paustajām vērtībām(skat. 2. pielikums), stundas otrajā pusē skolēni strādās ar skolotājas sagatavotajām darba lapām : lasīs atziņas no Andas Līces esejām, vēstulēm un pildīs dotos uzdevumus individuāli un pāri.

Stundas turpinājumā (7 min) skolēni pastāsta par mājās paveikto- sagatavotajiem materiāliem: intervijām, publikācijām. Daudzi atzīst, ka sameklēt kaut ko nebijis viegli, jo vienīgā vieta, kur bija kaut kas pieejams bija rajona bibliotēka, tāpēc skolēni izmantoja pārpublicējumus internetā. Skolotāja aicina katru skolēnu paust vienu no atrastajām atziņām, vai vienu faktu no jaunās informācijas. Interesantāko skolotāja uzraksta uz tāfeles un lūdz skolēnus to pierakstīt kladē.

Stundas turpinājumā apmēram 10 minūtes skolotāja runā par Andas Līces daiļradē paustajām vērtībām, skolēni svarīgāko pieraksta kladēs.

Kad skolēni ir guvuši priekšstatu par svarīgāko Andas Līces daiļradē, skolotāja izdala iepriekš sagatavotas darba lapas(skat. 2. pielikums) un aicina skolēnus izlasīt atziņas un, kad tas ir izdarīts, aizpildīt tabulu. Sākumā skolēni strādā individuāli, kad pirmā uzdevuma daļa paveikta, pāri ar blakussēdētāju.

Skolotāja aicina vienu skolēnu no pāra nosaukt atlasītās vērtības, skolotāja tās uzraksta uz tāfeles un aicina skolēnus papildināt savas darba lapas, pierakstot to, kas nebija minēts.

Atlikušajā stundas daļā skolotāja pārrunā ar skolēniem vēstules rakstīšanas pamatprincipus (lapas noformējums, adresāts, teksts, paraksts, datums) un pastāsta par mājas darbu: izvēlēties vienu no Andas Līces daiļradē paustajām atziņām un, izmantojot tajā pausto domu, uzrakstīt vēstuli, atbilstīgi vēstules pareizrakstības nosacījumiem un noformēt to uz vienas A4 formāta lapas. Skolotāja informē skolēnus, ka vēstule tiks novērtēta ar atzīmi.

Lai padarītu stundas noslēgumu interesantāku, skolotāja piedāvā skolēniem aplūkot vairākus pastmarku albumus.

Skolotāja pateicas par jauko stundu un novēl skolēniem jauku dienu.

3. mācību stunda

Stundas sākumā skolotāja sasveicinās ar skolēniem un saka, ka šī mācību stunda tiks veltīta vēstulēm. Skolotāja jautā skolēniem, kā veicās ar mājas darba izpildi un vienu no skolēniem lūdz savākt uzrakstītās vēstules.(5 min)

Skolotāja, ievadot sarunu un ierosinot skolēnus mācību darbam, saka, ka Anda Līce ir izdevusi divas grāmatas ar vēstulēm, kas ir adresētas dažādiem dzīvē satiktiem cilvēkiem. Šīs tikšanās ir viņu iedvesmojušas, iespējams, kādiem no adresantiem viņa nebija varējusi pateikt to, ko jūt vai domā, tāpēc vēstule ir lielisks veids, kā sarunāties neredzot otru. Iespējams, ka īsta satikšanās ar nemaz nebūtu īstenojama. Starp cilvēkiem var nostāties laiks, attālums, aizspriedumi, kauns, bailes.

Skolotāja informē skolēnus, ka šīs stundas darbam tiks izmantoti fragmenti no 4 Andas Līces vēstulēm: „Vēstule sirdij, kas reizēm nosāp”, „Vēstule meitenei ar diktafonu”, „Vēstule cilvēkam, kuram nav laika”, „Vēstule tiem, kas būvējas”. (skat. 3. pielikums).Skolotāja uzraksta šos nosaukumus uz tāfeles un aicina skolēnus piedalīties prāta vētrā par to, ko Anda Līce ir rakstījusi šajās vēstulēs. Pēc tam skolotāja izdala darba lapas un lūdz vairākus skolēnus vēstules izlasīt skaļi, tādejādi liekot skolēniem tekstu uztvert gan ar dzirdi, gan ar redzi. Kad vēstules izlasītas, skolotāja kopā ar skolēniem salīdzina, vai izdarītās prognozes sakrīt ar Andas Līces vēstulēs minēto. (7 min)

Kad skolēni ir izlasījuši vēstules, skolotāja aicina pievērsties jautājumiem, kas ir minēti darba lapā(kādos gadījumos skolēni raksta vēstules un kam tās tiek adresētas, kurā laika posmā šīs vēstules varētu būt uzrakstītas, kuras no vēstulēs pieminētajām aktualitātēm šķiet svarīgas, katrai vēstulei veido trīs punktus, kas aptver vēstulē pausto pamatdomu) kas ir par šīm vēstulēm un individuāli uzrakstīt atbildes.(10 min)

Kad skolēni darbu ir pabeiguši, skolotāja aicina skolēnus atbildēt uz jautājumiem, izsaucot vairākus skolēnus un organizējot klases darbu tā, lai ikvienam būtu iespēja izteikties. Klasē notiek saruna par vēstuļu rakstīšanu, Andas Līces vēstulēs pieminētajām vērtībām, galvenajām atziņām, skolēni pauž savu attieksmi, dalās pieredzē.(15 min)

Stundas beigās skolotāja pateicas skolēniem par jauko klases darbu, pasaka, ka mājas darba šoreiz nebūs, bet nākamajā stundā saruna notiks par Andas Līces dzeju un esejām.

4. mācību stunda

Skolotāja sasveicinās ar skolēniem un informē, ka šī būs ceturtā- noslēdzošā mācību stunda par Andas Līces daiļradi un ka šajā stundā skolēni iepazīs vienu no Andas Līces esejām, kas ir publicēta krājumā „Citāda gaisma”. Stundas pirmajā daļā skolēni iepazīs dzejoļus, kas ir atlasīti no vairākām dzejoļu grāmatām. (3 min)

Iesākot runāt par Andas Līces dzeju, skolotāja pastāsta skolēniem, ko Andas Līce pati domā par dzeju, dzejniekiem un dzejas rakstīšanu(skat. 4. pielikums). Tā kā skolotājai ļoti patīk Andas Līces dzejoļi, viņa piedāvā skolēniem vienu no tiem norunāt izteiksmīgi un pastāsta kā viņa iepazīna šo dzejnieci . Tad skolotāja aicina skolēnus izlasīt 7 Andas Līces dzejoļus, kas izvēlēti šim darba lapām. Skolēni izlasa tos un pēc tam sāk atbildēt uz darba lapā minētajiem jautājumiem, neskaidrību gadījumā uzdodot jautājumus. Kad skolēni ir darbu paveikuši, skolotāja aicina pārrunāt iegūtos rezultātus. Uz tāfeles ir uzrakstīti dzejoļu numuri un skolotāja stabiņā pieraksta skolēnu izvēlētos dzejoļu nosaukumus. Tad skolēni tiek aicināti atbildēt par vērtībām, kas minētas Andas Līces dzejoļos, saistot to ar savas dzīves pieredzi. (20 min)

Otrajā stundas pusē skolotāja izdala otru darba lapu ar Andas Līces esēju „Ja runa ir par sirdi”. Skolotāja aicina skolēnus ar to iepazīties un atbildēt uz jautājumiem, kas tai seko. Iespējams, ja šo darbu neizdosies veikt klasē, tad tas būs jāpabeidz mājās. (15min)

Stundas noslēgumā skolotāja pateicas par veiksmīgo sadarbību šo 4 mācību stundu laikā un uzdod mājas darbu- esēju par vienu no Andas Līces dzejoļiem(var izmantot kādu no rindiņām, var rakstīt par dzejolī pausto ideju, tā saturu). Darba apjoms- viena A4 lapa.(5 min)

4. IEGŪTO REZULTĀTU APKOPOJUMS UN ANALĪZE

Diplomdarba autore uzsāka pētniecisko darbību jau 2006.gadā, apkopojot un analizējot materiālus par Andu Līci. Viņas dzīve nav noslēpums, taču viņa augstu novērtē ikviena cilvēka tiesības uz privāto dzīvi, tāpēc daudz informācijas atrast vienuviet nav iespējams. Andas Līces grāmatas ir pielīdzināmas bibliogrāfiskiem retumiem, jo, piemēram, pēdējā izdotā grāmata „Mūsu mirdzēšanas laiks” tika pārdota trīs mēnešu laikā. Bibliotēkās ir atrodamas tikai dažas no Andas Līces grāmatām un publikācijām. Diplomdarba autore veiksmē bija, ka dzejniece un esejiste Anda Līce lielāko tiesu no grāmatām bija uzdāvinājusi autorei vecmammai, līdz ar to bija iespēja ar tām iepazīties. Izdotie dzejas un eseju krājumi ir tematiski atšķirīgi, līdz daudzu izlasīšanai un izpratnei ir emocionāli un intelektuāli jānobriest, ne viss ir piemērots 10.kl. literatūras stundām, tāpēc tika veikta rūpīga atlase. Nav zināms, kāpēc Andas Līces daiļrade nekad nav tikusi izmantota literatūras mācību programmās, tomēr tas nenozīmē, ka šīs autorei daiļrade nav piemērota skolēnu vērtīborientācijas pilnveidei un attīstībai, tā uzskata arī diplomdarba autore. Izveidotās metodiskās sistēmas aprobācija Īslīces vidusskolas 10. klasē to pierādīja. Skolēni izrādīja interesi, aktīvi iesaistījās mācību darbā, tomēr kā mīnuss minams fakts, ka šī aprobācija tika īstenota aprīlī- diemžēl parādījās tendence, ka tuvojoties mācību gada noslēgumam un uzlabojoties laika apstākļiem ārā, skolēniem mācības vairs nav aktuālākais un viņu domas nodarbina arī kas cits, līdz ar to daļa skolēnu uzrādīja sliktākus rezultātus nekā bija gaidīts. Pārdomājot paveikto, jāsecina, ka tikai ar metožu dažādību un skolēniem saistošiem materiāliem, tekstiem, darba lapām, ir iespējams piesaistīt skolēnu uzmanību. Šo mācību stundu laikā tika veikta daudzveidīga vērtēšana, kopumā skolēni ieguva trīs atzīmes- par vēstuli, par darba lapu „Ja runa ir par sirdi” klasē un par eseju, kuru skolēni rakstīja par vienu no dzejoļiem.

Mācību metodiskās sistēmas, kas sastāv no 4 mācību stundām, analīze.

1. mācību stunda

Laikā, kad mācību gads tuvojas noslēgumam, skolēni ir visnotaļ noguruši no lielā informācijas daudzuma, pienākumiem, mācību darba, tāpēc ir vēlams mācību stundu organizēt atšķirīgā veidā, neierasti, lai piesaistītu skolēnu uzmanību, dažādotu mācību darbu. Piemēram, ja laika apstākļi ir labi, stundu var novadīt skolas parkā. Viena no iespējām ir arī mācību ekskursija, protams, to var organizēt tikai tādā gadījumā, ja iespējams vienoties ar citu mācību priekšmetu skolotājiem un saņemt atļauju no skolas vadības. Šoreiz šāda iespēja tika rasta, tāpēc pirmā mācību stunda tika organizēta Okupācijas muzejā.

Mācību ekskursija uz Okupācijas muzeju norisinājās pēcpusdienā, lai iespējami maz nāktos atteikties no citām mācību stundām. Skolēni bija organizēti, nebija problēmu ar disciplīnu. Stundas sākumā visi sapulcējās vagonā, kas ir izveidots Okupācijas muzeja telpās. Muzeja specifika raisa nopietnību skolēnu vidū, kas arī bija viens no stundas mērķiem. Daudzi ir neizpratnē par Andu Līci, jo lielākā daļa par šo autori neko nezina. Stundas laikā skolēni pamazām gūst priekšstatu, jo izdevās iecerētais- stundas atmosfēra bija brīva, skolēni jautāja par nesaprotamo, izrādīja interesi. Atskaņotais audio materiāls ar vilciena dunoņu raisīja skaņas asociācijas, un sajūtas vēl vairāk atgādināja braucienu vilcienā. Lai gan Andas Līces trimda Sibīrijā bija salīdzinoši neilga-7 gadi, tomēr tā uzlika zīmogu pār Andas Līces dzīvi, sirdi un dvēseli, un pašos pamatos ietekmēja viņas daiļrades virzību, muzejā esot, to apjauta arī skolēni.

Ideja cienāt skolēnus ar kaņepju sviestu aizdarītu rupjmaizi bija veiksmīga jo vienlaicīgi daudziem skolēniem lika iepazīt ko jaunu, taču vēl jo nozīmīgāk- tās patiešām raksturo Andas Līces viedokli par labu, veselīgu ēdienu, katrā ziņā skolēni neko tādu nebija piedzīvojuši un tas viņiem palika atmiņā. Literatūras stunda nav jāpārvērš par pusdienu pārtraukumu, taču dažkārt ir pieļaujami izņēmumi, īpaši, ja tiek izvēlēts kāds savdabīgs ēdiens, kam ir būtiska nozīme kāda autora dzīvē. Stundas turpinājumā skolēni ir aicināti apskatīt muzeja ekspozīciju, izlasīt Andas Līces dzejoļus, kas papildina apskatei izlikto materiālu, uz darba lapām skolēni uzraksta vienu no Andas Līces dzejoļiem, tādējādi pamazām iepazīstot Andas Līces dzejas pasauli (skat. 1.pielikums).

Darba lapu aizpildījuma kvalitāte vērtējama kā dažāda, taču tā kā tas bija materiāls, ka paliek skolēniem, darbi netika vērtēti ar atzīmi. Kopumā skolēni bija ieklausījušies un uztvēruši galveno, šī stunda vērtējama arī kā ierosināšanas stunda turpmākajām stundām, kurās tiks iepazīta Andas Līces daiļrade.

2. mācību stunda

Lielākā daļa skolēnu bija sagatavojušies stundai (5 skolēni nebija atraduši nevienu rakstu vai publikāciju), tāpēc stundas sākums izdevās veiksmīgs. Skolotāja uz tāfeles uzrakstīja interesantākos faktus vai domugraudus (piemēram: Neatraisīti attiecību mezgļi var sirdi noberzt līdz jēlumam. Atmiņa ir tā, kas liek ceļa zīmes, brīdina, iedrošina, nomierina. Tu vari vairāk. Tu vari mazdrusciņ vairāk, nekā tu izdarīji šodien, nekā tu izdari pašreiz savā amatā, šajā stundā, šajā gadā. Tu vari mazlietiņ vairāk.) no tiem, ko skolēni bija pasvītājuši uz nolasīja klasē. Skolēnu mājās bija veikuši pētnieciska rakstura darbu, kas ir ļoti svarīga prasme. Šajā situācijā skolotāja, zinādama, ka informāciju atrast nebūs viegli, mudināja

skolēnus ieguldīt vairāk darba un izziņas prieka. Literatūras stundas funkcija ir ne vien iemācīt konkrētas lietas, bet arī iemācīt kā mācīties, atrast materiālus, tos apstrādāt, analizēt.

Pierakstiem skolēnu mācību kladēs jābūt koncentrētiem, lakoniskiem, tāpēc arī skolotājas lekcija par Andas Līces daiļradi tāda ir, skolēni pieraksta tikai pašu būtiskāko.

Stundas turpinājumā skolēni saņem darba lapas, kuras gatavojot skolotāja bija izmantojusi dažādas Andas Līces grāmatas, izvēloties atziņas, kas varētu būt saprotamas skolēniem un vienlaicīgi veiktu arī skolēnu vērtīborientācijas pilnveidi. Atziņās minētās vērtības bija, piemēram: augstāku mērķu izvirzīšana, Dievs- kā dzīves pārveidotājs, nepieciešamība pēc pārdomu brīža, atklātība pret sevi un citiem. Skolēni saņemto uzdevumtabulā ierakstīt vērtības, ko saskata atlasītajos domugraudos un blakus ailē- vērtības, kas svarīgas pašam. Rezultātā skolēni Andas Līces tekstā saskatīja šādas vērtības: nepieciešamību pēc robežām, vajadzību būt atklātam, draudzīgas attiecības ar līdzcilvēkiem, nesavtīga degsme dāvēt citiem. Savukārt kā vērtības savā dzīvē minēja: uzticību, draugu atbalstu, ģimeniskas attiecības, mēra sajūtu, prāta un ķermeņa harmoniju. Skolēni strādāja arī pāros. Šī uzdevuma veikšanai bija nepieciešama atklātība pret klasesbiedru, bieži vien to attiecības nav tik siltas, lai padarītu redzamus tik personīgas dabas jautājumus. Daudziem nācās atzīt sev, ka ir liekas, kuras noteikti vajadzētu mainīt. Klasē bija jaušams mirklis mulsuma, kas tomēr tika pārvarēts un uzdevums tika veikts līdz galam.

Viena no komunikācijas iespējām ir saziņa, izmantojot vēstules. Skolēni jau pamatskolā ir rakstījuši vēstules, bet 10.klase ir īstais brīdis, lai atkārtotu vēstules rakstīšanas pamatprincipus. Skolēni atbild diezgan precīzi par vēstules noformējumu, ja kādam piemirsies- pieraksta kladēs. Skolotājas aicinājums padomāt par vēstules noformējumu dažos skolēnos (zēnos) izraisa negatīvas replikas, bet tā kā šis darbs tiks vērtēts ar atzīmi, skolēni ir motivēti šo uzdevumu veikt.

3. mācību stunda

Lielākā daļa skolēnu mājas darbu bija veikuši, tomēr tā izpildes kvalitātē vērojamas lielas atšķirības, vairāki darbi bija veikti pavirši, taču bija arī ļoti jauki un izdevušies darbiņi, par kuriem varēja ielikt visaugstāko novērtējumu.

Šī mācību stunda tika veltīta vēstulēm, kurā skolēni iepazinās ne vien ar Andas Līces vēstulēm, bet arī aktualizēja paši sev jautājumu- cik svarīgi man ir sazināties ar vēstuļu palīdzību, ko tajās iespējams paust, kāds saturs ir vēstulēm, kuras rakstu.

Tā kā vēstule būtībā ir teksts, kas adresēts konkrētam cilvēkam, to var uztvert arī kā monologu, jeb tekstu, ko ir iespējams lasīt skaļi, kā tas arī notika šajā mācību stundā. Vairāki skolēni paši labprāt pieteicās to izdarīt, un tā kā lasītāji bija no skolēnu vidus, arī pārējie

mēģināja ieklausīties. Klasē varēja novērot, ka šīs vēstules skolēnus pārsteidz un daži no tiem sāka apspriest to saturu. Stundas turpinājumā skolēni atbild uz jautājumiem.

Uz jautājumu, kādos gadījumos skolēni mēdz rakstīt vēstules, izskanēja šādas atbildes: nepieciešamības gadījumā, svētku reizēs, draugiem, tuviem cilvēkiem un radiem citās valstīs, kurus nav iespējams satikt. Visbiežāk skolēni raksta, izrādot interesi par to personu, kurai raksta. Daži no skolēniem atzīst, ka vēstules pa pastu nekad nav sūtījis, bet būtu ļoti patīkami tādu saņemt(Tad iespējams, ka laba ideja būtu to realizēt skolā- literatūras stundā izlozes kārtībā skolēni izvelk viens otra adresi, uzraksta vēstuli, kuru patiešām nosūta. Saņēmējs vēstuli novērtē un ieliek atzīmi, ņemot vērā vēstules noformējumu, precizitāti, saturu). Vairāki skolēni atzina, ka raksta vēstules tad, kad jūtas nomākti, vai vēlas saņemt padomu. Daži skolēni raksta vēstules sev- tajās tie ir ļoti atklāti, tā ir kā šķīstība, lai kaut uz mirkli sevi attaisnotu. Tomēr ir skolēni, kas vēstules neraksta, jo tas, viņuprāt, nav moderni un aktuāli.

Par laika posmu, kurā Anda Līce rakstīja vēstules, skolēni atbild vienprātīgi-tie ir pagājušā gadsimta 90-tie gadi, kad Latvijas sabiedrībā un politikā bija nozīmīgas pārmaiņas.

No vēstulēs minētajām aktualitātēm, kas ir svarīgas arī šodien, skolēni minēja lamu vārdus, kas tiek pārāk bieži lietoti, cilvēku izceļošanu uz ārzemēm, cilvēka pilnveidi, vēlme kļūt labākam, mērķi, uz kuriem doties. Arī šobrīd cilvēki cenšas „izdzīvot”, domā par bagātību, saviem sapņiem.

Analizējot tekstu-Andas Līces vēstules, skolēni katrai no tām uzrakstīja trīs plāna punktus, kas ietver sevī galveno domu. „Vēstulē cilvēkam, kuram nav laika” tie bija: naudas divas dabas, naudas kārdināta sirds pārvēršas par akmeni, Dzimtenes maiņa pret dolāriem. „Vēstule tiem, kas būvējas” galvenās idejas bija: dvēseles mājokļa paplašināšana, mantas īpašība pārņemt arī sirdi, cilvēku kalpošana lietām. „Vēstule sirdij, kas reizēm nosāp” : gadsimta zaudējumi ir svētība un sāts, laiks tiek pavadīts cīnoties un tiesājoties, pazemotie pazemo citus. „Vēstule meitenei ar diktafonu”: cilvēka lūgums pēc aizstāvības Dzimtenei, mātei, Dievam, atļaušanās jēdziena morālā un materiālā puse, cilvēka dvēsele ir visvairāk kopjamā cilvēka daļa.

Pēc stundas skolēni atzina, ka izmantotais materiāls ir bijis interesants un viņiem saistošs, jo šādā formātā ir tikai nedaudzi literāri darbi. Vēstules forma uzrunāja katru skolēnu individuāli, veicināja personīgas attieksmes un viedokļa paušanu, kā arī dalīšanos ar dzīves pieredzi. Skolēnam bija iespēja līdzdarboties, it kā papildināt Andas Līces vēstules, saglabājot cieņu pret autori.

4. mācību stunda

Diplomdarba autore uzskata, ka literatūras apguve nevar būt atrauta no daiļdarba autora, tāpēc visu mācību stundu laikā apzinātu uzmanību pievērša arī Andas Līces personībai, un tam, kā ir būt dzejniekam, cik sarežģīti dažkārt ir rakstīt. Arī šajā mācību stundā skolotājas savāktais materiāls par to, kā Andai Līcei top dzeja, ieintriģēja skolēnus, tie labprāt klausījās, izteica komentārus. Klasē raisījās diskusija, vai viegli būt dzejniekam, un ar ko atšķiras dzejnieks no dzejnieces, vairāki skolēni pieminēja Aspaziju un Raini, viņuprāt, Aspazijas liktenis bija sarežģītāks.

Atbilžu rakstīšana darba lapās veicās raiti. 1. uzdevuma izpildē, izvēloties dzejoļu nosaukumus, skolēni parādīja visnotaļ tipiskas un paredzamas domāšanas shēmas 1 dzejolim izvēloties šādus nosaukumus- Latvietis, Salmi, Ticība, Bezkaunība, Kristus, Kristus salmi, Salmu šķērsgrizumā, 2 dzejolim-Rīta zvaigzne, Cerība, Cīņa, Ticīgo apātija, Tici!, 3 dzejolim- Sākums, Beidzot, Mīlestība, Mana mīlestība, Trauslais zieds, 4 dzejolim-Mēs karā, Miers, Dzīvība, Līdz cīņa beidzas, Karš, 5 dzejolim- Klusums, Klusēšana, Kušs..., Dievs, Nepateiktie vārdi, Klusē!, 6 dzejolim- Krēslas stundā, Mēs, Glābējs, Glezna, Atsvabinātajiem, 7 dzejolim- Nazis, Meli, Pakļaušanās, Neklusēšana, Problēmas, Ēdiens.

Uz jautājumu par kādām problēmām, vērtību trūkumu, vai gluži otrādi- esamību runā Anda Līce, skolēni atbildēja- dara, tikai tad domā, neatbild par savas rīcības sekām, meli, liekulība, apgarotība, morālā degradācija, tās ir tās problēmas, kas vijas cauri šai dzejai. Anda Līce runā arī par par ticību saviem spēkiem, var sacīt, ka viņa raksta par primārajām lietām pasaulē. Kā trūkums tiek atzīmēts neticība saviem spēkiem.

Eseja”Ja runa ir par sirdi” tika izvēlēta, lai noskaidrotu, kas ir skolēnu prioritāte. Atklājās, ka daudzi no skolēniem netic Dievam, tie emocionalitātei nepiešķir nozīmīgu lomu savā dzīvē. Protams, starp skolēniem bija arī tādi, kas garīgumu liek pirmajā vietā un ļoti rūpējas par savas dvēseles dzīvi.

Izvērtējot iegūtos rezultātus, diplomdarba autore secina, ka ņemot vērā, ka šī metodiskā sistēma bija sava veida eksperiments, kura pamatā bija dzejnieces un esejistes daiļradē paustās vērtības, diplomdarba autore secina, ka iegūtais rezultāts atbilst iecerētajam. Iespējams, ja diplomdarba autorei būtu lielāka pieredze praktiskā metodikā, iegūtie rezultāti būtu vēl paredzamāki, un izstrādātos ieteikumus varētu virzīt uz atbildīgajām izglītības instancēm, lai piedāvātu iekļaut labāko no Andas Līces daiļrades 10.klases literatūras mācību programmā, lai veiksmīgi attīstītu un nostiprinātu skolēnu vērtīborientāciju.

SECINĀJUMI

Darba izstrādes laikā, pētot Andas Līces dzīves un daiļrades līkločus, kā arī izstrādājot un praksē realizējot mācību metodisko sistēmu, pamatojoties uz dzejnieces daiļradi, autore vēlreiz pārliccinājās par darba problēmas aktualitāti - vērtīborientētu literatūras stundu metodisko sistēmu nepieciešamību mūsdienās, īpaši vidusskolas vecuma grupā. Patiesu vērtību izpratnes attīstīšana skolā ir jo aktuāla šodienas Latvijā un, visticamāk, visā modernajā pasaulē, kur ietekmīgā izklaides un mediju telpa ir pieblīvēta ar ačgārnu vērtību sludināšanu vai mazsaturisku informāciju. Savukārt literatūras stundas ir viena no labākajām iespējām raisīt jauniešu pārdomas par dzīves patiesajām vērtībām, morāles kategorijām; svarīgākais kā piemēru ir izvēlēties tādu autoru daiļradi, kuru spētu saprast un aizraut atbilstošo vecuma grupu.

Darbā sākotnēji izvirzītā hipotēze ir apstiprināta un sasniegts nospraustais mērķis – diplomdarba autore ir izstrādājusi vērtīborientētu literatūras mācību metodisko sistēmu, izmantojot Andas Līces daiļradē paustās vērtības. Izstrādātā sistēma ir uzskatāma par veiksmīgu, tā praksē tika realizēta Īslīces vidusskolas 10.klases literatūras stundās. Skolēnu atsaucība vielas apguvē, kā arī ieinteresētā iesaistīšanās diskusijās par Andas Līces darbos paustajām atziņām, ļauj secināt, ka piedāvātā metodika ir atbilstoša 10.klases skolēnu prasmēm, spējām un briedumam. Par ietekmi uz skolēnu vērtību sistēmu ilgākā laika periodā šobrīd spriest nav iespējams.

Mērķa realizēšanai darba autore veica vairākus uzdevumus un izdarīja secinājumus.

1. Laikā no 2006.gada janvāra līdz 2008.gada aprīlim tika sistemātiski vākti, apkopoti un analizēti dati par Andas Līces dzīves gaitām. Diplomdarba autore uzskatīja par nepieciešamu iepazīties arī ar Andas Līces viedokli, tāpēc 2008.gada aprīlī notika intervija, kuras laikā galvenā gūtā atziņa bija, ka lasītājs katrā daiļdarbā atrod ko sev vērtīgu un respektē autoru.
2. Tika iepazīta lielākā daļa no publicētajām Andas Līces grāmatām, lai analizētu tajā paustās vērtības un izvēlētos 10.klases skolēniem piemērotus un saprotamus dzejoļus, esejas, vēstules. Andas Līces daiļradē galvenās akcentētās vērtības ir cilvēku un Dieva savstarpējās attiecības, garīgums un dvēseles dzīve, patriotiskums. Šo vērtību ilustrācijai tika izvēlētas 4 vēstules no krājuma „Vēstules bez pasta zīmoga”, eseja „Ja runa ir par sirdi” no krājuma „Citāda gaisma” un 7 dzejoļi no dažādiem dzejas krājumiem.
3. Balstoties uz Andas Līces daiļradi, izstrādāta mācību metodiskā sistēma. Mācību metodiskā sistēma tika izstrādāta, pamatojoties uz 10.klases skolēnu izzīņas vēlmēm

un prasmēm. Plānojot mācību metodisko sistēmu literatūras mācību stundām, tika likts akcents uz metožu daudzveidību tā, lai katrā stundā tiktu izmantotas vismaz trīs mācību metodes. Metožu daudzveidīga izmantošana veicina labāku skolēnu iesaistīšanos stundas darbā, kā veiksmīgākās metodes tika atzīta mācību ekskursija, darbs ar tekstu un vizualizēšana.

4. Tika novadītas 4 mācību stundas latviešu literatūrā Īslīces vidusskolas 10.klasē. To analīze parādīja, ka skolotājas pašiniciatīva, interese par veicamo darbu, padziļinātas zināšanas par autoru un tā daiļradi nodrošina veiksmīgāku mācību darbu literatūras stundā. Skolēnu un skolotājas atklātība, dalīšanās personīgajā pieredzē rada stundu par vērtīgu emocionālo pieredzi, kuras laikā tiek attīstīta skolēnu vērtīborientācija.

Pētot Andas Līces daiļradi un strādājot ar 10.klases skolēniem, autore secina, ka pats būtiskākais vērtīborientētas literatūras mācību metodikas izveidē ir tāda mācību materiāla izvēle, kas ir atbilstoša skolēnu vecumam un domāšanas spējām, kura apguve nepieprasa tādas spējas un prasmes, kādas šādam vecumam nepiemīt, vienlaikus rosinot skolēnus domāt un attīsta vērtību izpratni. Andas Līces daiļrade nav piemērota jaunākā un vidējā vecumposma skolēnu mācību programmā, jo viņas darbos pausto atziņu uztveršanai nepieciešams zināms garīgs un emocionāls briedums, spēja vispārināt un risināt formālus uzdevumus, kas vislabāk attīstās 14-15 gadu vecumā (vidusskolas laikā). Protams, gandrīz jebkura autora daiļradē ir dažādas intensitātes un vispārinājuma pakāpes darbi un tajos pausto atziņu loks, tādēļ to var piemērot arī plašākam vecumposmam vai dažādi attīstītiem viena vecumposma jauniešiem.

Pedagoga darba uzdevums ir novērtēt konkrētās klases brieduma pakāpi un, gatavojot metodisko materiālu literatūras stundai, ja iespējams, izvēlēties piemērotākos darbus no konkrētā autora daiļrades, akcentēt tās atziņas, kas saprotamas šajā vecumā, kā arī izmantot atbilstošas mācību metodes. Tad autora dzīves un daiļrades iepazīšana nebūs tikai formāls faktu apguves akts, bet veicinās skolēnu vērtīborientāciju attīstību.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS:

1. Albrehta Dz., Didaktika.-R.: RaKa, 2001
2. Balsons M. Kā izprast klases uzvedību, Lielvārde: Lielvārds, 1998
3. Cālīte A., „Dievs mūs ir radījis ar ilgām sirdī”//Latvijas Avīze.2005.24.decembris
4. Gavriļina M., Grigule L., Geikina L., Jansone A., Mācību process klasē, Izglītības un zinātnes ministrija, 2004.
5. Holste I. Dīvaino ziedu gaismas gaismotāja//Stars-2006.-22.aprīlis
6. Ilgaža M., „Traģiskus likteņus vairs neuzklausa”// Dzirkstele.2008.,10.aprīlis. Nr.41
7. Kārklīņa I., „Jā, atzīstos- es gribu rakstīt”//Sieviete.1998.janvāris.1.Nr.
8. Laiviniece D., Valodas metodikas didaktiskie jautājumi, R.: RaKa, 2003.
9. Līce A., Citāda gaisma.- R.: Svētdienas rīts, 2001.
10. Līce A., Dzīvesstāsts un 33 npublicēti dzejoļi.-R.: Likteņstāsti,1996.
11. Līce A., Mūžīgie līdumnieki, R.: Likteņstāsti, 2000.
12. Līce A., No sniega uz ziediem, R.: Likteņstāsti, 2004.
13. Līce A., Tev – debesīs, R.: Teātra anekdotes,1992.
14. Līce A., Un pārvēršas putnos vārdi, R.: Jaunā Daugava, 2004.
15. Līce A., Uzziedināšanas vārdi, R.: Likteņstāsti,1999.
16. Līce A., Vai plīvo?, R.:Teātra anekdotes, 1993.
17. Līce A., Vēstules bez pasta zīmoga, R.: Teātra anekdotes, 1992-1993 gadu mija.
18. Līce A., „Glābšana vienmēr ir nākotnē”// Elpa.1995.,16.aprīlis
19. Līce A., Mūsu mirdzēšanas laiks, R.:Likteņstāsti,2007.
20. Maslo I.,” Mācību metodes izglītības iestādē”// Skolotājs, Nr 6, 1998
21. Maslo E., Mācīšanās spēju pilnveide, R.: Raka,2003.
22. Silova L., Vēvers A., Viduša I., Literatūra 10.klasei, R.: Zvaigzne ABC, 2003.
23. Strautmane G., Mēlupe A., 21 likteņstāsts, R.: Likteņstāsti, 2007.
24. Puškarevs I., Attīstības psiholoģija, R.:Raka, 2001.
25. Rudzītis J., Literatūras mācības skolā, R.: Raka, 2000.
26. Via Dolorosa otrā grāmata, R., Liesma,1993.

Interneta resursi:

http://www.gramata21.lv/users/lice_anda/index.html

http://lv.wikipedia.org/wiki/Cilv%C4%93ka_temperaments

PIELIKUMI

1. pielikums (Interesanta Andas Līces dzīves gaitā)

Andas Līces dzejoļi Okupācijas muzejā

(uz planšetēm, kas papildina ekspozīciju):

***

***

Mājup skrien vēstuļu putni
Ar apzīmogotiem spārniem...
Mīļums rakstās uz bērzu tāss.
Kokā iegriežas, iespiežas mālā,
Sudraba saktā iekaļas.
Vēstuļu putni mājup lido,
Sargi izšauj, bet nevar trāpīt,
Suņi velti skrien pēdas dzīt
Cik dārgs viss ir kļuvis, kas šķitis lēts.
Kad apēsta visa līdzpaņemtā maize,
Uztur vilnis tas, kas garā sēts.

Ir kājas aizmirsušas brīvē staigāt.
Cik gadu paies, kamēr dzīs
Kauna zīmes dvēselē un vaigā?
Cik gadu paies, kamēr baiļu brigu
Kliedēs rudzu vējš
Un Triju Zvaigžņu mirga?
Kā tuvoties un kādus vārdus sacīt
Tev Latvija, kas atkal esi važās?
Vēl nezinu sirds, ka iekritīs tā dadžos
Un nātru puduros, kas apņēma tēva māju
Vēl nezin sirds. No zonas iznākusi.
Ar brīvestību, balsī sarunājas.

***

„Dievs svētī Latviju”
Ar tik smalkiem burtiem to ieaut,
Ka nomaldās sarga acs.
Starp divām izelpām sārtām.
Un vienu ieelpu baltu.
Kā Baltijas jūru, kas krastā,
Tā laivas un dzintaru dzen
Un smiltīs dzen galdautu tīru,
Uz kura netrūkst ne nieka,
Galdautu baltu ar vārdiem,
Kas par kapakmeni iekalti.

1.att. Anda un Elīna Līces tiekoties ar klausītājiem

2.att. Anda Līce 2008.gada pavasarī

3.att. Andas Līces kaķis Zeltiņš

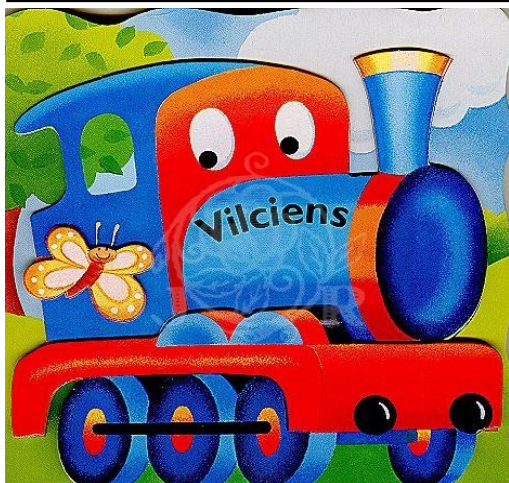

4.att. Andas Līces dārzs 2008.gada pavasarī

5.att. Līces mājas“Ceļadomas” 2008.gada pavasarī

Andas Līces dzīves vilcienā...

Andas Līces spilgtākās bērnības atmiņas ir par.....

.....

.....

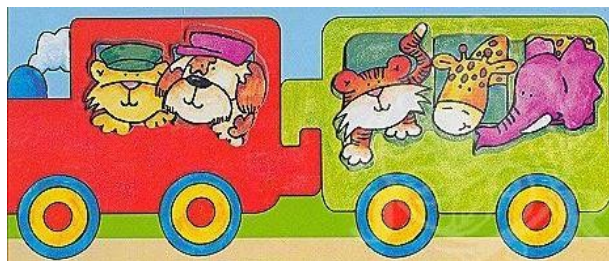
.....

.....

.....

.....

.....

Kādi dzīvnieki ir tuvi Andai Līcei, kā tos sauc?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ko no brauciena uz Sibīriju un tur piedzīvotā atceras Anda Līce?

.....

.....

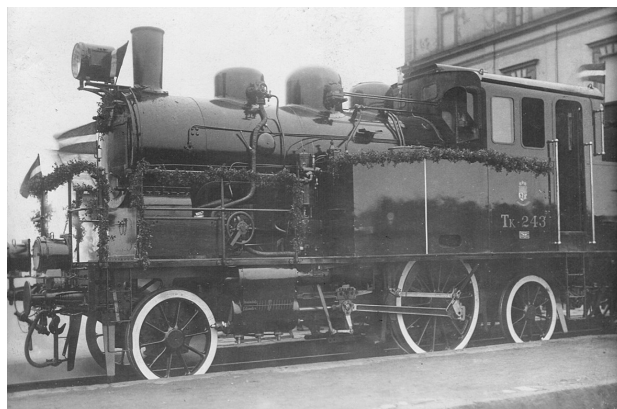
.....

.....

.....

.....

.....

Katram cilvēkam ir „lokomotīve”, jeb vērtības, kuras mudina rīkoties tieši tā un ne citādāk.

Kas, turpmāk, ir Andas Līces „lokomotīve”?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. pielikums (Vērtības un atziņas Andas Līces daiļradē)

Skolotājas sagatavotais materiāls mācību stundai- ko Anda Līce saka par dzeju un dzejniekiem

„Mans talants”, „mans darbs”, „mani panākumi”. Tā bieži sakām. Taču tikai ne Anda Līce. Dievs ir tas, kas viņai ir devis iespēju rakstīt.

Dzeja- tik netverama, neredzama, nejūtama. Kāds tad ir cilvēks, kas to rada? Pārlapojot Andas Līces dzejoļu un eseju krājumus var atrast nelielas piezīmes, kas ļauj nojaust autorei attieksmi pret dzeju un dzejniekiem, tātad arī par sevi.

Anda Līce par rakstīšanu saka: „Es lidoju rakstot. Citi- gleznojot, aužot, kaļot akmeņi, būvējot mājas, stādot dārzus un mežus.” Dzeja, viņasprāt, ir „liktenis, ko nevar ne izvēlēties, ne atnest”. Tieši dzejoļos Anda mēra dienas kvalitāti. Tā ir izdevusies, ja ir kaut viens dzejolis uzrakstīts. Gadās, ka vienā dienā spalvas kātu iekustina pat 14 dzejoļi. Anda Līce saka: „Jebkurā mākslas darbā jābūt konfliktam. Kur tā nav, tur nav nekā!. Arī par kritiku Andai Līcei ir savs viedoklis, sakot, ka mūsdienās trūkst labu kritiķu- tādu, kas mākslā atrastu to, kas jau tur ir, nevis meklētu pēc tā, kā tur nav. Stāstā par sevi Anda raksta: “ Ja runa ir par diagnozēm, tad dzejnieki ir emocionālie narkomāni. Mēs dzīvojam no emocijas uz emociju, parasti tas nozīmē- no mīlestības(..) Tāda atkarība ir postoša pašam, bet svētīga vispārībai. Literatūras un mākslas pērles izaug ievainoto dvēseļu gliemežnīcās(..). Dzejniekam vientulība ir gan dienišķā maize, gan spaidis, no kura viņi bēg. Dzirksteles (dzejoļi) izšķīļas, triecoties pašam pret sevi. „ Dzeja rodas, kad stāvi uz sliekšņa un redz- tur, iekšā, ir gaismas un siltums. Tu šaubies, vai vajag kāpt pāri sliekšnim. Intuīcija skrien pa priekšu kā suns .

Tieši dzeju Anda Līce vērtē visaugstāk, sakot, ka „dzeja ir visa pirmais labums, jo tā nosmeļ izjūtu krējumu. Tikai tad seko proza un dramaturģija. Viņasprāt to nevajag daudz, tikai tik, lai asinis sāktu riņķot straujāk, kā malku balzama. Dzejoli viņa tēlo kā ļoti niecīgu, taču tik svarīgu dzīves sastāvdaļu. Ja kādam dzejoļi vairs “nerakstās” , tad tas nav pasaules gals, taču kaut kā gals ir dzejniekā. Tomēr daba nemīl tukšumu un, iespējams, kāds sāks rakstīt prozu vai dramaturģiju. Anda Līce šodien raksta gan vienu, gan otru.

Dzejā atspoguļojas viss neticamais. Un varbūt pati dzīve. Jo jāpauz, cik vērtas ir tās lietas, ko skaļi reklamē pasaule. Tādēļ dzejniece var rakstīt pat smiltīs ar aizlauztu spārnu, kas neizturami sāp. Bet līnijas virknējas vārdos un rindās. Rīta zvaigzne vakarā aust. Anda Līce krasi noraida aklu pakļaušanos sabiedriskajai domai, jo tā nekad neparāda patieso situāciju, bet gan akcentē nevajadzīgo un nogalina vērtīgo. Šīs domas ir paustas Andas Līces rakstītajās „Vēstules bez pasta zīmoga”.

Anda Līce

Mezglu raisīšana

Mezglus raisīt nav viegli. Ja trūkst pacietības un pieredzes, mezgli savelkas vēl ciešāk. Tādos brīžos lieti noder padoms no malas. Neatraisīti attiecību mezgli var sirdi noberzt līdz jēlumam. Piedošana, manuprāt, ir viens no visgrūtāk raisāmiem mezgliem. Tik daudzi par to runā un raksta, tomēr maz ir cilvēku, kuri var droši teikt - man ar to nav grūtību. Vienmēr viss notiek kā pirmoreiz - vispirms ir svelošs aizvainojums, tas vēlāk pāriet gruzdēšanā, un aizvainotajā krājas melnas ogles un pelni. Un nav miera.

Kristieši par piedošanu bieži runā kā par pāridarījuma aizmiršanu, taču tas liek šaubīties, vai viņi līdz galam ir patiesi. Reiz manās rokās nonāca kristīga grāmata ar nosaukumu "Piedot un aizmirst". Izlasīju, taču nesaņēmu atbildi uz jautājumu, ko tad īsti nozīmē piedot. Grāmata uzjundīja vēl vienu jautājumu - kā ir iespējams aizmirst? Es nespēju kādu savas dzīves posmu izdzēst kā ar dzēšgumiju, es to varu vienīgi nolikt labi tālā plauktā un aizliegt sev to cilāt.

Dzīvē, bet visbiežāk gan filmās, pēc smagas galvas traumas cilvēki zaudē atmiņu. Un tad tikai sākas! Bezatmiņa ir briesmīga. Gan filmās, gan dzīvē tiek darīts viss, lai atmiņa atgrieztos. Bail iedomāties, kas notiktu ar mums kā indivīdiem un tautu, ja no mūsu atmiņas izkristu veseli posmi, notikumi un ļaudis. Atmiņa ir tā, kas liek ceļa zīmes, brīdina, iedrošina, nomierina. Ievainota atmiņa dzīvi padara neciešamu vispirms jau pašam. Piedošana tāpat varētu nozīmēt atmiņas dziedināšanu.

Netikdama skaidrībā, ar ko tad īsti piedošanas aktam vajadzētu vainagoties, es svētdienas rītā ieslēdzu radio. Un izrādījās - īstajā brīdī. Prāvests Viesturs Pīro "Svētrītā" runāja par piedošanu! Piedot nenozīmē aizmirst. Piedot nozīmē nekad pāridarījumu neatgādināt un nevērst to pret tiem, kas kādreiz mūs sāpinājuši. Man un, jādomā, daudziem torīt no sirds novēlās akmens.

Jau Dāvids zināja: "Bet lēnprātīgie iemantos zemi un baudīs mieru papildam." Lūk, tieši miers ir pirmais, ko mēs piedevuši sākam baudīt. Un no miera izaug prieks. Dīvos gadu tūkstošos par daudzām lietām ir radīts tik daudz no Rakstiem attālinātu interpretāciju, ka tajās var gadiem ilgi maldīties un mocīties ar nepatiesiem pašpārmetumiem. Viens no tādiem klupšanas akmeņiem ir kalpošana. Ir nācies dzirdēt, ka kristieši, citējot "kas sit tevi vienā vaigā, tam pasniedz arī otru", kalpošanu vienādo ar pašnoniecināšanos un pašpazemošanos, ka tā, lūk, esot pazemības augstākā forma. Jautājums ir par robežām un par ticīga cilvēka pašcieņu. Brīžiem liekas, ka tādas viņam nemaz nav un nedrīkst būt.

Gribētos, lai Baznīca daudz vairāk runā par to, kā sludināto Vārdu šodien dzīvot, paturot prātā, ka mēs visi neesam vienādi un dzīvei nogatavojamies katrs savā laikā. Mēs dzīvojam attiecībās, esam tajās ieausti kā milzīgā audeklā. Attiecības ir tas batuta tīkls, kas neļauj krītot nosisties. Taču ir cilvēki, kuri šajā tīklā ar baudu griež caurumus, un viņu tuvākie krīt vienu, otru un trešo reizi. Kura reize tad ir tā pēdējā?

Mezglu raisīšana nav viegls darbs. Tāpat kā akmeņu velšana nost no sirds. Ir garīdznieki, kas nevis palīdz novelt, bet - gluži pretēji - uzvel. Un tad tu, cilvēk, no dievnama izej vēl vairāk sagumis un ar apņemšanos tajā tik drīz neatgriezies. Personības un attiecību grūtības pašam ganam var būt pat lielākas nekā viņa avīm, un palīdzība visupirms vajadzīga viņam pašam. Bet viņš baidās to atzīt un kaunas lūgt savam ganāmajam pulciņam akmeni pavelt malā.

Ar piedošanu ir tāpat kā ar dzijas tīšanu kamolā no iekara. Mēdz gadīties tik samudžināts iekars, ka dzija metas mezglos un netek ne lūdzama. Un tad ir svarīgi, ka ir kāds, kas pasaka: "Nesteidzies, tin lēnām, nerausti dziju, pārdali iekaru, pamēģini apgriezt otrādi, pārbaudi, vai sākts no pareizā gala. Un galvenais - dari šo darbu dienas gaismā." Attiecību laukā tā ir mīlestības gaisma.

Raksts publicēts laikraksta „Svētdienas Rīts” 2006. gada 11. numurā (2006. gada 18. martā)

Latvijas Vēstnesis - intervija no Lielvārdes, 24.08.1999

Zem Trim zvaigznēm - Latvijas svētzīmēm

Atzīmējot Triju Zvaigžņu ordeņa 75. gadadienu - salidojumā Lielvārdē sestdien, 21. augustā

Dzejniece Anda Līce:

Labdien, mīlie Triju Zvaigžņu ordeņa viesi!

Šodien ir bijis tik daudz brīžu, kad negribējās runāt un arī nevarēja parunāt, un arī tagad ir tāpat.

Par Triju Zvaigžņu ordeni ir daudz laužti šķēpi un daudz tiek runāts tagad, un arī nākotnē gan jau runās. Es ļoti bieži esmu domājusi - kāpēc tā. Kāpēc tik daudzi cilvēki par to ir runājuši ar lielu nelabvēlību?

Es domāju par šī ordeņa jēgu. Ko tas dod mums katram, tiem, kas to nesam. Ikdienā jau mēs to nenesam, ikdienā mēs patiesībā pat aizmirstam par šo ordeni. Cik tad ir tādu reižu, kad atceramies, ka tas ir ?

Šajos gados mēs katrs esam piedzīvojuši ļoti smagus lūzuma brīžus, vājuma brīžus. Un tādās situācijās ordeņa jēga ir tieši tā, ka mums it kā kāds saka: " Tu vari vairāk. Tu vari mazdrusciņ vairāk, nekā tu izdarīji šodien, nekā tu izdari pašreiz savā amatā, šajā stundā, šajā gadā. Tu vari mazlietiņ vairāk." Būtībā jau ordenis par to arī tiek dots - par to, kas sakrāties no tām reizēm, kad cilvēks ir varējis mazliet vairāk - par savu tiešo pienākumu, amatu, darbu. Un tāpēc arī šis pirmais saiets un tās reizes, kas vēl būs, ir tieši tādēļ, lai mums kāda balss teiktu: "Tu vari mazlietiņ vairāk!" Un es jums to visiem novēlu!

1. Izlasi un pārdomā atziņas no Andas Līces daiļdarbiem. Lapas otrajā pusē aizpildi tabulu par vērtībām savā dzīvē un tām, par kurām raksta dzejniece.

2. Strādājiet pāros! Salīdziniet tabulā veiktos ierakstus, seciniet, vai jūsu domas sakrīt.

Izvēlaties un pasvītrojiet trīs ierakstus no katras tabulas puses, kas jums šķiet abiem pieņemam

3. Mājas darbs. Izlasot Andas Līces atziņas, noteikti kāda no tām uzrunāja īpaši. Izmantojot šo atziņu, uzraksti vēstuli sev tuvam cilvēkam, to noformē uz vienas A4 formāta lapas atbilstīgi vēstules rakstīšanas pamatprincipiem.

No derīgajiem izrakteniem grāmatu kalnos visbiežāk atrod atziņas. Rūpnieciski tās iegūt nav iespējams, tas ir un paliek tikai roku darbs.

- ✓ Cilvēkiem ir raksturīgi pietuvināt savu iespēju robežas rokas stiepiena attālumā, jo tā ir izdevīgi un tā daudz ko var attaisnot.
- ✓ Dzejniekiem vientulība ir gan dienišķā maize, gan spaidis no kā viņi bēg.
- ✓ Šis ir tavs labākais laiks, nenoniecini to!
- ✓ To cik daudz spēj uzziedināt viena satikšanās un cik daudz arī nokaltēt, par laimi, mums nav lemts zināt iepriekš.
- ✓ Mūsu lielais mainītājs ir Dievs- Viņš sadauza šķirstiņu ar mūsu pašdarinātajām un aizlienētajām vērtībām un liek visu sākt no gala. Sadauzītā, protams, ir žēl. Bet tikai sākumā.
- ✓ Ja kāds sabiedrībā dzīvo pēc pašiznīcināšanās programmas, tad to nevar glābt nedz līgumi, nedz kredīti.
- ✓ Svarīga ir pati piedalīšanās nepārtrauktajā radīšanā, jo piepildās ne jau tikai šūnas, piepildās vācējs pats.
- ✓ Kā gan asns var atlīdzināt graudam? Ar ziedēšanu un jauniem graudiem
- ✓ Lai arī ko mēs domātu par robežām, cilvēks nav radīts dzīvei bez tām.
- ✓ Paliec vēl brīdi mierā , kamēr sirds top tik caurspīdīga kā kļavas sēkliņas lidspārns jūlija vidū. Paliec mierā- pēc tam atkal varēsi lidot.
- ✓ Mēs esam pilni ar citu cilvēku teikto un neapzināti uzrakstīto, un varbūt pat domāto.
- ✓ Nav grūtākas sardzes kā būt nomodā par sevi pašu..
- ✓ Būtu labi, ja mēs spētu teikt acīs to, ko sakām viens par otru aiz muguras. Bet būtu vēl labāk, ja nemaz nebūtu nekā peļama, ko teikt.
- ✓ Mēs meklējam zīmes tur, kur to nav, un neņemam vērā tās, kas domātas tieši mums.
- ✓ Jaunība ir ļoti skaļa, tā dzird tikai sevi.
- ✓ Pasaule ir tik pilna mūsu radīto trokšņu un ņirbas, arī čukstu un mājieni, kurus dzird nevis ar ausīm, bet ar sirdi. Vai gan citādi psalmists Dāvids būtu teicis: „Māci mums dienas tā skaitīt, ka gudru sirdi dabūjam.”

1.uzdevums

<u><i>Vērtības, kuras saskatīju Andas Līces atzinās</i></u>	<u><i>Vērtības, kuras ir svarīgas man</i></u>
<i>P.Labas, izprotošas attiecības ar līdzcilvēkiem</i>	<i>P.Draugi, kuri domā tāpat kā es</i>
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

1. uzdevums

<u>Vērtības, kuras saskatīju Andas Līces atzinās</u>	<u>Vērtības, kuras ir svarīgas man</u>
P. Labas, izpratošas attiecības ar līdzcilvēkiem	P. Draugi, kuri domā tāpat kā es
1. <u>Slimnīcu nodarīšana</u>	1. <u>Cilvēki, kuri ciena mani</u>
2. <u>Cilvēki ir jāierobežo</u>	2. <u>Cilvēki, kuri uzticami man</u>
3. <u>Mīlestība ir neizdīvināma</u>	3. <u>Draugi, kuri parakā ^{manas} liktāriņpārtības</u>
4. <u>Taunīsi ir maki un postāri</u>	4. <u>Pierādījība</u>
5. <u>Cilvēki ir neievērogi</u>	5. <u>Inteligenti cilvēki</u>

<u>Vērtības, kuras saskatīju Andas Līces atzinās</u>	<u>Vērtības, kuras ir svarīgas man</u>
P. Labas, izpratošas attiecības ar līdzcilvēkiem	P. Draugi, kuri domā tāpat kā es
1. <u>Būti labi ja visu teiktu acis nevis ar muguras</u>	1. <u>Draugi, kuri tev, atbalsta.</u>
2. <u>Taunīsi ir suāli un nepieciešīgi</u>	2. <u>Draugi, kuri palīdz gūstas brītos</u>
3. <u>Ja nācīs mauts sev nāvi, tad tu visu nepiecieš</u>	3. <u>Mīloši cilvēki.</u>
4. <u>Cilvēki palina slimi.</u>	4. <u>Apmērojē cilvēki, kuri tev netoer pozitīvi</u>
5. <u>Tu esi pats savas laimes veģis</u>	5. <u>Cilvēku apmātas mīcības.</u>

<u>Vērtības, kuras saskatīju Andas Līces atzinās</u>	<u>Vērtības, kuras ir svarīgas man</u>
P. Labas, izpratošas attiecības ar līdzcilvēkiem	P. Draugi, kuri domā tāpat kā es
1. <u>NĒS APROT CILVĒKU IRĒSĪN</u>	1. <u>CILVĒKI KURI OZTVO LĪDZI LAIKAM</u>
2. <u>KOMĒTĀ NO CILVĒKIZOMĒN</u>	2. <u>DRANOTĪBN NO CILVĒBN PUSĒS</u>
3. <u>JAPROT CILVĒK OZTIV</u>	3. <u>PĪRĒĀTĪBA NO CĪTĒBN</u>
4. <u>VINA IR MŪZĪTOS MĒRĒJĒMOS</u>	4. <u>DRANBN MZGTĪCĪBN</u>
5. <u>LABA, DRANOTĪBN ATTĪCĪBN</u>	5. <u>ĪMBENĪSKUN ? AR TUVĒBNĪBN DRANOTĪBN</u>

<u>Vērtības, kuras saskatīju Andas Līces atzinās</u>	<u>Vērtības, kuras ir svarīgas man</u>
P. Labas, izpratošas attiecības ar līdzcilvēkiem	P. Draugi, kuri domā tāpat kā es
1. <u>Visiem un visam ir robežas</u>	1. <u>Darīt visu ar mēru</u>
2. <u>Citi cilvēki mūs iepazīta</u>	2. <u>Nepārlauties citi cilvēkiem</u>
3. <u>Cilvēki izdama paši seviem likumus</u>	3. <u>Kas mēdies ir labākas par jaunām.</u>
4. <u>Nesmešam pārdzēt te nen būs</u>	4. <u>Jaunāda mīrulis</u>
5. <u>Taunīsi nenlausa vecākus cilvēkus</u>	5. <u>Kunība ir fantastiska</u>

<u>Vērtības, kuras saskatīju Andas Līces atzinās</u>	<u>Vērtības, kuras ir svarīgas man</u>
P. Labas, izpratošas attiecības ar līdzcilvēkiem	P. Draugi, kuri domā tāpat kā es
1. <u>Taunības smiebums un deģsme</u>	1. <u>Pāta un yezmēg harmonija</u>
2. <u>Pozitīva pasaules uztvere</u>	2. <u>Nesavstīgums</u>
3. <u>Autofoniskā pašiznīcināšanās</u>	3. <u>Spēja ēdiesmat</u>
4. <u>Nesavstīgs deģsme dāvēt citam</u>	4. <u>Apātīva gība dotas preti uzināmajām</u>
5. <u>Auli laimīga drīve</u>	5. <u>Boiles zandēt oipā</u>

3. pielikums (Vērtīgais Andas Līces „Vēstulēs bez pasta zīmoga”)

Vēstules bez pasta zīmoga

Vēstule cilvēkam, kuram nav laika

Garā gada rīts
Kā palāse plaukstā krīt
Un mirkļos saplīst.
Iet pušu
Viens apburtais aplis.
Bet no pilieniem vēsiem,
Savērts kā rota,
Apliekas jauns ap kaklu.

Ir 29.februāra rīts. Piezvanu vienam, otrajam, trešajam. Telefona klausulē atskan: „Vai tad atkal ir garais gads? Nesen taču jau bija. Uz telefonripas salieku nākamo numuru un prasu, kas šim rītam ir īpašs.- „No augšējo kaimiņu balkona nokāries striķis sitas pa logu un uzdzēn tikai vienas domas....(..)

Nezin kādēļ vairās runāt par to, ka naudai ir divas dabas. Tā dod iekšējās brīvības sajūtu. Bet tikai līdz zināmam laikam. Nauda vispirms cilvēku atbrīvo un tad liek sev kalpot. Visām papīra naudas zīmēm, bet padomju īpaši, piemīt kaut kas sātānisks. Turklāt tām nav nekādas pašvērtības. Senajām zelta un sudraba monētām tā bija.

„Rubļi” skan gandrīz kā „dubļi”. Skaisti skan vārdi – dinārs, dukāts. Lats man asociējas ar Latu, kura nelaimīgā sieva, bēgot no grūstošās Sadomas un Gomoras, atskatījās un pārvērtās sālsstaba. Izglābušies latvieši tagad bez mitas atskatās un savu izputējušo mantu un godību. Atskatās un pārakmeņojas. Atšķirībā no Lata sievas viņi iet, skrien, darbojas, bet sirdis ir akmenī. Nauda visos laikos ir bijis lielākais kārdinātājs.

Tagad latvieši tiek kārdināti ar „drīkst”. Drīkst braukt uz ārzemēm, drīkst pat tur palikt. Es nekad nesapratīšu kā var mainīt Dzimteni pret dolāriem. Kā to var darīt laikā, kad netiec nedz represēts, nedz izraidīts. Bet varbūt lai brauc. No tādiem vēja grābšļiem tik un tā Latvijai nekāda labuma nebūs. Kaut arī bieži ir tā, kā manā pusē saka- „Nu ir da koklam”, es skaidri zinu, ka, Latvijā dzīvojot, „bodā nenomiršu”.

1992.gada 29.februārī

Vēstule tiem, kas būvējas

„Šaurs ir dvēseles mājoklis, lai tu varētu tajā ieiet. Paplašini to! Tas ir pussabrucis. Izlabo to!” tam Kungam lūdza svētais Augustīns.

Jā, mums ir šauri mūsu mājokļos- esam savilkuši tajos mantu un ēdamas lietas. Mantai piemīt īpašība aizņemt ne tikai fizisko telpu, bet arī dvēseles mājokli- sirdi. Manta prasa, lai to kopj, pārcilā un pārskaita. Kopt mantu, tas ir grūts darbs un ir saliecis ne vienu vien sirdi. Kurš gan negrib paplašināt savu mājokli, izbūvēt pagrabu par garāžu vai pirti, bēniņus par darbnīcu, piebūvēt balkonu, pielipināt vēl kādu plauktu un plauktiņu(..)

„Nav ko ģorgāties, vajag ņemt optom,” elektriskajā vilcienā savam pretī sēdošajam krievlatviešu valodā teica latviešu jauneklis. Latviski tas nozīmē: „Nav ko raustīties, vajag ņemt vairumā.” Viņš stāstīja paziņam par savu auto, cik tūkstošus kilometru tas noskrējis bez remonta, kādi tam spārni un motors. Jauneklim mirdzēja acis, it kā viņš lepotos ar kādu tuvu cilvēku. Cik nav tādu jaunekļu un vīru, kas kalpo spīdzīgajiem dzelziem, un cik nav tādu jaunavu un sievu, kas kalpo drēbju skapim vai savai miesai.

1992.gada 23.augustā

Vēstule sirdij, kura reizēm nosāp

(..). Divas lietas mums ir atņēmis šis gadsimts- svētību un sātu. Sirds sāp, redzot, kā iekāro, grābj, rauš, plēš un velk katrs uz savu pusi. Cīnoties un tiesājoties aiziet dzīves stundas un dienas, pazemojot citam citu, izkūp viss labais, ko cilvēki kādreiz vēlējuši. Kad aizver aiz sevis no rīta durvis, par vienu gan vari būt drošs- tevi pazemos. Rīts uz perona iepūtis dūmus sejā vai nospļausies pie kājām, diena pazemos ar rupjību veikalos un iestādēs, bet vakars, kad jau liksies- nu esi drošībā, tevi pazemos ar reklāmu. Pazemotie vienmēr vēlāk pazemos citus. Ne tikai dzīvē, bet arī mākslā. Mākslinieks, piemēram, pazemo skatītāju, liekot aplūkot uzgleznoto neko un tajā kaut ko meklēt. Tikai pazemotie var teikt, ka viņus vairs neinteresē cilvēks.

1992.gada 30.aprīlī

Vēstule meitenei ar diktafonu

(..) Viņdien Rīgā man pa priekšu gāja puisis un meitene. Puisis kaut ko dusmīgi centās viņai iegalvot. Netālu no Brīvības pieminekļa viņš viņai uzkliedza: „...maķ, ej tu d...”- un slāja tālāk viens pats. Bet meitene, pacēlusi acis uz augšu, tuvojās piemineklim. Likās viņa lūdz aizstāvību. Bet kam- Mātei, Dzimtenei, Dievam?

Tu jau būsi ievērojusi- ir pienākuši grūti laiki. Bieži dzird sakām: „Es to nevaru atļauties.” Atļaušanās jēdzienam ir divas puses- materiālā un morālā. Pag, jāapskatās, kā par to ir sacījis apustulis Pāvils: „Viss man ir atļauts, bet ne viss man der. Viss man ir atļauts, bet nekas nedrīkst mani kalpināt.” Lielais satraukums ir tikai par materiālo atļaušanos. Diemžēl. Daudzi atļaujas atmet morāli kā drānas, kas traucē, un grābt ar abām rokām. (..) Ja cilvēkam nav drošības saites, viņš vienmēr krīt. Un vienmēr tikai uz leju.

Tu man jautāji par dvēseli. Jā, es patiešām domāju, ka dvēsele ir cilvēka būtiskā un visvairāk kopjamā daļa.(..) Diemžēl mēs savas dzīves lielāko daļu pavadām, kalpojot savai pasaulīgajai daļai- miesai. Un ne tikai savai. Uz deguna krizdami, skrienam un gādājam, lai būtu bērniem un mazbērniem māja, manta, zeme, nauda. Un tūkstošs veidos atkārtojas Blaumaņa Indrāni. Bērni un mazbērni kā rūsa vai kodes apēd un izputina pasaulīgo daļu un nāk kā sods par mūsu kurlumu un aklumu.

1992.gada 6.augustā

1. **Kādos gadījumos Tu raksti vēstules un kam tās tiek adresētas?**
2. **Izlasi Andas Līces vēstules, pārdomā, kurā laika posmā tās ir uzrakstītas un kā tas ir ietekmējis vēstulū saturu?**
3. **Kuras no vēstulēs pieminētajām aktualitātēm tev šķiet nozīmīgas arī šodien?**
4. **Katrai Andas Līces vēstulei veido 2-3 plāna punktus, kas sevī ietver svarīgākās vēstulē minētās atziņas.**

Bauskā
2008.gada 17.aprīlī

Sveika, Madara!

Paldies par Tavu jauko vēstulīti, to saņēmu pagājušajā piektdienā un patiešām ļoti priecājos, ka Tu ļāvi atdzimt jaukajai vēstuļu rakstīšanas tradīcijai. Vai Tu atminies, cik gadus mēs esam pazīstamas? Manuprāt, tas bija 1999.gada jūlijā, kad pirmo reizi satikāmies Mateja draudzes nometnē Vecbebras. Tātad pazīstam viena otru jau 9 gadus. Tik daudz pa šo laiku ir noticis!

Skolas gaitas joprojām turpinu Īslīces vidusskolā. Pārrunājot ar vecākiem, kur varētu mācīties pēc 9. klases beigšanas, secinājām, ka šajā vidusskolā ir individuāla attieksme pret katru skolēnu, kas vērtējams kā liels ieguvums.

Šajā vēstulē gribēju pastāstīt par manu jauno "atradumu" – dzejnieci un esejisti Andu Līci. Biju dzirdējusi, ka tāda ir, bet, ja godīgi, neko daudz nebiju par viņu lasījusi. Šajā semestrī bija iespēja iepazīt viņas daiļradi tuvāk, un jāsaka, ka esmu pārsteigta par tām atziņām, kas minētas viņas esejās. Tā vien liekas, ka viņa ir atņēmusi vārdus manai pildspalvai! Nu, piemēram, "Cilvēkiem ir raksturīgi pietuvināt savu iespēju robežas rokas stiepiena attālumā, jo tā ir izdevīgi un tā daudz ko var attaisnot." Tieši par mani. Taisni vai kauns paliek, bet tā taču ir! Pēc iespējas mazāk darīt, netiekties pēc augstiem mērķiem, sakot, es jau neko, ko nu es! Skolā arī- kopā ar klasesbiedriem vienmēr lūdzamies skolotājai- tikai ne kontroldarbu, tikai ne mājas darbu. Tad jau jāvaicā, ko mēs vispār tad skolā gribam atrast? Naudu jā- to gan pēc iespējas vairāk. Tusiņus- pēc iespējas biežāk. Arī pagājušajā nedēļā uz vienu no tiem biju. Taču no rīta pamodos un sapratu, ka man taču ar šiem cilvēkiem nav nekā kopīga. Mums pat nav par ko runāt, jo tie, aizbildinoties ar laika trūkumu, ne ko lāga lasa, ne klausās. Beigu beigās viņiem liekas, ka vairs neko nevar. Es savas domas mainīju pēc tam, kad beidzot apmeklēju Bauskas bibliotēku, gatavojoties referātam ģeogrāfijā. Man izdevās atrast interesantus materiālus, tāpēc bija liels prieks rakstīt. Protams, tas pēc tam atspoguļojās atzīmē, stingrā ģeogrāfijas skolotāja man ielika 9! Vai arī Tev ir bijusi līdzīga pieredze?

Mīļā, Madara, ja man būtu iespēja, nosūtītu uz tavu lielpilsētu miljonu pieneņu ziedu, dzeguzes balsi un vēja šalkas!

Gaidot atkal ziņas- tava Santa

Sveika, Ilze.

Es rakstu Tev šo vēstuli, lai dotu Tev padomus.
Arda Līce rakstīja, ka jaunība ir skaļa, tā dzied
tikai sevi. Tev nevajadzēja strīdēties ar saviem vecākiem.
Bērniem ir jāciena savi vecāki liels savas dzīves
beigām. Pat nedrīkst iet strīdēt pie savas draudzenes.
Tev ir jāpiekāpjas vecākiem un jāatvainojas
viņiem! Tev tiešām ir jānoskaidro citi! Beidz
spītēties un runā pret saviem vecākiem.
Es Tev rakstīju šo vēstuli, lai palīdzētu Tev,
nevis Tevi nosodītu.

Ar cieņu, Armin.

Latvija, Rīga
2008. gada 9. maijā.

Sveiki Jāņa!

Es tev rakstu šo vēstuli, lai dotu Tev pāris svarīgus padomus.
Arda Līce atzinās teica, ka jaunība ir ļoti skaļa un tā dzied tikai
sevi. Es Tev iesaku pāris frāzi neņemt un neklusēt vecāku
padomus, jo viņi padomi visbiežāk ir ļoti paņēmi, kaut arī Tu viņus
vēlēt ļoti negatīvi. Šāc domāt par savu dzīvi un mīcībām jān
tagad, jo tieši tagad Tu vari iņģiet visu savu dzīvi. Kauties pie
Visiem saviem padomiem nopietni un neatmet viņus nost. Ceru, un
tu ieklausīsies manos vārdos un vēlēsi tos nopietni.

Ar cieņu, Andrejs.

4. pielikums (Andas Līces dzeja un eseja „Ja runa ir par sirdi”)

***
Es esmu salmi,
Kuros nav gulējis Kristus
bērniņš,
Neapstaroti salmi,
Ko sadedzina pēc plaujas
Vai izved uz lauka,
Salmi, kuros pasaule kājas
slauka

Un ar ko saulgriežos puzurus
rotā,

Lai pagāniskā priekā
Bētleme gaismu atstarotu.

Es esmu salmi
No lauka, pa kuru,
Gatavas vārpas braukot,
Kristus ar mācekļiem gāja.
Un, kaut arī viņš neapstājās,
Uz stiebriem palika spožums.

Es esmu salmi,
Ko gani ugunī svieda
Tai naktī, kad tumsa
Vēl nedzimušiem virsū
spiedās,
Tai naktī, kad Dievs
Nonāca zemē piedot.
Es esmu mūžīgie salmi,
Ko gani ugunī met,
Ugunī, kurā sadeg visi mani
„bet”.

Es esmu salmi,
Kuros baloži lasa
Vienas vasaras sauli.
Kur viņi aiznesīs to –
Pāri miera vai kara laukiem,
Kas ikvienā dvēselē mijas?

Skan Klusas nakts melodijas.
Baloži paēduši
Salmos knābjus slauka.

***
Tu saki- nav vērts-
Šo tumsu tāpat nevar uzveikt
Un pasaulei nospļauties
Par mūsu cerībām kyslām.
Bet es zinu- vēl ir kādi, kas tic-
Rīta zvaigzne var vakarā uzlēkt.

***
Mīlestība- lielā pieskaršanās.
Kā saule pūpolam,
Kā ziedputeksnis drīksnai.
Tu, kas bikls bijī, tagad drīkstī,
Tu, kas baiļojies, nu uzdrošinies,
Tu, kas apraudāji, tagad svētkus svini.

Ir visu notikšanu sākums
Vienā vārdā-mīlestība sakāms

***
Vairs negribas karot
Nedz pret kreisiem, nedz labiem.
Šajā aklajā cīņā
Mēs vienmēr zaudējam abiem.
Mēs ievainojam
Cits citu un sevi,
Un tad sirds plaisā
Un dvēsele- krevelēs.

Dievs, pavēli ieročus nolikt
Un Tavā svētajā mierā
Kā pirmajā sniegā spert soli
Un brīnīties,
Cik viegli un priecīgi sanāk.

***
Paklusēsim Tā priekšā,
Kas visu dod.
Mute meklē vārdus,
Bet neatrod.
Mute teic vārdus,
Bet īstos nenosauc.
Paklusēsim tā priekšā-
Un arī tas būs daudz.

***
Sašvīkāju sevi
Kā papīra lapu tā,
Ka ne baltumiņa.
Tas nenotika
Ar Tavu ziņu,
Krēslas stundā tas bija.

Tagad pie gaismas skatos-
Man rokā- rakstāmais,
Tev- dzēšgumija.

***
No meliem rūgta maize.
No pelavām tāpat.
Bet cepējs godprātīgi
Vēl pieber sauju klāt.

Griež nazis nedomādams.
Roka liek uz mēles.
Bagātīgs ir cepums-
Visiem tiek pa šķēlei.

Kad saimnieks- labais
tonis-
Apsēžas pie galda,
Ir visās mutēs rūgtums,
Bet visas saka- salda.

1. Izlasi dzejoļus un izdomā tiem piemērotus nosaukumus.
2. Par kādām problēmām, vērtību trūkumu, vai gluži otrādi- esamību runā Anda Līce
3. Izvēlies vienu no pieminētajām vērtībām un ilustrē to ar piemēru no savas dzīves.

Ja runa ir par sirdi

Četri kambari. Un visi caurstaigājami. Pirmajā- ģimene, draugi, attiecības, vārda un dzimšanas dienas, ieceres, sapņi. Otrajā- darbs. Otrais bieži vien tiek pārdalīts- vienā pusē valsts jeb maizes darbs, otrajā- sirds darbs, ko aplam sauc par vaļasprieku. Trešajā kambarī- sadzīve: nauda, ēdamais, apģērbs, daudziem arī parādi, visādas lietas, bez kurām var arī iztikt, arī iekārotais un apnikušais. Liela nekārtība un šaurība. Visas juku jukām, cita uz citas sakrautas. Pārbīdot kaut ko, gadās, ka sabrūk siena uz blakuskambari- tas ir infarkts.

Ceturtais kambaris būvēts Dievam. Bet daudziem tas stāv tukšs un neapkurināts. Ar laiku tajā savelk saimniecībā nevajadzīgas lietas, glabā ievārījumus, skābētus gurķus un kāpostus, vīna balonus, vecas grāmatas- arī Bībeli. Te ļoti patīk pelēm un žurkām, grāmatās viņas ierīko midzeņus. Ceturtais kambaris tiek turēts katram gadījumam- ja nu kādreiz būs vairāk laika, tad iztīrīs un sakārtos. Daži šo telpu izīrē bagātiem ārzemniekiem vai pašmāju „biezajiem”. Gadās – īrnieki ievācas arī pārējos kambaros, un tad saimnieks kļūst par viņu kalpu. Tā kā visi kambari ir caurstaigājami, to numerācija var būt arī citāda- atkarībā no tā, kurā telpā eju vispirms.

Viss, kas notiek sirds kambarī, atbalsojas pārējos. Kā, piemēram, šonakt. Vakar vakarā pārcilāju lietas istabā, kurā saku Tēvreizi. Laikam to vajadzēja darīt uzmanīgāk, tad nakts nebūtu kā caura kabata un miegs neizbirtu cauri. Bet neba nu miegs ir galvenais, ja runa ir par sirdi.

1. Sirds kontūrā iezīmē savas sirds kambarus, sanumurē tos pēc nozīmīguma Tev.
2. Ko varētu glabāt sirds ceturtajā kambarī tie, kas netic Dievam? Kas tad ir cilvēka vērtību orientieris?
3. Kad un kā Tu veic savas sirds ģenerāltīrīšanu?
4. Cik atklāti un ar ko ikdienā Tu pārrunā „sirdslietas”?

Ja runa ir par sirdi

Lai jaunais emocionāli
izmirst darbu!
Paldies!

9.15

*Piezīme - manas sirds kambariem ir
biežas sienas, nodalītas viena no otra, lai
podiosinātos pret sieni sabrukšanu -
infarktiem. Stress preklams ir, tomēr esmu
dzīva.

Četri kambari. Un visi caurstaigājami. Pirmajā- ģimene, draugi, attiecības, vārda un dzimšanas dienas, ieceres, sapņi. Otrajā- darbs. Otrais bieži vien tiek pārdalīts- vienā pusē valsts jeb maizes darbs, otrajā- sirds darbs, ko aplam sauc par vaļasprieku. Trešajā kambarī- sadzīve: nauda, ēdamais, apģērbs, daudziem arī parādi, visādas lietas, bez kurām var arī iztikt, arī iekārotais un aepnikušais. Liela nekārtība un šaurība. Visas juku jukām, cita uz citas sakrautas. Pārbīdot kaut ko, gadās, ka sabrūk siena uz blakuskambari- tas ir infarkts.

Ceturtais kambaris būvēts Dievam. Bet daudziem tas stāv tukšs un neapkurināts. Ar laiku tajā savēlķ saimniecībā nevajadzīgas lietas, glabā ievārījumus, skābētus gurķus un kāpostus, vīna balonus, vecas grāmatas- arī Biblii. Te ļoti patīk pelēm un žurkām, grāmatās viņas ierīko midzeņus. Ceturtais kambaris tiek turēts katram gadījumam- ja nu kādreiz būs vairāk laika, tad iztīrīs un sakārtos. Daži šo telpu izīrē bagātiem ārzemniekiem vai pašmāju „biezajiem”. Gadās - īrnieki ievācas arī pārējos kambaros, un tad saimnieks kļūst par viņu kalpu. Tā kā visi kambari ir caurstaigājami, to numerācija var būt arī citāda- atkarībā no tā, kurā telpā eju vispirms.

Viss, kas notiek sirds kambarī, atbalsojas pārējos. Kā, piemēram, šonakt. Vakar vakarā pārcilāju lietas istabā, kurā saku Tēvreizi. Laikam to vajadzēja darīt uzmanīgāk, tad nakts nebūtu kā caura kabata un miegs neizbirtu cauri. Bet neba nu miegs ir galvenais, ja runa ir par sirdi.

1. Sirds kontūrā iezīmē savas sirds kambarus, sanumurē tos pēc nozīmīguma Tev.
2. Ko varētu glabāt sirds ceturtajā kambarī tie, kas netic Dievam? Kas tad ir cilvēka vērtību orientieris?
3. Kad un kā Tu veic savas sirds ģenerāltīrīšanu?
4. Cik atklāti un ar ko ikdienā Tu pārrunā „sirdslietas”?

Es ticu. Nezinu, kas šajā
 kambarī varētu glabāties tiem, kas
 tic. Manuprāt, jebkurš kādam
 e, nav nozīmes tam, kāds ir viņa
 sirds, vai tas ir Dievs vai Ataks, vai
 uda, vienalga. Ir arī tie, kas saka
 a netic tie, kuri ir sāpināti. Šie
 cilvēki cenšas novērsties no Dieva
 teikties no viņa, jo vieglāk ir darīt
 olidzot kaut ko, prasot pietādīgumus.
 ir sirds slukts pārvērtusi par tās kambaru
 tādām. Atņēmdam visus no kaut ko, noburcina
 ienas un apvieno, saliek tu mazsvarīgas lietas,
 ņēmus cūkas un sapnis, „pagaidu” draugu
 telefoni mums, neapjauktas zināšanas un
 etas, kas viņiem patiesībā neinteresē. Bet vien-
 ēr ir kāds bet - sirds definīcija: sirds ir
 sinspiles orgānu sistēmas lielākais muskuļs, tas
 ctalās 4 kambaros. Lai vai ko tu darītu, tie
 ienmēr paliks 4, arī tad, ja tās nopukēs, sapelēs
 ai iekšies sabrukt.

Savas sirds ģenerāltīrīšanu? Patiesībā neatceros, kad pēdēj-
 reiz to darīju. Pēdējā laikā mani bieži sāpina tāpēc
 „tīrīšanas” vietā es atīk cēnos dažas lietas pārskatīt,
 olikt tālākajā stūrī, kadit nerārtību, nemeklēt. Dabūt košu
 suteru, itkā papucēju no iekšas, tomēr tā nav ģenerāl-
 tīrīšana. Būs kādreiz tai jāsapemas, laiks iet uz priekšu,
 o tā, kas jādara, netebūs.

Savas sirdslietas agrāk pārrunāju bieži. Man sirds al-
 risiem tās noskaidrojumam atbildās pie manas labās drau-
 ženes. Pēdējā laikā kaut kā esam atsvešinājušās. Itkā
 jau stāstam tās „sirdslietas” viena otrai, tomēr tās daļēnās
 lietas patum sei. Arī tantei bieži to stāstu, ne visu,
 bet daudzi. Redzu, ka viņai interesē. Arī mammai stāstīju, bet
 ādā viņa dzīvo citu, tālu no manis. Ielūstens iemesls, lai kovidētos.

5. pielikums (Intervija ar dzejnieci, esejisti Andu Līci)

Dzimšanas dienas intervija ar dzejnieci, publicisti Andu Līci.

Otrdien, tikko atgriezusies no tikšanās ar lasītājiem Saulkrastos, Anda ir nogurusi un nevēlas runāt, taču aicina ciemos svētdienas novakarē. Ar pašceptu kūku un jautājumiem azotē dodamies uz Sarkaņu pagasta “Ceļadomām”. Andai šodien dzimšanas diena, un iegadās, ka diplomdarba autore ar meitiņu, mammu un vecmammu ir šī vakara vienīgās viesņas. Pagalmā viesus sagaida dzeltena narcīšu saule un suns Larsis. Anda stāv durvīs un vedina nākt dziļāk. Māja smaržo pēc pagājušās vasaras- pie sijām pakārti pērnīe apiņi, kapeņu rudzi, jasmīni, biškrēsliņi, vērmeles. Zemie griesti, guļbaļķi, austās segas, skaliņi pie krāsns izstaro mājīgumu. Pie loga apaļš galds, uz tā gozējas cienasts- maize ar linsēklu un kaņepju sviestu, ko Anda ik gadu gatavo pati.

Andai paliek 67 gadi. Viņa saka, ka nejūtas 67gadīga. Viņa atminas, ka tad, kad viņai bija 40, cilvēki domājuši ka 30 un jautājuši: ”Cik tev gadu?”, ”Vai tev ir draugs?”, ”Vai tu esi precējusies?”.

Lasot intervijas, rakstus, dzejoļus par un ap Andu Līci, pavīd vietvārds Mazirbe. Anda raksta, ka tieši tur sācies viņas ticības ceļš, bet tā kā joprojām nav īstas skaidrības, kā Anda Līce ir nokļuvusi Mazirbē, un kas tur ir noticis, pirmais jautājums ir tieši par to.

Aija Stepanova: “ Pastāstiet par Mazirbi!”

Anda Līce: “ 1985., 1986. gadā man un bērniem nebija kur pavadīt vasaras brīvdienas. Ierunājos par to pazīstamam radiomeistaram. Viņam bija lauku māja netālu no Mazirbes. Šķiet, pirmo laiku pavadījām pie viņa, vēlāk atradām iespēju dzīvot pie Alises tantes, par kuru joprojām vissiltākās un vislabākās atmiņas. Alises tante jau ir mirusi, taču ar viņas radiem izveidojās ļoti labs kontakts, arī tagad, braucot ciemos, mēs tiekam ļoti labi uzņemti viņas mājā, kur tika izveidots viesu nams. Pretī Alises tantes mājai, pāri ceļam, atradās pamesta pirtiņa. Sazinājāmies ar īpašniekiem, un viņi atļāva mums tur dzīvot. Gan viņiem, gan mums tas bija izdevīgi, jo mēs pieskatījām pirtiņu, lai to neizpostītu. Pirtiņā nodzīvojām 6 vasaras. Tas bija ļoti laimīgs laiks: Jurgim un Elīnai ar Mazirbi saistās skaistākās bērnības atmiņas un man Ondrupu pirtiņā dzejoļi īpaši labi “rakstījās”. Es pat tur pamanījos iekopt dārzu! Katru

dienu gājām pastaigās uz jūru, tagad pat brīnos, bet toreiz bērni dzīvoja savā vaļā, un man nebija bail. Pie pirtiņas bija vigmams- žāvētava. Reiz atļāvu bērniem tur pārnakšņot un pat iekurināt mazītīņu ugunskuru. Tagad tas šķiet neprātīgi. Mazirbē bija brīvības sajūta. Pirtiņā pie loga bija blukis- tas bija mans rakstāmgalds, mazāks blukis- sēžamais...

Mazirbes laikā piedzīvoju pēdējo zibeni. Mīlestība bija auglīga.

Puča laikā bijām Mazirbē. Nebija nekādas informācijas. Nevarēja saprast, ko tagad darīt: vai braukt uz Rīgu, vai palikt turpat. Jāņem vērā arī tas, ka Mazirbe bija slēgtā teritorija un, lai tajā iebruktu, mums bija izziņa, ka esam ieradušies apkopt kapus.

Arī Mazirbē mums bija līdzīgs kaķis. Vakaros, kad gājām pastaigāties, tas skrēja pa priekšu. (Tagad dzejnieces mīluļi ir zeltains garspalvains mincis Zeltiņš un pelēkais Strīpiņš, savukārt Jurgim Anglijā esot Hora, ko viņš atradis pavisam bēdīgā stāvoklī tieši Jaungada naktī. Aut.). Tolaik kangari bija noauguši ar viršiem un jāatzīst, ka nekur vairs tik skaistus viršus neesmu redzējusi! Jurgis un Elīna mēdza ripināties no kangaru augšas lejup pa mīksto viršu klājumu .

Vienā no šādām pastaigām Alises tante mums parādīja savas bijušās mājas vietu mežā. Tur bija palikuši tikai bluki un ceriņi... Ar Mazirbi saistās atmiņas par pirmajiem piedzīvotajiem lībiešu svētkiem. Tomēr likās, ka tie ir skumji svētki.

Meklēju MĀJAS Talsu pusē. It kā pat atradu, bet nebija paredzēts (Nauda pazuda Bankas Baltija dzīlēs. Aut.) Sakarības cilvēks redz tikai pēc tam. Biju jau vienojusies ar saimnieku, pat iedēstījusi puķu kāpostus... Vislabāk ir tā, kā ir. Negribēju nākt uz šejieni (Vidzemi, aut.)

Iespējams, rūgto atmiņu dēļ.

A.S.: "Kāda ir jābūt ģimenei?"

A.L.: "Ģimene ir tad, ja ir vismaz trīs cilvēki. Ģimene nav sieviete ar bērnu. Arī ābelīte ir atsaitēta pie diviem kociņiem, jo, tad, ja ir tikai viens, tā izaug nepareizi. Tiem, kam nav tēva, ir mazvērtības komplekss. Man tie ir bijuši ļoti lieli. Lai attiecības būtu, ir jāradojas - man ir māsīcas un brālēni, bet nav attiecību. Jo radoša cilvēka brīvība ir jāsargā. Tas notiek

nežēlīgi, arī uz bērnu rēķina. Atceros, reiz Jūrmalā rakstot, Jurgis iebāž pirktiņus manā istabā pa durvju apakšu un saka : “Vai tu jau beidzi rakstīt, mani pirkstiņi jau ir tavā istabā!”.

Rakstīšana sākas no vientulības, no vēlēšanās runāties, izteikt savas domas. Kritiķi gan mēdz aplauzt spārnus. Dzīvē daudz ko nevajag dabūt viegli. Svarīgāk ir iemācīties to nopelnīt. Ir Dieva lutekļi un izredzētie. Lutekļi zina, kas būs, izmācās, viss tiem dodas rokās. Šie cilvēki parāda, ka tas ir iespējams. Un ir izredzētie, kas ir lielākā daļa- tiem pašiem viss ir jānopelna ar smagu darbu.

Ir kāds raksts “Literatūrā un Mākslā”- “Es vienmēr ārpusē būšu”. Man vienmēr ir tā sajūta.”

A.S.: “Mīlestība. Kas ir jādara, lai tā būtu mūžīga. Kā nepagurt, nekļūt egoistiskam attiecībās?”

A.L.: “ Nezinu, patiešām nezinu. Mīlestība ir kā dzīvsudraba lodītes uz grīdas, to nevar savākt. ....es tiešām nezinu, jo es to neesmu izdarījusi.

Mīlestība ir juveliera darbs. To var salīdzināt atrastu brīnišķīgi skaistu dzintara gabalu. Kad to paslīpē, atklājas kāda plaša. Iespējams varēs to noslīpet, taču var gadīties, ka plaša ir viscaur šim dzintara gabalam, un tad tu vari slīpēt cik tik tīk, bet vienalga nekas neizdosies. Vienkārši vienbrīd saproti, ka nemīli. To var izraudāt. Ja neko vairs nav iespējams mainīt- izraudāt un saprast, ka tev vairs nav šīs mīlestības. Sākumā gan domā: “Kā es tagad dzīvošu?”. Izrādās, ka tik un tā dzīvo. Mēs mēdzam būt sadomazohistiski attiecībā uz sevi, vēlēdamies tīši sāpināt sevi. Nevar pateikt- es par to vairs nedomāšu. Par to domā vēl vairāk. Tāpat ar pušumu- gribas to knibināt, atkal no jauna atvērt brūci. Taču vienā reizē, atverot pārsēju, atklājas, ka brūce sadzījusī.

Kurā brīdī ir sabojājusies mīlestība? Evolūcija notiek uz leju. Ir sajūta, ka otrs ir mans īpašums, tad nav ko lieki ceremonēties.

Daudzi saka, ka agrāk gan tā nebija. Kad agrāk? Latviešu vīriešu genofonds ir ticis iznīcināts karos, mēra laikā un trimdā. Vienīgais laika periods, par kuru var runāt kā par pozitīvi attīstošu, ir laiks starp pirmo un otro pasaules karu. Mana pieredze Amerikā rāda, ka var būt arī citādāk. Tur, ieraugot vīriešus palīdzot mājas darbos un sēžot baznīcas solā, es biju pārsteigta, vēl vairāk, kad ieraudzīju viņus nākot uz tikšanos ar mani. Parasti uz šādiem pasākumiem nāk tikai sievietes.

A.S.: ”Ko domājat par mūsdienu jauno tendenci pasludināt lasītāju kā līdzvērtīgu vai pat pārāku par autoru mākslas darba interpretācijā. Kāds ir līdzradīšanas lomas nozīmīgums?”

A.L.: “ Daiļdarbā ir vietas, kas lasītājā rezonē vairāk par citām, to atrod un turpina. Tomēr autora pazemināšana, neievērošana riskē ar vispārējo cieņas trūkumu pret cilvēku. Šobrīd ir tendence, ka žandru robežas saplūst. Neatbalstu klasikas darbu uzšķēršanu. Tas ir kā

iemest ūdenī peldēt nepratēju. Nevajag ķēzīt klasiķu darbus, ja grib, var rakstīt pats savu. Autors raksta laikam atbilstoši.

Vērtības jau ir iestrādātas, vajag tik celt augšā. Piemēram Blaumaņa daiļradē paustās. Blaumanim ir rūgta pieredze ar baznīcu, tomēr viņam pastāv ētisko vērtību uzstādījums. Kultūra bez tā nepastāv. Tomēr konfrontējot- šis laiks ir zaudētājs.

A.S. : “Kādas pēdējā laikā izlasītās grāmatas varētu saņemt visaugstāko novērtējumu?”

A.L. : “ Līvijas Volkovas “Blaumaņa zelts”, tajā ir gadiem ilguši pētījumi un secinājumi. Protams, ka daļēji subjektīvi. R. Dombrovskis “Magnuss- dāņu princis” jau ir kā filozofija. Mani interesē lasīt cilvēkus, kuriem ir ko teikt. Ir cilvēki, kas grib teikt, bet kuriem nav ko teikt. Saistoša ir Ievas Čaklās grāmata par Māri Čaklo. Tā ir grāmata par laika biedru.

A.S.: “Parunāsim par vērtībām...”

A.L.: “ Liels miers iestājas, kad tu apzinies savu pašvērtību. Tu dari to, kas jādara, un tev tas patīk. To rodi prieku. Tu redzi darba augļus. Tu vari dalīties ar tiem. Sieviete audzina bērni. Tēvs gan parasti tam neļaujas. Sievietei pieder lielais noslēpums- bērna piedzimšana. Taču visu saprast tāpat nevar un – nevajag, visi noslēpumi nav jāatklāj. Zināšanas mēdz būt ar +/- zīmi. Ir iespējams salīdzināt likteņus. Piemēram, Vestards Šimkus ļoti augstu vērtē Dieva dāvanu, izturas ar atbildību pret to. Daudzi izvēlas skandālu, šovu un skatītāja uzmanību tiek novērsta ar deļotājiem, piedziedātājiem. Tas liecina par absolūtu pašcieņas trūkumu. Katrs cilvēks ir savas dzīves mākslinieks. Talants ir Dieva dots, tā ir Dieva līdzība uz zemes. Taču nevar uzlikt kaku uz paplātes un teikt, ka tā ir māksla.

No naida ceļas pestīšana, nav dzenuļa jums cēlāka. No Latvijas naidu varētu eksportēt. Ir daudz sekas, bet maz mīlestības.

Dzimtenes mīlestība nevar rasties, ja tu esi piedzimis un uzaudzis uz akmeņiem.”

A.S. : “Kādam jābūt labam literatūras skolotājam?”

A.L. :” Literatūras skolotājam jābūt ne gudram, bet viedam, lai sajūt atšķirību starp pārejošo un viedo. Lai neiekrīt tīklos, kuros iekrīt liela daļa publikas- ka tas, kas notiek šobrīd, ir tas labākais. Lai atšķir alu no putām. Ja netiek uzturēti kritēriji ir grūti arī literatūras skolotājam. Ja ir “čuijs”, “ņuhs” un “poņa”, tad atšķirs tās lietas (smaida, aut.). Ir vecie literatūras skolotāji, kam literatūra ir šūnu līmenī.”

A.S. : “Tuksneša periodi cilvēka dzīvē. Vai tie uzrodas negaidot? Kā neapmaldīties?”

A.L. : ”Tuksneša periodi beidzas, kad izveido oāzi. Tie var būt dažādos līmeņos. Radošam cilvēkam tas ir tad, kad ir izsīcis. Attiecības ar tuvajiem, ar Dievu, arī Bībelē norādīts, cik svarīgi ir iziet šo periodu. Tuksneša laikā cilvēks paliek ar sevi. Ir jābūt šādam laikam, to piedzīvo visi.

Tuvojas vēlā vakarstunda,
kad, mīļi apskaujoties, atvadāmies.
Ir tik daudz ko vēl pārrunāt, bet
visu vienā dienā paspēt nevar.
Sarunājam tikties atkal-tad dārzā
narcises būs nomainījuši ceriņi...

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Aija Stepanova

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: profesore Dr.philol. prof. Ilze Stikāne

Recenzente:

Darbs iesniegts Skolotāju izglītības nodaļā 21.05.2008.

Pieņēma:	.....
Paraksts	Paraksta atšifrējums

Darbs aizstāvēts gala pārbaudījuma komisijas sēdē

.....; prot. Nr. ...., vērtējums .....

Komisijas sekretāre: